

Ongelmapelaajien vertaistukiryhmien moniääninen vuorovaikutus

Riikka Ränniranta, 205041
pro gradu –tutkielma
Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden laitos
Sosiaalipsykologian pääaine
marraskuu 2011

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalipsykologian pääaine

RÄNNINRANTA, RIIKKA: Ongelmapelaajien vertaistukiryhmien moniääninen vuorovaikutus

Opinnäytetutkielma, 122 sivua, 2 liitettä (2 sivua)

Ohjaajat: Professori Vilma Hänninen, YTT Maritta Itäpuisto

marraskuu 2011

Avainsanat: vertaisryhmät, vuorovaikutus, ongelmapelaaminen, diskurssianalyysi

Tarkastelen sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielmassani vuorovaikutusta ongelmapelaajien vertaistukiryhmissä. Vertaistukiryhmät ovat jatkuvasti suosiotaan kasvattava auttamistyön muoto, jonka suhde ammatilliseen auttamistyöhön on osin jännitteinen. Ongelmapelaaminen on enenevän kiinnostuksen kohteena oleva ongelma, johon liittyy useita määrittely- ja tulkintatapoja. Ongelmapelaajat saavat usein apua juuri vertaistukiryhmistä. Tarkastelemalla vertaistukiryhmien vuorovaikutusta selvitän toisaalta sitä, minkälaista auttamistyön vuorovaikutusta ryhmissä esiintyy ja mikä näiden vuorovaikutustekojen merkitys on. Toisaalta tarkastelen vuorovaikutusryhmiä peliongelmaan liittyvien diskursiivisten neuvottelujen kontekstina, sillä nämä neuvottelut seurauksineen ovat osa vertaistukiryhmien auttamistyötä.

Tutkielmani on osa sosiaalipsykologista laadullisen tutkimuksen ja erityisesti sosiaaliseen konstruktionismiin liittyvää tutkimustraditiota. Tarkastelen sosiaalista vuorovaikutusta ennen kaikkea tekoina, jotka rakentavat sosiaalista maailmaa ja joilla on seurauksia. Tarkemmin määriteltynä tutkimusotteeni on diskursiivinen vuorovaikutuksen tutkimus, jossa keskityn sekä paikallisten vuorovaikutustekojen analyysiin että diskursiivisten resurssien käyttöön vuorovaikutuksessa. Tutkielman aluksi taustoitan ja perustelen tutkimusasetelmaani teoreettisella tiedolla vertaistukiryhmistä auttamistyön erikoistapauksena ja vuorovaikutuksen kontekstina sekä ongelmapelaamiseen liittyviä kulttuurisia puhetapoja erittelemällä. Lopuksi suhteutan tätä tietoa oman analyysini tuloksiin.

Aineisto koostuu kahdesta videoidusta ongelmapelaajien ohjatusta vertaistukiryhmästä. Analyysin perusteella on mahdollista todeta, että ongelmapelaajien vertaistukiryhmissä mahdollistuu moniääninen ja –keinoinen vuorovaikutus. Ohjaajien ja vertaisten erilaiset positiot mahdollistavat erilaisia vuorovaikutustekoja sekä ammatillisen tiedon ja kokemustiedon yhteenliittoutumista. Ongelmapelaajien vertaistukiryhmien vuorovaikutus koostuu hallinta- ja ongelmapuheesta, neuvonannoista, normalisoimisesta, voimavarapuheesta ja eron- teoista yksilöllisyyden korostamiseksi. Tärkeä vuorovaikutuksen resurssi on kokemustiedon hyödyntäminen vuorovaikutusteoissa. Sekä vertaistukiryhmien ainutlaatuisuus auttamistyön kontekstina että ryhmiin liittyvät vuorovaikutuksen erityispiirteet vaikuttavat vertaistukiryhmien vuorovaikutuskäytännöissä.

Ryhmissä neuvotellaan peliongelman luonteesta ja siitä selviytymisen keinoista. Peliongelma voi määrittyä sairaus- ja riippuvuusdiskurssin mukaisesti sisäiseksi ja pysyväksi tilaksi tai sitten monitasoiseksi ja –vaiheiseksi ongelmaksi. Vastuu peliongelman luonteesta on mahdollista asemoida paitsi yksilölle myös yhteiskunnalle tai peliyhtiöille. Moniääninen neuvottelu peliongelman luonteesta mahdollistaa monenlaiset ongelman ratkaisukeinot. Vertaistukiryhmä on se vuorovaikutuksen konteksti, joka mahdollistaa moniääniset, diskursiiviset neuvottelut.

Erilaisten vertaistukiryhmien vuorovaikutuksen tutkimista pitäisi tehdä myös jatkossa keskittyen sekä vertais- että ryhmävuorovaikutuksen erityispiirteisiin. Ongelmapelaamisen tutkimuksessa on tärkeää huomioida pelaajien omat moniääniset puhetavat.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies

Department of Social Sciences

Social Psychology

RIIKKA RÄNNINRANTA, Multi-voiced interaction in mutual-support groups of problem gamblers

Master's thesis, 122 pages, 2 appendices (2 pages)

Advisors: Vilma Hänninen Professor, Maritta Itäpuisto Dr. Soc.Sc.

November 2011

Keywords: mutual support groups, interaction, problem gambling, discourse analysis

In this Master's thesis I am examining how individuals who have a gambling problem interact in mutual support groups. Mutual support groups – or peer groups – have been an increasingly popular form of informal aid and its relationship to professional and institutional aid is quite contradictory. Also problem gambling has gathered increased interest and it is a problem which is related to many different interpretations and specifications. Gamblers themselves often seek help from mutual support groups. By examining how mutual support groups interact I, on the other hand, aim to clarify what kind of aid related interaction occurs within groups and what is the function of these acts of interaction. On the other hand I investigate interacting groups in the context of discursive negotiations related to gambling problem. These negotiations with their consequences are part of the aid these peer groups provide.

This thesis is part of research tradition which is related to social psychology's qualitative research and especially social constructionism. I am examining social interaction first and foremost as actions, which are constructing the social environment and which have consequences. More specifically the research context used was research tradition of discursive interaction, in which I am concentrating on both to analysis of local acts of interaction and also to use of discursive resources in interactions. In the beginning of thesis I explain why I have chosen this specific research tradition by presenting theoretical basis of this subject and especially mutual support groups as special case of aid and as a context of interaction and also by categorizing cultural discourses which are related to problem gambling. At the end I reflect this theoretical material to results of my own analysis.

The research material is comprised of two video recordings of guided mutual support groups. On the basis of my analysis, it is possible to conclude that gamblers mutual support groups enables multi-voiced and multi-methodological interaction. The different positions of instructors and peers enable different kind of acts of interaction and make it possible to combine professional knowledge and experiential knowledge. Gamblers peer group interaction is comprised of control and problem talk, guidance, normalizing, resource talk and distinctions in order to emphasize individuality. In the context of acts of interaction the use of experiential knowledge is important resource. The uniqueness of mutual support groups as context of aid and also the specific characteristics of group interaction have an effect on peer group conventions of interaction. The nature of problem gambling and the ways of recovery is negotiated in groups. The problem gambling can be defined following pathological or/and addiction discourse as an internal and permanent state or as multi-faceted problem. It is possible to impose the responsibility to individual, but it is also possible to impose it to society or gambling corporations. Multi-voiced negotiation of the nature of gambling enables many ways to solve the problem. Mutual support group is the context of interaction which enable multi-voiced, discursive negotiations.

The interaction of different kinds of mutual support groups should be researched in the future by concentrating on both peer interactions and also on group interactions characteristics. It is important to notice the multi-voiced ways of speaking in the research of problem gambling.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	4
1.1. Tutkielman aiheen ja lähestymistavan perustelut	4
1.2. Tutkielman rakenne	6
1.3. Tutkimuskysymykset ja niiden perustelut	8
2. VERTAISTUKI AUTTAMISTYÖN KENTÄLLÄ	10
2.1. Vertaistuki auttamistyön erikoistapauksena	10
2.2. Mitä vertaistukiryhmien vaikutuksista tiedetään?	14
2.3. Vertaistukiryhmät vuorovaikutuksen näkökulmasta	20
3. MISTÄ PUHUTAAN, KUN PUHUTAAN PELIONGELMASTA?	25
3.1. Peliongelmaan liittyvät diskurssit ja paradigmat	25
3.2. Yhteiskunnallinen peliongelma	29
3.3. Vertaistuki osana ongelmapelaajien hoitoa	30
4. MENETELMÄNÄ DISKURSSIIVINEN VUOROVAIKUTUKSEN TUTKIMUS	37
4.1. Mitä diskurssianalyysi on?	37
4.2. Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus	40
4.3. Vuorovaikutuksen toimijat diskurssien käyttäjinä	44
5. ANALYYSI	47
5.1. Aineiston keruu ja esikäsittely	47
5.2. Aineiston ja menetelmän arviointia	49
5.3. Analyysin toteutus	50
5.4. Eettiset kysymykset	51
6. RYHMIEN YLEISKUVAUS	53
6.1. Ryhmäistuntojen kulku	53
6.2. Ryhmien eroista ja yhtäläisyyksistä	54
6.3. Ryhmien ohjaajat	56
6.4. Vertaisten eri positiot	60
7. VERTAISTUEN VUOROVAIKUTUKSELLISET KEINOT	64
7.1. Hallintapuhe ja ongelmapuhe	64
7.2. Neuvomisen keinot	69
7.3. Normalisoiminen	77

7.4.	Selviytymisen kulttuuri ja pystyvyyspuhe	82
7.5.	Eronteot yksilön ainutlaatuisten kokemusten korostajina	85
8	PELIONGELMAN MÄÄRITTELYÄ VERTAISRYHMÄN KONTEKSTISSA	89
8.1.	Yhteisen ongelmanmäärittelyn seuraukset vertaisryhmissä	89
8.2.	Onko ongelmapelaajalle normaalipelaamista?	89
8.3.	Peliongelman dualismi	95
8.4.	Vastuusta neuvottelu	99
9.	POHDINTA	106
9.1.	Vuorovaikutuksellinen näkökulma vertaistukiryhmiin	106
9.2.	Peliongelman moninaisuus vertaistukiryhmän vuorovaikutuksessa	109
9.3.	Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	111
LÄHTEET	115

LIITE 1: Tietoa osallistujille

LIITE 2: Lupa videointia varten

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aiheen ja lähestymistavan perustelut

Tarkastelen tutkielmassani ongelmapelaajien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta. Vertaistukiryhmien vuorovaikutus on mielenkiintoista erityislaatuista vuoksi. Vertaistukiryhmät ovat ”auttamistyön kapinallisia”, osin hankaliakin tapauksia, jotka eivät asetu säyseästi institutionaalisiin raameihin. Vertaistukiryhmät ovat yhtäältä auttamistyön muoto, jossa on läsnä tietty tavoite ja institutionaalinen vuorovaikutusmuoto, mutta toisaalta ne ovat vertaisten keskinäistä usein hyvin epämuodollista, tasa-arvoista ja rönsyilevää vuorovaikutusta. Vertaistukiryhmien vuorovaikutus sijoittuu yleisen ja yksityisen välimaastoon ja vertaistukiryhmät myös eroavat toisistaan tässä suhteessa. Osa ryhmistä on tiukemmin ammatillisesti strukturoituja ja ohjattuja, kun osa on täysin itseohjautuvia. Yhteistä kaikille ryhmille on kuitenkin vertaistuki, jonka vuorovaikutuksellista ydintä tutkielmassani etsin.

Oman tutkielmani tutkimusaiheeksi valikoituivat ongelmapelaajien vertaistukiryhmät omasta opiskeluhistoriaani ja ammatilliseen kiinnostukseeni liittyvistä syistä, mutta myös siksi, että peliongelma on todella kiinnostava tutkimusaihe myös vertaistuen kontekstissa. Peliongelma on nousevan kiinnostuksen kohteena oleva ilmiö, joka eri tieteenaloilla, mediassa ja arkikeskusteluissa määritellään hieman eri tavoin. Kiistatonta on, että pelaamiseen liittyvät haitat aiheuttavat lukuisia ja vakaviakin inhimillisiä kärsimyksiä sekä pelaajille että heidän läheisilleen (ks. esim. Lund 2010). Peliongelmaan liittyy kuitenkin myös useita diskursiivisia neuvotteluja, joissa peliongelman luonnetta ja siitä selviytymisen keinoja määritellään. Pro gradu tutkielmani on yksi Keski- ja Itä-Suomen ongelmapelaajien hoidon kehittämisen ja tutkimushankkeen (Pelissä –hanke, ks. <http://www.pelissa.fi>) yhteydessä tehdyistä opinnäytetutkielmista.

Vertaistuki eri muotoineen on voimakkaassa kasvussa oleva auttamistyön muoto. Vertaistuki on osoittautunut toimivaksi keinoksi auttaa monenlaisissa eri tilanteissa olevia ihmisiä (ks. esim. Corcoran ym. 2006, Finn ym. 2009, Lindsay ym. 2008, Munn-Giddings & McVicar 2006, Pistrang ym. 2008, White 2010 ja Binde 2011.), joten sen kehittämiseen ja tutkimiseen on perusteltua paneutua huolellisesti. Vertaistuki on myös

kustannustehokkuutensa ansiosta yhteiskunnallisesti nouseva trendi auttamistyön kentässä. Kun esimerkiksi mielenterveysongelmien määrä on jatkuvassa kasvussa, on tärkeää löytää sellaisia auttamisen tapoja, joilla tavoittaa useampia ihmisiä yhtäaikaaisesti (Valtonen 2011.)¹. Toisaalta tehokkuutta tärkeämpää on löytää jokaiselle avuntarvitsijalle juuri sellaista apua, josta hän kokee hyötyvänsä eniten. Vertaistuki on usein ensisijainen valinta juuri apua hakevalle henkilölle.

Auttamistyössä ja muutoksen aikaansaamisessa keskeistä ei tutkimustiedon mukaan näyttäisi niinkään olevan auttamistyön oppisuuntaus (Orford 2008). Siksi on nähdäkseen syytä paneutua eri auttamistapojen vaikuttavuuden vertailun sijaan tutkimaan muun muassa sitä, mikä kaikkea auttamistyötä yhdistää: ihmisten vuorovaikutuksellista kohtaamista.

Useat hakevat peliongelmaan apua vertaistukiryhmistä ja ryhmät ovatkin auttamistyön konteksti, mutta myös yksi diskursiivisen neuvottelun konteksti. Voidaan ajatella, että peliongelmaan ja siitä selviytymiseen liittyvät neuvottelut ovat osa vertaistukiryhmien vuorovaikutuksellista ydintä, joka toimii samalla myös yhtenä vertaisauttamisen resursseina. Pro gradu tutkielmassani vertaistukiryhmän vuorovaikutuksen tutkiminen perustuu sosiaalisen konstruktionismin (esim. Berger & Luckmann 1966 ja Kuusela 2002) ajatukseen siitä, että vuorovaikutuksessa rakennetaan sosiaalista todellisuutta ja että vuorovaikutus on tekoja, jotka mahdollistavat erilaisia seurauksia sosiaalisessa todellisuudessa. Siksi tarkastelen ongelmapelaajien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta toisaalta vertaisvuorovaikutuksen muotoon ja toisaalta peliongelman luonteeseen liittyviin neuvotteluihin keskittyen, sillä ne kuuluvat olennaisesti yhteen muodostaen vertaistukiryhmien vuorovaikutuksen seurauksia tuottavan ytimen.

Vuorovaikutuksen tutkimisessä onkin ratkaistava sisällön ja muodon välinen suhde tarkastelutavassa. Vuorovaikutus on toisaalta sitä, *mitä* sanotaan ja *mitä* puheilla tehdään ja saadaan aikaan. Toisaalta vuorovaikutus on myös sitä, *miten* sanotaan ja *miten* puheilla tehdään ja saadaan aikaan. Näitä kysymyksiä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Kun kyseessä ovat ongelmapelaajien ryhmät, joissa yhtä aikaa on käynnissä neuvottelut ongelman luonteesta ja siitä selviytymisen keinoista (sisältö) ja joissa erityisen kiinnos-

¹ Jussi Valtosen artikkeli on toimittajan kommentti Psykologia-lehdessä, ja kommentissa referoidaan Yalen yliopiston Alan Kadzinin näkemyksiä psykologisista yksilöhoidoista.

tavaa on vertaistuen vuorovaikutukselliset keinot (muoto), olisi vain jommankumman tarkastelutavan valinta lapsen hukkaamista pesuveden mukana. Siksi olen pyrkinyt rakentamaan tutkielmassani asetelman, jossa sisältö ja muoto kietoutuvat toisiinsa.

Toinen ratkaistava kysymys koskee suhdetta vuorovaikutukseen ja puheeseen toisaalta sosiaalista todellisuutta rakentavana ja uusintavana tai kyseenalaistavana prosessina (konstruktivistinen lähestymistapa) ja toisaalta sosiaalista todellisuutta heijastavana ja siitä jotakin kertovana prosessina (realistinen lähestymistapa) (Maxwell, julkaistaan 2012). Oma lähestymistapani on lähempänä konstruktivistista viitekehystä, sillä tarkastelen ennen kaikkea sitä, kuinka vuorovaikutuksessa rakennetaan käsityksiä ja miten perustellen tätä rakennustyötä tehdään. Toisaalta tarkastelutapani on kuitenkin kallellaan myös (kriittiseen) realismiin ja kontekstualismiin (Kuusela 2002, 33, 55), sillä pyrin rakentamaan analyysistä ja edeltävästä tutkimustiedosta myös synteesiä, jossa heijastelen tutkimustietoa vertaistukiryhmien vaikutuksista havaintoihini omasta aineistostani.

Konstruktivistisessa vuorovaikutuksen tutkimuksessa pyritään yleensä välttämään teorialähtöisyyttä ja tutkimusten tulosten kumuloitumista sellaisissa tapauksissa, joissa tutkimusparadigmat eroavat toisistaan (Jokinen ym. 200, 31). Itse olen pyrkinyt lähestymään aineistoani mahdollisimman avoimin mielin, mutta samalla myös suhteuttanut analyysin tuloksia aiempaan tutkimukseen vertaistukiryhmistä ja ongelmapelaamisesta. Pyrin tekemään näissä tapauksissa päättelyketjuni mahdollisimman seikkaperäisesti näkyviksi.

1.2. Tutkielman rakenne

Ensimmäisessä luvussa olen kuvannut tutkielman lähtökohtia ja lähestymistavan perusteluita. Tässä alaluvuvuussa esittelen tutkielman rakenteen ja sen jälkeen esitän ja perustelen tutkimuskysymykset.

Toisessa luvussa käsittelen tutkimusten valossa vertaistukea auttamistyön erikoistapauksena. Vertaistuen asema auttamistyön kentällä ei ole itsestään selvä, joten on tarpeen tarkastella ja perustella miksi vertaistuen vuorovaikutusta pitää tutkia juuri institutionaalisen auttamistyön vuorovaikutuksena. Vertaistukiryhmä on se konteksti, jossa tarkastelemani vuorovaikutus tapahtuu, joten yritän selventää tämän kontekstin erityispiirteitä. Määrittelen mitä vertaistuella ja vertaistukiryhmillä tarkoitetaan sekä tarkastelen vertaistuen jännitteistä asemaa auttamistyön kentällä sen taustoista ja tutkimuksesta käsin. Hahmottelen käsitystä vertaistuesta sektorit ylittävänä sillanrakentajana auttamistyön kentällä. Luon lyhyen katsauksen vertaistuen vaikutuksiin jaotellen niitä edelleen vertaistuen erityisluonteen mukaisesti. Lopuksi tarkastelen vertaistukiryhmiä vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Kolmannessa luvussa käsittelen ongelmapelaamista monia tulkintoja ja selityksiä saavana ilmiönä. Ei ole olemassa mitään selkeää peliongelman määritelmää ja selitystä. Abbott (1999) siteeraa Wildmanin vuodelta 1998 peräisin olevaa käsitystä, kun tämä on määritellyt peliasioihin liittyvää tutkimusta käsitteellä ”a true scientific mess”. Tämä tieteellinen sekasotku –käsite viittaa tutkimuksen monitieteisyyteen ja yhtenäisen käsitteistön puutteeseen. (Abbott 1999, 2.) Hegemonisessa asemassa niin arkipuheessa kuin tieteellisessäkin keskustelussa on ollut riippuvuusdiskurssi (Itäpuisto 2011, 311). Muitakin tunnettuja puhetapoja erittelemällä pyrin rakentamaan ymmärrystä niille neuvottelulle, joita peliongelma ja siitä selviytymisen keinoista voidaan käydä. Tärkeässä asemassa diskursseissa on vastuupuhe ja toimijuus, joka useimmiten asemoidaan yksilölle. Suomalaista peliongelmaa määritellesäni pyrin tarkastelemaan peliongelmaa myös yhteiskunnallisen toimijuuden näkökulmasta. Kolmannen luvun lopuksi tarkastelen ongelmapelaajien vertaistukiryhmiä sen vähäisen kirjallisuuden valossa, jota aiheesta on tuotettu.

Neljännessä luvussa hahmottelen tutkielmani metodista taustaa. Käsittelen diskurssianalyysia yleisesti ja pyrin asemoimaan oman tutkimusorientaationi diskursiivisen tutkimusperinteen sisällä. Luon katsauksen institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimukseen käyttäen esimerkkinä muun muassa neuvonantojen auttamistyön institutionaalises- sa vuorovaikutuksessa saamia erityispiirteitä. Luvun lopuksi tarkastelen toimijoita diskurssien käyttäjinä.

Viidennessä luvussa kuvaan aineiston keruun ja analyysin vaiheita sekä tarkastelen tutkielman toteutuksen eettisiä erityiskysymyksiä. Kuudennessa luvussa aloitan analyysin purkamisen kuvaamalla aineistoni ryhmien erityispiirteitä sekä ryhmien osallistujien asemia ryhmien vuorovaikutuksessa.

Seitsemännessä luvussa kuvaan analyysin tuloksia vastaten ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vertaistukiryhmien vuorovaikutuksen keinoista. Kahdeksannessa luvussa kuvaan analyysin tuloksia vastaten toiseen tutkimuskysymykseen tarkastelemalla ongelmapelaamisen vertaistukiryhmien vuorovaikutuksessa saamia tulkintoja ja selityksiä, sekä näiden neuvotteluja mahdollisia seurauksia.

Yhdeksännessä ja viimeisessä luvussa pyrin kokoavasti tarkastelemaan analyysin tuloksia heijastellen niitä tutkielman alkuluvuissa esittämiini vertaistukiryhmiä, ongelmapelaamista ja vuorovaikutuksen konstruktionistista tutkimusta koskevaan tutkimukseen.

1.3. Tutkimuskysymykset ja niiden perustelut

Vertaistuen vuorovaikutusta ei ole aiemmin tarkasteltu institutionaalisenä auttamistyön vuorovaikutuksena. Vertaistukiryhmät ovat ainutlaatuinen auttamistyön konteksti, joka eroaa vuorovaikutukseltaan sekä muusta auttamistyöstä että arjen vuorovaikutuksesta. On tarpeen tarkastella vertaistukiryhmille ominaisia vuorovaikutustekoja, jotta voisimme paremmin ymmärtää vertaistuen mahdollisuuksia ja rajoituksia. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni onkin:

1. Millaista on vertaistuellinen vuorovaikutus ongelmapelaajien vertaistukiryhmissä?
 - Millaisia vuorovaikutuskeinoja vertaistukiryhmissä esiintyy ja millaisia funktioita näillä vuorovaikutusteilla on?

Vertaistukiryhmät tarjoavat keskustelun kontekstin määriteltäessä peliongelmaa. Ongelmapelaaminen ei ole yksiselitteisesti määritelty ilmiö, vaan sen olemuksesta käydään jatkuvaa neuvottelua eri konteksteissa. Vertaistukiryhmässä neuvotteluilla on suoria seurauksia ryhmän jäsenten ulottuvilla oleviin ratkaisukeinoihin, mutta myös ryhmien ohjaajien tietovarantoon. On hyödyllistä saada tietoa siitä, millaisia neuvotteluja vertaistukiryhmän vuorovaikutus mahdollistaa ja millaisia seurauksia näistä neuvotteluista ryhmän vuorovaikutuksessa seuraa. Toinen tutkimuskysymyksen onkin:

2. Millaisia tulkintoja peliongelma saa vertaisryhmän vuorovaikutuksessa ja miten näistä tulkinnoista neuvotellaan?
 - Mitä seurauksia tulkinnat mahdollistavat ryhmien vuorovaikutuksessa?

Tutkimuskysymysten avulla on siis tarkoituksena tarkastella vertaistukiryhmiä auttamistyön vuorovaikutuksen näkökulmasta. Oletuksena on, että vertaistukiryhmät mahdollistavat tietynlaisia vuorovaikutustekoja. Lisäksi niissä käydään diskursiivisia neuvotteluja käsittelyssä olevasta ongelmasta ja siten osaltaan rakennetaan sosiaalista todellisuutta näiden ongelmien ja niiden ratkaisemisen osalta.

2. VERTAISTUKI AUTTAMISTYÖN KENTÄLLÄ

2.1. Vertaistuki auttamistyön erikoistapauksena

Vertaistuki on laaja sateenvarjokäsite, jolla voidaan tarkoittaa niin arkista rupattelua samassa elämäntilanteessa olevan kanssa kuin organisoitua vertaistukiryhmän tapaamistakin. Vertaistukiryhmät ovat yleinen vertaistuen tarjoamisen organisoitu muoto (Nylund 2008, Mikkonen 2009). Vertaistukiryhmällä tarkoitetaan sellaisten ihmisten ryhmätapaamisia, joilla on samankaltainen elämäntilanne tai joilla on samankaltaisia kokemuksia. Tavallisimmin ryhmät ovat muodostuneet jonkin tietyn ilmiön, kuten sairauden, ympärille ja ryhmässä jaetaan selviytymiskeinoja. (Munn-Giddings & McVicar 2006.)

Vertaisryhmissä keskeistä on vertaistuki (peer support, mutual support) eli kokemusten ja tiedon vaihtaminen samankaltaisessa tilanteessa olevien kesken (Nylund 2005, 198-200). Hyväri (2005) erottaa vertaistuen ja vertaistukiryhmän muusta vertaisuudesta tai vertaisryhmien muodoista. Hän tarkoittaa vertaistukiryhmällä vastavuoroisia suhteita, jotka tähtäävät auttamiseen ja tukemiseen vaikeassa elämäntilanteessa. (Hyväri 2005, 215.)

Vertaisryhmällä voi tarkoittaa paitsi samanlaisessa elämäntilanteessa, myös samankaltaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa olevia ihmisiä (Wilska-Seemer 2005, 256). Osa ryhmistä voikin toimia tavoitellen poliittisia muutoksia, kun taas osa ryhmistä keskittyy täysin kokemusten vaihtamiseen, eikä keskity lainkaan edunvalvontaan. Ei ole täysin selvää, miksi osa ryhmistä on myös poliittisesti aktivoituneita. Vaikuttaisi siltä, että kokemusten jakaminen vertaisten kanssa voi joskus edesauttaa myös poliittista aktivoitumista. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 33.) Kun asiakkaat liittyvät yhteen, löytävät yhteisen kokemuksen ja esimerkiksi kritisoivat olemassa olevia auttamisjärjestelmiä, heidän kokemuksensa politisoituu. Moniääninen, tasavertainen ja itsenäinen vertaisryhmä on jo sinällään poliittinen projekti ja lähellä esimerkiksi feministisiä tiedostamisryhmiä. Oma ehkä leimaavakin asiakkuus on mahdollista problematisoida ja toisaalta hyväksyä uudella tavalla. (Hyväri 2005, 220-223.)

Vertaistuki on vakiintunut Suomessa sosiaali- ja terveysalan toimintamuodoksi 1990-luvun puolivälistä lähtien ja yleistynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana (Nylund, 2008). Vertaistukea ovat Suomessa järjestäneet perinteisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöt (Nylund 2005, 203). Vertaistuki onkin yksi auttamistyön muoto, mutta sen suhde muihin, ammatillisuuteen perustuviin auttamistyön muotoihin on osin jännitteinen (Hyväri 2005). Jännitteisyyttä aiheuttavat vertaistuen reunaehdoista neuvottelu ja ammattilaisten vertaistukeen liittämät uhkakuvat.

Vertaistuen juuret ovat ruohonjuuritason liikehdinnässä vastavoimana ylhäältäpäin asetunalle taloudelliselle ja poliittiselle vallalle. 1990-luvulla moninkertaistunut vertaistukitoiminta voidaan tässä suhteessa nähdä laman vaikutuksesta virinneeksi kansalaistoitinnan aktivoitumiseksi. Hyvärin (2005) mukaan laman vaikutusten lisäksi hyvinvointipalvelujen professionalismin kriisi on vertaistukitoiminnan aktivoitumisen taustalla. Modernit, rationaaliset ja etäiset auttamisjärjestelmät ovat luoneet kysynnän epämuodolliselle, kokemustodellisuuteen ja ihmisyyteen perustuvalla vertaistukitoiminnalle. (Hyväri 2005, 216.) Vastavuoroisen vertaistuen voi käsittää olevan sellainen tukimuoto, jota ei pysty ammattilaisten tarjoamalla tuella korvaamaan. Vain vertainen voi täysin ymmärtää ja samankaltaisessa tilanteessa olevien kanssa mahdollistuu vastavuoroinen vertaissuhde. (Munn-Giddings & McVicar 2006.)

Vertaistuki onkin ”auttamistyön kapinallinen”, joka on keikauttanut perinteisen auttamistyön valta-aseman nurin ja pyrkii voimistamaan auttamistyön kohteiden, asiakkaiden, omaa toimijuutta. Hyväri (2005) korostaa vertaistuen mahdollisuuksia ja vapautta vastakkaisina ammattityön palveluvastuulle ja terapialuonteelle. Vertaistuki tarjoaa suotuisat olosuhteet tuen saamiselle, mutta toisaalta vertaistuesta ei voi hakea täsmäpalveluita tai selkeästi määriteltyä terapiaa. (Hyväri 2005, 219.)

Vertaisryhmät on tutkimuskirjallisuudessa perinteisesti jaettu itsenäisiin oma-apuryhmiin ja ammattilaisten johtamiin vertaistukiryhmiin. Vertaistuella tarkoitetaan tutkimuksessa usein täysin vertaisten itsensä organisoimaa ja ohjaamaa vertairyhmätointintaaja vertaistukea käsittelevissä tutkimuksissa muunlaiset ryhmät on jätetty ulkopuolelle. Jako on ollut perustavanlaatuinen ja ammattilaisten osallistumista vertaistukiryhmien toimintaan on tutkimuksessa pidetty enimmäkseen kielteisenä asiana. (Shepherd ym. 1999; Hatzidimitriadou 2002; Munn-Giddings & McVicar 2006.)

Onko vertaistuen ja ammatillisen auttamistyön välinen juopa sitten näin syvä? Tutkimusten polarisoituminen on johtanut siihen, että oikeastaan asiasta ei ole kovin paljon tietoa, kun vertaistukea koskevasta tutkimuksesta on jätetty pois ne vertaistukiryhmät, jotka ovat ammattityöntekijöiden ohjaamia. Vertaistuki on haluttu nähdä puhtaana kansalaistoimintana ja vapaana kaikista institutionaalisisista sitoumuksista. Tämä ei ole välttämättä heijastanut kovin hyvin sitä todellisuutta, jossa vertaistukiryhmät toimivat. Shepherd ym. (1999) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet, että ammattilaisten osallistumista vertaisryhmiin ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella tiukan dikotomian avulla, vaan jatkumona, jonka toisessa päässä ovat ammattilaisten johtamat ja järjestämät vertaistukiryhmät ja toisessa päässä täysin itsenäiset oma-apuryhmät. Välille mahtuu monenlaisia vertaisryhmiä, joissa ammattilaisten osallistuminen voi vaihdella sekä laadultaan että määrältään. (Shepherd ym., 1999.)

Moneen asiaan ei lainkaan vaikuta se, saako ryhmä ammatillista tukea ja sopivasta ammattilaisen tuesta voi olla ryhmälle myös hyötyä. Kuitenkin ammattilaisen osallistumisesta ja vaikuttamisesta ryhmään voi olla kielteisiäkin vaikutuksia. Liian tiukka jako ammattilaisten ohjaamiin ja itsenäisiin ryhmiin ei silti ole järkevää, sillä erilaisilla vertaisryhmillä on paljon jaettu piirteitä. Keskeisiä jaettu piirteitä ovat yhteinen huolenaihe tai tilanne, vastavuoroinen auttaminen, kokemustiedon arvostaminen, pyrkimys tasa-arvoisuuteen ja maksuttomuus tai edullisuus. Ammattilaisten osallistuminen ei juuri vaikuta näihin jaettuihin piirteisiin. Auttamistyön muotona vertaistuki on harvoin täysin maallikkopohjalta toimivaa. Yleensä sen taustalla on enemmän tai vähemmän ammattilaisten tarjoamaa tukea, resursseja tai ohjausta (Shepherd ym. 1999).

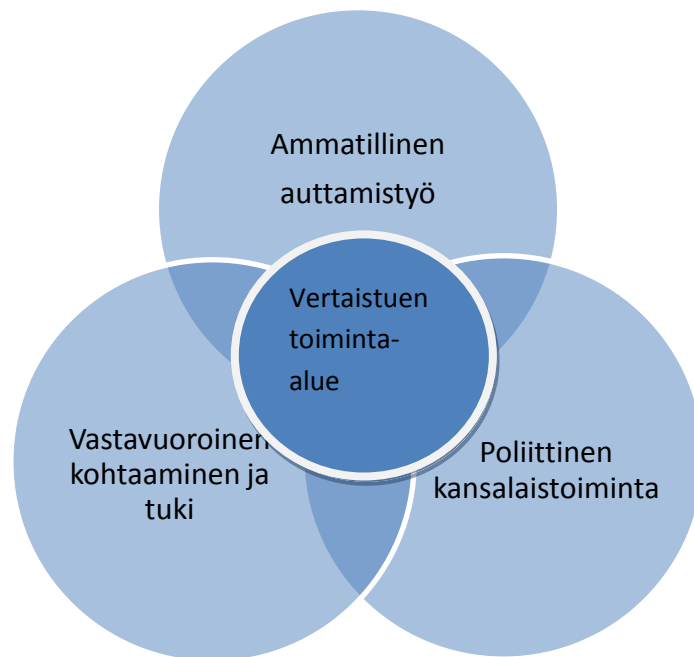
Hatzidimitridaou (2002) tuo esille vertaistukiryhmien ja ammattilaisten välisen suhteen kulttuurisidonnaiset eroavaisuudet. Etenkin Yhdysvalloissa, missä vertaistukea on paljon myös tutkittu, suhde kansalaistoimintaan perustuvan vertaistuen ja valtion tai yksityisen sektorin välisen ammattiauttamisen välillä on huomattavasti jännitteisempi kuin Euroopassa. Euroopassa vertaisryhmät toimivat usein yhteistyössä ammattilaisten kanssa ja jakavat pääpiirteissään samat tavoitteet niiden kanssa. Kriittiset, kansalaistoimintaan keskittyneet vertaisryhmäkään eivät Euroopassa välttämättä suhtaudu kriittisesti niinkään ammattiauttamiseen kuin esimerkiksi hyvinvointijärjestelmän kehittämiseen. (Hatzidimitridaou 2002.) Suomessa vertaistukiryhmät usein toivovat tiivistä yhteistyötä ammattilaisten kanssa (Nylund 1996, 202).

Sosiaali- ja terveysalankin tehostaessa toimintojaan, vertaistukiryhmät voidaan nähdä yhtenä välineenä vähentää kustannuksia ja kallista ammattiapua, mutta turvata hoidon ja huolenpidon jatkumo (Shepherd ym. 1999, 50). Vertaistukitoiminta on sosiaalipoliittisessa keskustelussa nähty keinona vahvistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustietoista järjestämistä ja korostaa yksilöiden omaa selviytymistä. Toisin sanoen sosiaalipoliitikot ovat pelänneet palveluiden alasajoa vertaistuen määrän lisääntyessä. Suomessa vertaistukitoiminta on kuitenkin ollut varsin tiiviisti julkisiin palveluihin kiinnittynyttä, ja maallikot, ammattilaiset sekä puoliammattilaiset ovat toimineet yhteistyössä. Tähän tiiviiseen yhteistyöhön on suhtauduttu toisaalta kriittisesti sekä julkisten palvelun tuottajien että vertaistoimijoiden taholta. On katsottu, että ammattiapu ei voi perustua kokemuksellisuuteen ja keskinäiseen tukeen. Toisaalta on pelätty virallisten palvelujärjestelmien tuhoavan todellisen vertaistuen vastavoimana byrokraattisille ja jäykille julkisille palveluille. Välittävänä kantana on esitetty kaikkien osapuolien hyötyvän ammattilaisten ja maallikoiden kokemusten, tietojen ja voimien yhdistämisestä. (Hyväri 2005, 217-219.)

Vertaisryhmät ovatkin kahden tai useamman elämänalueen tai sektorin välimaastoon sijoittuvaa toimintaa, jossa yhdistyy yksityinen ja yleinen. Keskinäinen tuki, kokemustiedon vaihtaminen, oman tilanteen näkyväksi tekeminen, tiedon välittäminen ja saaminen, sekä vaikuttaminen ja tiedottaminen ovat usein ryhmien ydintoimintaa. (Matthies, Kotakari & Nylund 1996.) Vertaistuki voi olla sillan rakentamista julkisen ja yksityisen välille. Kokemukset eivät ole ainoastaan yksityisen ihmisen ongelmia, vaan ne voidaan hyödyntää hyvinvointipoliittisten ajatusmuotojen kehittämisessä ja uudistamisessa. (Hyväri 2005, 223-224.)

Vertaistuki voidaan mieltää osaksi sosiaalista tukea ja vertaistuki on osa henkilön sosiaalista verkostoa. Vertaistuki voidaan mieltää rinnakkaiseksi julkisesti saatavalle tuelle tai sitten ainutlaatuiseksi tueksi, jota ei voi korvata muilla tukitavoilla. (Mikkonen 2008, 163-167,179-180.) Ryhmien ei ajatella korvaavan julkisia ja ammatillisia tukimuotoja, vaan täydentävän niitä. Ryhmät voivat esimerkiksi auttaa jäseniään valikoimaan tarkemmin ja tarkoituksenmukaisemmin käyttämiään muita palveluja ryhmissä vaihdetun kokemustiedon perusteella. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 33.) Vertaisryhmät voivat välittää tietoa myös ammattihenkilökunnalle ja olla siten tärkeä lisäresurssi. Mikkonen (1996) mielestä vertaisryhmät täydentävät ammattilaisten työtä jakamalla vastuuta

potilaiden hyvinvoinnista ja tarjoamalla kokemusasiantuntijuutensa sekä vertaisten että ammattilaisten sen hetkiseen tilanteeseen. (Mikkonen 1996, 225.)

Kuvio 1: Vertaistuki sektorit ylittävänä sillanrakentajana

Kuviossa vertaistuen toiminta-alue on tummansininen kenttä ammatillisen auttamistyön, kansalaistoiminnan ja vertaisten vastavuoroisen tuen leikkauspisteessä. Toiminta-alueella tarkoitan sitä, että erilaiset vertaistuen muodot ja toteuttamistavat voivat sijoittua eri kohtiin aluetta ja siten sisältää erimäärän esimerkiksi kansalaistoiminnan piirteitä tai ammatillista auttamistyötä. On varmasti olemassa paljon myös sellaista vertaistoimintaa, joka sijoittuu pääosin vain esimerkiksi vastavuoroisen tuen alueelle, joskin eri sektorien rajat ovat myös häilyviä ja osin tulkinnanvaraisiakin. Sektorien ylittäminen ja sektorirajojen hämärtäminen on kuitenkin juuri vertaistukitoiminnalle ominaista ja heijastuu vertaistukitoiminnan vaikutuksiin ja vertaistuellisen vuorovaikutuksen erityispiirteisiin.

2.2. Mitä vertaistukiryhmien vaikutuksista tiedetään?

Vertaisryhmiä on tutkittu etenkin Amerikassa, jo 1950-luvulta lähtien. Tutkimus on keskittynyt pääasiassa oma-apuryhmiin (Nylund 2005, 196). Pohjoismaissa vertaisryh-

miä on tutkittu 1990-luvulta alkaen. (Nylund 1996, 193; Nylund 2005, 196.) Vertaisryhmien vaikutuksia on tutkittu sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti (Pistrang ym. 2008). Useimmiten vertaisryhmien vaikutuksien on raportoitu olevan myönteisiä. Tämä johtuu varmasti myös siitä, että vertaisryhmiin hakeutuu sellaisia ihmisiä, jotka hyötyvät ryhmätoiminnasta. Ne, jotka eivät koe ryhmiä mielekkäiksi, eivät hakeudu ryhmiin tai jättävät ryhmäkäynnit muutaman kerran jälkeen. (Wilska-Seemer 2005, 256.)

Vertaisryhmien vaikutusten tutkiminen on haasteellista, sillä ryhmissä vaikuttavat monenlaiset ja monimutkaiset tekijät. Finn ym.(2009) referoivat lukuisia tutkimuksia vertaisryhmien vaikutuksista. Vaikutukset voivat olla kognitiivisia (esimerkiksi ongelman uudelleen määrittelyä), käyttäytymiseen liittyviä (lisätä tai vähentää tietynlaista käyttäytymistä), kokemustiedon jakamiseen liittyvää sosiaalista oppimista, sosiaaliseen vertailluun perustuvaa toivon ja positiivisuuden näkökulman viriämistä, sosiaalisen, emotionaalisen ja materiaalisen tuen saamista laajenevalta sosiaaliselta verkostolta ja uuden sosiaalisen identiteetin omaksumista. Vertaisryhmät voivat muodostaa oman sosiaalisen mikrokosmoksensa ja kulttuurinsa, jonka avulla yksilö voi muuttaa identiteettiään ja rakentaa yhdessä ryhmän kanssa uudenlaista ymmärrystä ja perspektiiviä. Ryhmässä sanoitettut tarinat ja kokemukset auttavat muokkaamaan uutta identiteettiä. (Finn ym. 2009, 303-304.)

Hahmottelin näitä raportoituja vaikutuksia kolmeen eri ryhmään tukeutuen edellisessä alaluvussa hahmottelemaani käsitykseen vertaistuesta sektorit ylittävänä auttamistyönä. Auttamistyön luonteeseen liittyviä vaikutuksia ovat **muutokseen** tähtäävät vaikutukset, kansalaistoiminnan mahdollistuminen taas edellyttää **voimaannuttavia** vaikutuksia ja vastavuoroiseen tukeen liittyvät vaikutukset olen nimennyt **emotionaaliseksi ja käytännölliseksi tueksi**.

Suuri osa vertaistukiryhmiin liittyvästä tutkimuksesta määrittää **muutoksen** merkittäväksi vertaisryhmiin osallistumisen tulokseksi (Corcoran ym. 2007, 47). Vertaistuen merkitys muutosta avustavana tukena on keskeisessä asemassa etenkin addiktioista toipumisessa (White 2010, 260).

Vertaistuki mahdollistaa jatkuvan, pitkäkestoisen tuen addiktiosta toipumisessa. Vertainen voi auttaa addiktia irtaantumaan addiktioon liittyvästä sosiaalisesta kulttuurista ja samastumaan toipumisen kulttuuriin. Vertaistuen ei tarvitse korvata ammatillista hoitoa, mutta se voi olla lisäresurssina sekä ennen hoitoa, hoidon aikana että varsinaisen hoidon

päätyttyä, ja tukea siten toipumista pidemmällä tähtäimellä. Parhaimmillaan vertaistukeen perustuva malli voi mm. lisätä ja nopeuttaa ihmisten hakeutumista addiktion hoitoon, tukea ainoana hoitona sellaisia, jotka eivät tarvitse kliinistä hoitoa, ennaltaehkäistä tai lieventää repsahduksia ja lisätä elämänlaatua. (White 2010, 260-261, 266.)

Vertaisryhmät voivat edistää muutosta myös muiden kuin addiktioista toipuvien keskuudessa. Mielenterveyden ongelmista kärsivien vertaisryhmillä on todettu muutosta, eli toipumista, edistäviä vaikutuksia. Toipumisella ei tässä yhteydessä aina tarkoiteta oireiden vähenemistä, vaan oman tilanteen kanssa elämään oppimista. Yhteenkuuluvuuden tunne, toimijuuden vahvistuminen, autonomisuus, merkityksellisyys ja stigman tai syrjinnän kanssa selviytyminen positiivisen itsetunnon säilyttäen ovat tärkeitä toipumisen osatekijöitä. (Finn, Bishop & Sparrow 2009, 303.)

Kokemustiedon välittämisen ja välittymisen ohella keskeinen muutosta edistävä mekanismi vertaisryhmissä on ns. auttajan terapia periaate (helper therapy principle). Sen mukaan toisten auttaminen auttaa kaikkein eniten itseä. Auttajan identiteetin omaksuminen auttaa auttajaa kohentamalla itsetuntoa, lisäämällä sitoutumista ja motivaatiota sekä edistämällä uuden näkökulman omaksumista. (Riessman 1965, Finn ym. 2009.)

Omassa tutkimuksessaan Finn ym. (2009) tarkastelivat mielenterveyttä tukevan australialaisen GROW-yhteisön ryhmien vaikutusta positiiviseen muutokseen ryhmiin osallistuvien elämässä. Tarkastelussa huomioitiin muutos yhteisön, ryhmän ja yksilöiden tasolla. Tulosten perusteella Finn ym. (2009) hahmottelivat alustavan mallin muutokselle vertaisryhmissä (etenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien ryhmissä). Vaikka GROW-yhteisön ryhmillä on tiettyjä ominaispiirteitä, joita kaikilla vertaisryhmillä ei ole, Finn ym. argumentoivat, että monet prosessit, jotka muutokseen vaikuttavat, ovat silti yhteisiä monilla eri vertaisryhmillä. (Finn ym. 2009.)

Muutoksen mallissa keskeisimmiksi muutostekijöiksi nousivat elämäntapaan liittyvien taitojen omaksuminen (aktiivisuus, ihmissuhteet ym.) ja muutos omakuvassa (self perception), johon liittyi yhteenkuuluvuuden tunne, tunne tarpeellisuudesta, arvokkuudesta ja hyväksytyksi tulemisesta. Muutoksia edistäviä mekanismeja olivat oppiminen tekemällä ja ryhmän tarjoama kehittymisen ”kasvualusta” sekä auttamisen eetos, jossa vastavuoroisen auttamisen ideologia oli muutoksen motivaattori. GROW-yhteisön ryhmät muodostavat omanlaisensa yhteisöllisen narratiivin, joka edistää edellä mainittuja muutoksia ja identiteetin muodonmuutosta. (Finn ym. 2009, 310-313.)

Pistrang ym. (2008) katsauksessa tarkasteltiin vertaistukiryhmien vaikuttavuutta mielen-terveyden ongelmissa siten, että muutoksella tarkoitettiin oireiden vähentymistä. Toisin sanoen, ryhmien vaikutusta tarkasteltiin suoraan suhteessa siihen ongelmaan, jonka vuoksi ryhmän jäsenet olivat ryhmään hakeutuneet. Vertaistukiryhmät on siten rinnas-tettu muuhun suoranaiseen mielenterveysongelmien hoitoon. Tähän katsaukseen hyväk-sytyt tutkimukset koskivat kaikki ryhmiä, jotka olivat vertaisten itsensä johtamia ilman ammattilaisten ohjausta. Ryhmät oli jaettavissa kolmeen eri luokkaan: kroonisia mielen-terveyden häiriöitä potevien ryhmiin, masennusta tai ahdistusta sairastavien ryhmiin sekä sururyhmiin. (Pistrang ym. 2008.)

Katsauksen perusteella suurin osa ryhmistä vaikutti positiivisesti ryhmän jäsenten mie- lenterveyteen. Osa ryhmistä oli vertailuissa yhtä vaikuttavia kuin ammatillinen psyko- loginen hoito. Viidessä tutkimuksessa kahdestatoista ei havaittu merkittävää eroa ryh- miin osallistuvien ja vertailuryhmän välillä. Yksikään tutkimus ei raportoinut kielteisiä vaikutuksia ryhmäläisten mielenterveyteen. Yhteenvetona on mahdollista todeta katsa- uksen antaneen rajallista, mutta lupaavaa tukea vertaistukiryhmien eduista mielenterve- ysongelmien hoitamisessa. (Pistrang ym. 2008, 118-119.)

Katsauksen perusteella ei myöskään ollut syytä olettaa, että vertaistukiryhmät auttaisi- vat erityisesti tietynlaisissa mielenterveysongelmissa, tosin tutkimusten välillä olleisiin vaikuttavuuseroihin ei löytynyt muitakaan selittäviä eroja. On mahdollista, että ongel- man vakavuus tai ryhmiin sitoutumisen aste vaikuttavat ryhmistä saataviin hyötyihin. (Pistrang ym. 2008, 119-120.)

Vastavuoroisten vertaistukiryhmien ajatellaan edistävän **voimaantumista**. Kun ryhmän jokainen jäsen saa auttajan roolin, ei tarvitse kokea vallan epätasapainoa auttajan ja au- tettavan välillä. Ryhmissä on helpompi päästä käsiksi yksityisinä koettujen ongelmien yhteisiin ja jaettuihin, yleisempiin puoliin ja ryhmä antaa foorumiin puhua ääneen näistä asioista. Silloin mahdollistuu oivallus omasta äänestä ja sen vaikutuksista. Osallistumi- nen ryhmään tukee ymmärrystä omasta ”osallistumisen kompetenssista”, mahdollisuu- desta vaikuttaa yhteiseen asiaan, mikä on voimaantumisen tärkeä osatekijä. (Breton 2004, 70.)

Wilska-Seemer (2005) tarkastelee vammaisten naisten vertaisryhmiä voimaantumisen näkökulmasta. Voimaantumisella voidaan esimerkiksi henkilökohtaisen hallinnantun- teen ja hallintamotivaation voimistumista, päätöksenteko-, johtamis- ja ongelmanratkai-

sukkyjen kohentumista sekä kriittistä ymmärtämystä omasta sosiopoliittisesta ympäristöstä. Voimaantuminen ei ole pysyvä tila, mutta sen pysyvyyttä voidaan edistää. Edistäminen tapahtuu kiinnittämällä huomiota vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin ongelmien sijaan. Voimaannuttaa voi vain itsensä, mutta toistenkin voimaantumista voi edistää vuorovaikutuksen keinoin. Vertaisryhmäkontekstissa tämä tarkoittaa ryhmän jäsenten elämäntilanteen tukemista, muuttamista tai vahvistamista tai henkilökohtaisiin, sosiaaliin ja/tai yhteiskunnallisiin elämäntilanteisiin vaikuttamista. (Wilska-Seemer 2005, 256-258.)

Wilska-Seemer (2005) huomasi tutkimuksessaan vertaisryhmien edistävän ryhmän jäsenten voimaantumista sosiaalisesti, psyykkisesti sekä käyttäytymisen osalta (261). Myös Mikkosen väitöstutkimuksessa monet vertaisryhmiin osallistuneen kuvaavat tulensa vertaistuen ansiosta rohkeammiksi ja oppineensa paremmin pitämään puoliaan. (Mikkonen 2009, 150-151.)

Tutkimuksessa itseään vahingoittavien naisten vertaistukiryhmistä ryhmien merkittävämmäksi rooliksi naisten elämässä muodostui voimaantumisen edistäminen. Voimaantuminen koostui yhteenkuuluvuudesta (belonging), jakamisesta (sharing), autonomian tunteesta, positiivisista tunteista ja muutoksesta. Yhteenkuuluvuuden tunteen osatekijöitä olivat itsen hyväksyminen ja turvallisuuden tunne. Jakaminen tarkoitti perspektiivin muuttamista kokemusten vaihtamisen myötä ja tuen saamista sekä antamista. Autonomiaan liittyi suunnan löytäminen ja kontrollin tunne. Positiivisia tunteita herättivät koettu ystävyys ja toisilta saatu inspiraatio. Muutosta tapahtui sekä yksilöllisellä tasolla (itsevarmuuden kohentuminen, viiltelyn väheneminen) että ihmissuhteissa. Kaikki nämä voimaantumisen tekijät ja osatekijät olivat keskinäisessä yhteydessä toisiinsa. (Corcoran, Mewse & Babiker 2007, 39-44.)

Voimaantuminen voi näkyä eri tavoin erilaisissa ryhmissä. Hatzidimitradou erittelee voimaantumisen osatekijöiksi optimismin, vallan tunteen, itsevarmuuden, yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja oikeutetun suuttumuksen. Yhteiskunnallisesti aktiivisten vertaisryhmien jäsenet kokivat etenkin optimismia ja vallan tunnetta enemmän kuin konservatiivisten, vain henkilökohtaiseen muutokseen suuntautuneiden ryhmien jäsenet. Vaikuttaa siis siltä, että sosiaaliseen muutokseen suuntautuneet vertaisryhmät voivat kokea voimaantumista hieman eri tavoin kuin muut vertaisryhmät. (Hatzidimitradou 2002, 279, 282.)

Emotionaalinen ja käytännöllinen tuki vertaistuen vaikutuksista hankalimmin määriteltävissä ja liittyy vertaistuen ja kokemustiedon jakamisen ainutlaatuisuuteen. Munn-Giddingsin & McVicarin (2006) tutkimuksessa omaishoitajat raportoivat saavansa vertaistukiryhmistä empatiaa, emotionaalista tietoa, kokemustietoa ja käytännöllistä tietoa. Omaishoitajat korostivat erityisesti vertaisryhmän tuen vastavuoroisuutta. Nousiainen (1996) kuvaa artikkelissaan omaishoitajien ryhmän jäsenilleen tuomia etuja. Tärkeää on huomata, ettei ole yksin ongelmansa tai tilanteensa kanssa, että on muitakin samaa kokevia. Tämä vähentää eristyneisyyden ja yksinäisyyden tunnetta. Saman kokeneiden kesken voi olla helpompi jakaa esimerkiksi syyllisyyden tai häpeän tunteita tai turhautumista. (Nousiainen 1996, 213-214.)

Munn-Giddingsin & McVicarin omaishoitajia koskeva tutkimus osoitti, että hoitajat kokivat saavansa ryhmästä empaattista ymmärrystä ja kokemuksen siitä, että he eivät ole yksin omassa henkilökohtaisessa tilanteessaan. Ryhmässä jaetut tarinat auttoivat laajentamaan omaa selviytymiskeinojen valikoimaa ja jakamaan omia hyviksi koettuja keinoja. Muiden kokemukset antoivat vihiä siitä, mitä itselläkin saattaa olla edessä. Tärkeää oli ryhmässä syntynyt luottamus ja kokemus siitä, että apua on saatavilla ryhmän tapaamisten ulkopuolellakin. Emotionaalisen tuen ja tiedon lisäksi ryhmässä jaettiin myös käytännöllisiä ohjeita ja tietoa. Tiedon saaminen lisäsi ryhmän jäsenten itseluottamusta ja itsetuntemusta. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 29-30.)

Kokemustiedon jakaminen oli omaishoitajien näkökulmasta keskeinen ryhmien tarjoama tuki. Ryhmässä kukin persoona voi tuoda koko elämäkokemuksensa toisten hyödyksi. Elämäntilanteen normalisoituminen oli yksi omaishoitajien kokema ryhmien edesauttama ilmiö. Ryhmät tarjosivat turvallisen paikan keskustella, jakaa kokemuksia ja etsiä tukea sekä tietoa. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 29.)

Ihmissuhteiden vastavuoroisuudella oma-apuryhmissä oli keskeinen merkitys omaishoitajille. Sen lisäksi, että he kokivat saavansa tukea itselleen, he myös antoivat sitä toisille. Suhde on toisenlainen kuin ammattilaisen ja asiakkaan tai potilaan suhde, jossa on aina kyse tietynlaisesta riippuvuudesta ja valta-asetelmasta. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 30.)

Ryhmät muuttavat yksityisen kokemuksen yleiseksi. Esimerkiksi äitiryhmissä äidit huomaavat, että heidän yksityisesti kokemansa ongelmat voivatkin olla yhteisiä, jaettuja

äitiyteen liittyviä ilmiöitä. Kokemusten vertailu auttaa suhteuttamaan ongelmia ja löytämään uudenlaisia ratkaisumalleja. (Vanhanen-Silvendoin 1996, 238-239.)

Todennäköisesti vertaistuen vaikutukset kietoutuvat toisiinsa ja ovat hankalasti eroteltavissa ja kenties sanoitettavissakin. Kirjallisuuden perusteella vertaistuki kuitenkin vaikeuttaa olevan varteenotettava auttamistyön muoto, joka voi edistää muutosta muun psykologiden auttamistyön tapaan. Vertaistuki tarjoaa vastavuoroisen ja tasa-arvoisen auttamisen kontekstin, jossa kokemustieto on merkittävä auttamisen resurssi. Vertaistuki voi edistää myös voimaantumista, joka voi olla paitsi hyvinvointia kohentavaa myös uudenlaisia yhteiskunnallisia tulkintoja mahdollistavaa.

2.3. Vertaistukiryhmät vuorovaikutuksen näkökulmasta

Vertaistukiryhmien tapaamisia on tutkittu hyvin vähän siitä näkökulmasta, millaista vuorovaikutusta niiden nimettyjen vaikutusten takana on. Vertaistuki sijoittuu siis julkisen ja yksityisen välimaastoon, jolloin vuorovaikutus esimerkiksi vertaistukiryhmissä sijoittuu yksityisen arkisen vuorovaikutuksen ja institutionaalisen vuorovaikutuksen välimaastoon. Kirjallisuudessa kyllä viitataan vertaistuen vuorovaikutukseen. Hyväri (2005) korostaa vertaistuen vuorovaikutuksellisuutta ja vastavuoroisuutta. Vertaistuki edellyttää eläytymistä toisen tilanteeseen ja tunteisiin siten, että sama olisi voinut tapahtua itselle. Pelkästään kokemusten kertominen julkisesti ei riitä, vaan kokemuksen vastaanottajien tulee olla mukana rakentamassa kertomusta. Henkilökohtaisesti koettu luovutetaan vertaisten käyttöön. Silti vertaistukiryhmän vuorovaikutus voi olla epämuodollista ja rönsyilevää, eikä ainoastaan ongelmien ratkomiseen tähtäävää. (Hyväri 2005, 215, 225.)

Myös ammatillisen osallistumisen vaikutukset vertaistukeen voivat olla vuorovaikutukseen liittyviä. Hyväri (2005) nostaa esiin maallikko- ja ammattitoimijoiden vuorovaikutuksen erityiskysymyksiä. On haasteellista tunnistaa ja tunnustaa maallikko tasaveroisena auttajana. Toimintaroolit ja –identiteetit kaipaavat myös selkiytystä, sillä ammattilaisen ei ole aina yhtä luontevaa käyttää kokemuksiaan työssä tai maallikon voi olla pulmallista esittää ammattitietoa auttamisen välineenä. Toisinaan roolit voivat olla päällekkäisiä tai toisensa poissulkevia. (Hyväri 2005, 219.)

Vertaistukeen liittyy kiinteästi kokemustiedon (experiential knowledge) merkitys. Kokemustiedon vaihtamisen ja jakamisen avulla vertaistukitoimintaan osallistuvien kokemusasiantuntijuus (experiential expertise) voi vahvistua. (Nylund 1999, 127; Nylund 2005, 204.) Yhteisten kokemusten jakaminen vertaistuessa on korostuneessa asemassa yhteenkuuluvuuden ja yhdessäolon lisäksi (Mikkonen 1996, 217). Vertaistuki tarjoaa uuden tavan jäsentää kokemuksia ja yhteisöllisyyttä keskinäisen auttamisen välineenä. (Hyväri 2005, 214-215.)

Kokemustiedolla tarkoitetaan Thomasina Borkmanin alkuperäisen määritelmän mukaan (ks. Munn-Giddings & McVicar 2006, 27) tietoja, jotka eivät ole syntyneet järkeilemällä, havainnoimalla tai muiden tuottamaa tietoa refleктоimalla, vaan oman subjektiivisen kokemuksen kautta. Tunteisiin pohjautuva tieto on tärkeä osa kokemustietoa. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 27, 33.) Kokemustieto on tietoa, joka koskee paitsi koettua ongelmaa, myös sen ratkaisuja. Se on toimintaan orientoitunutta ja käytännöllistä tietoa siitä, kuinka hankalasta tilanteesta voi selviytyä. Vertaistuen välineenä tällaisella tiedolla on normatiivista ja tiedollista vaikutusta tuettavan tilanteen kognitiivisessa uudelleen määrittelyssä. (Finn, Bishop & Sparrow 2009, 303.)

Kokemustietoa ei välttämättä aseteta vastakkaiseksi asiantuntijatietoon nähden, vaan rinnakkaiseksi ja täydentäväksi. Myös asiantuntijatietoa kaivataan, vaikka vertaistukiryhmissä tarjoutuu tilaisuus sen kyseenalaistamiseen. (Vanhanen-Silvendoin 1996.) Parhaimmillaan kokemustiedon ja asiantuntijatiedon yhdistäminen on hedelmällistä ja hyödyttää kaikkia osapuolia (Nylund 1999, 127). Vertaisryhmässä osallistuja saa mahdollisuuden asiantuntijuuteen verrattuna asiakkaan tai potilaan passiivisempaan rooliin (Nylund 2005, 206-207).

Avautuminen (self-disclosure) ja avoin kommunikaatio on keskeisessä asemassa auttamistyössä. Avautuminen on henkilökohtaisen tiedon jakamista, ja se voi koskea yhtäläillä tunteita, ajatuksia, elämää tai mielipiteitä. Avautumisella on pääosin positiivisia funktioita, kuten kokemusten jakaminen, vastavuoroisuus ja sosiaalinen vertailu. Avautuminen saa aikaan vastavuoroisuuden normin aktivoitumisen, jolloin kaikki osapuolet voivat puhua avoimesti. Auttamistyön hierarkisissa vuorovaikutussuhteissa tämä ei aktualisoidu, sillä terapeutin ei ole suotavaa avautua asiakkaalleen omista henkilökohtaisista asioistaan. (Vesala 1998, 67, 69-70.) Vertaistuki mahdollistaa vastavuoroisen ja tasa-arvoisen keskinäisen vuorovaikutuksen ja avautumisen.

Ryhmän jäsenet jakavat saman ongelman ja stigman. Vertaisten seurassa on mahdollista vapautua stigman aiheuttamista alistumisen tunteista ja muodostaa yhteinen, positiivinen, sosiaalinen identiteetti vertaisryhmän jäsenenä. (Hatzidimitradou 2002, 283.) Muut kuin vertaiset saattavat suhtautua esimerkiksi vakavasti sairastuneeseen vain tämän sairastumisen kautta ikään kuin henkilön muut elämänalueet menettäisivät merkityksensä (Mikkonen 1996, 223). Esimerkiksi äitiryhmissä äitiys ei määritä koko ryhmien keskustelua ja ryhmien toimintaan, sillä äitiys ei edes ole mikään yksi ja tarkkarajainen ilmiö, joka olisi mahdollista irrottaa erilliseksi muista elämän osa-alueista (Vanhanen-Silvendoin 1996, 235). Vertaisten kesken on helpompi nähdä toinen toisensa kokonaisina ihmisinä ilman, että joskus stigmatisoivakin jaettu asia määrittää yksinään vuorovaikutusta.

Samastuminen ryhmäläisten omasta elämästään kertomiin tarinoihin mahdollistaa voimakkaan oppimiskokemuksen. Kokemustiedon vaihtaminen myös validoi ja normalisoi ryhmään osallistuvien kokemuksia. (Munn-Giddings & McVicar 2006.) Vertaistukiryhmissä vertaisten usein kuvaama kokemus siitä, että vain vertainen voi täysin ymmärtää, saa ainakin osittain tukea ihmisten välisen viestinnän perustekijöistä. Viestin väärinymmärtäminen on tavallista, sillä ihmiset tulkitsevat toistensa viestimistä omista kokemuksistaan ja tiedoistaan käsin usein jopa siinä määrin, että viestin vastaanottajan tarkkaavaisuus keskittyy viestissä häntä henkilökohtaisesti koskettaviin tietoihin. Tulokset tukevat yleensä ihmisten omia kokemuksia. (Pennington 2005, 17-19.) Jos kokemukset ovat valmiiksi samankaltaisia, syntyy helpommin voimakas kokemus keskinäisestä ymmärryksestä.

Vertaistukiryhmien vuorovaikutusta ei ole järkevää niputtaa yhdeksi ja yhtenäiseksi vuorovaikutuksen muodoksi. Suomessa Ilkka Arminen on tutkinut AA-ryhmien vuorovaikutusta etnometodologian ja keskusteluanalyysin perinteestä käsin (ks. esim. Arminen 1994 ja Arminen 2001). Nimettömät alkoholistit, eli AA-liike, on yhdysvalloissa jo 1930-luvulla syntynyt oma-apuliike, joka saapui Suomeen 1950-luvulla. Sitten AA:n synnyttämä 12-askeleen liike on laajentunut koskemaan monia muitakin addiktioita kuin alkoholismia. Peliongelmaisille on oma GA-liikkeensä (Gamblers Anonymus). AA:ta on tutkittu monin eri tavoin: on muun muassa keskitytty sen uskomusjärjestelmän ja toipumisohjelman eri puoliin, on tarkasteltu AA:n organisatorista muotoa sosiaalisena liikkeenä sekä tutkittu AA:n vuorovaikutusjärjestelmää. (Arminen 1994, 13-17.)

AA-ryhmäkokoontumisten vuorovaikutuskäytänteet ovat monin tavoin säädeltyjä. Ryhmien kokoontumiset muodostuvat puheenvuorokierroksesta, joista ensimmäinen puheenvuoro on pidempi alustus ja loput puheenvuorot lyhyempiä kommenttipuheenvuoroja. Puheenvuoroja ei keskeytetä tai kommentoida vapaasti. Vuorovaikutusrakenteen tarkoituksena mahdollistaa keskinäinen apu, mutta suojata osallistujia emotionaalisesti haavoittavilta kommenteilta. Arminen tutkimuksen mukaan osallistujat viittaavat edellisiin puheenvuoroihin kertoessaan omaa tarinaansa ja siten rakentavat yksityisistä kokemuksista yhteisiä ja yhdessä työstettäviä. Puheenvuoroissa ei kuitenkaan ainoastaan luoda yhteistä identiteettiä vaan pidetään yllä myös yksilöllisiä eroja. AA:n vuorovaikutuksen ansiosta ryhmien jäsenet voivat työstää ja ylläpitää toipumisen identiteettiä. (Arminen 2001.)

AA-liikettä voidaan pitää omaehtoisena yhdistyksenä, mutta myös jopa kultin kaltaisena lahkona, jolle 12 periaatetta muodostavat uskonnollisen liikkeen kaltaiset peruskokemukset alkoholismista ja siitä toipumisesta. AA-liikkeeseen kuuluu myös hengellinen ulottuvuus, joskin askelissa mainittu uskonnollisuus ja hengellisyys on varsin väljästi määriteltyä. AA-liike on myös voimakkaasti sitoutunut käsitykseen riippuvuuksista sairauksina ja on itse asiassa osin tieteellisen sairauskäsite-teorian takana, sillä E. Morton Jellinekin urauurtava tutkimus alkoholismin vaiheista perustui AA-jäsenten tutkimiseen. (Arminen 1994, 15, 17-19.) AA-ryhmien vuorovaikutus ja niissä syntyvä puhe on siis monin tavoin ennaltamäärätympää kuin monissa muissa vertaistukiryhmissä. Toisaalta monet keskeiset elementit vuorovaikutuksen mikrotasolla voivat lopulta olla melko samanlaisia, sillä varmasti juuri yksityisten kokemusten yhteisiksi rakentaminen on olennaista kaikissa vertaistukiryhmissä. Ei ole myöskään syytä aliarvioida AA-liikkeen vaikutusta muunlaisten vertaistukiryhmien toimintaan varsinkaan addiktioista puhuttaessa. Kun liikkeellä on ollut voimakas vaikutus alkoholismitutkimukseen, voi sillä olettaa olleen laajaa vaikutusta myös moniin hoitokäytänteisiin.

Yhteenvetona voidaan todeta vertaistuen vuorovaikutuksen olevan vähän tutkittu ilmiö, josta on kuitenkin olemassa paljon oletuksia. Vastavuoroista ja kokemustietoa resurssina käyttävää vuorovaikutusta voidaan pitää keskeisenä vertaistuen tunnusmerkkinä. Kokemustiedon tunnustaminen tärkeäksi vertaistuen perustaksi muuttaa vertaisten aseman potilaista tai asiakkaista asiantuntijoiksi ja heijastuu siten myös ammattityöntekijän vuorovaikutuksen tapoihin ryhmissä. Vertaistukiryhmissä yksilöllisesti koettu muuttuu yhteiseksi ja yhdessä työstettäväksi kokemukseksi, joka mahdollistaa samastumisen,

vastavuoroisuuden, voimakkaan yhteisymmärryksen kokemuksen, mutta myös yksilöllisten erojen esiintuomisen. Vertaistukiryhmien yhdessä rakentamalla käsityksillä ongelmamiöstä voi olla valtaa myös ryhmien ulkopuolella, kuten esimerkki AA-liikkeen vaikutuksista alkoholimitutkimukseen osoittaa. Toisaalta myöskään vertaistukiryhmien sisällä käsityksen eivät muodostu tyhjiössä, vaan kulttuuriset tulkintarepertuaarit ovat ryhmässä neuvottelujen kohteena. Seuraavassa luvussa tarkastelen niitä tulkintarepertuaareja eli diskursseja, joita peliongelmaan liittyen on tunnistettavissa myös vertaistukiryhmien ulkopuolella.

3. MISTÄ PUHUTAAN, KUN PUHUTAAN PELIONGELMASTA?

3.1. Peliongelmaan liittyvät diskurssit ja paradigmat

Historian saatossa hallitsematonta pelaamista on pidetty mm. rikollisena, syntinä, viihteenä, ajanvietteenä, maanisena, pakkohäiriöisenä, riippuvuutena sekä kansanterveydellisenä ongelmana. (Korn & Reynolds 2009; Nikkinen 2008, 14-15; Tammi 2008, 177.)

Korn & Reynolds erittelevät uhkapelaamiseen ja peliongelmaan liittyviä maailmanlaajuisia diskursseja lyhyesti The Gambling and Public Health Alliance Internationalin uutiskirjeessä elokuussa 2009². Nämä tunnetut puhetavat ovat: 1) **lääketieteellinen diskurssi/patologisen pelaamisen diskurssi**, 2) **peliriippuvuusdiskurssi**, 3) **vastuullisen pelaamisen diskurssi**, 4) **polkumalliteoriaan perustuva diskurssi**, 5) **ongelmapelelaamisen diskurssi** ja 6) **kansanterveysdiskurssi**. Valittu tai valtaa saava diskurssi vaikuttaa siihen, mitä ilmiölle tehdään ja kuinka siihen suhtaudutaan. (Korn & Reynolds 2009.)

Lääketieteellinen malli patologisesta pelaamisesta perustuu patologisen uhkapelaamisen tai suomennettuna pelihimon diagnostisiin kriteereihin (DSM-IV, ICD-10).

Diagnoosijärjestelmässä patologinen pelaaminen on luokiteltu mielenterveydenhäiriöksi ja rinnastuu siten muihin mielenterveydenhäiriöihin. Tämä puhetapa on erityisesti mielenterveystyön ammattilaisten omaksuma. Mielenterveydenhäiriönä yksilö joko sairastaa patologista pelaamista tai sitten ei, mitään välimuotoja ei tunneta. Tämä lähestymistapa on voimakkaan yksilökeskeinen ja medikalisoitunut. (Korn & Reynolds 2009.)

Lääketieteellisissä tautiluokituksissa patologinen pelaaminen on määritelty impulssikontrollin häiriöksi eli hillitsemihäiriöksi (Ahonen 2010, 17; Disley ym. 2011, 1-2).

Kuten aiemmin on kerrottu alkoholismin sairauskäsityksen perustuvan AA-liikkeen jäsenten käsityksiin (ks. edellinen luku), myös patologisen pelaamisen sairausmääritelmä Amerikassa perustui alun perin Gamblers Anonymous-liikkeen piirissä syntyneeseen 20:een pelihimon tunnusmerkkiin. Sittemmin kriteeristöä on muokattu edelleen yhä enemmän päihderiippuvuuden kriteerejä muistuttavaksi. (Ahonen 2010, 17-18.)

² The Gambling and Public Health Alliance International ilmoittaa olevansa kansainvälinen vuonna 2008 perustettu yhteenliittymä yksilöille ja yhteisöille, jotka haluavat kehittää ja edistää politiikkaa ja toimintaa, joka vähentää pelaamiseen liittyviä haittoja. David Korn ja Jennifer Reynolds toimivat Toronton yliopistossa. Ks. <http://www.gaphai.org/about-us/>

Patologisen pelaamisen diskurssi ja riippuvuusdiskurssi vaikuttaisivatkin olevan monessa tilanteessa päällekkäisiä puhetapoja.

Riippuvuusdiskurssi on erittäin laajalti käytetty sekä pelaajien itsensä keskuudessa että myös akateemisessa keskustelussa. Riippuvuusajattelu perustuu käsitykseen aivoissa syntyvistä palkkio- ja mielihyväkytköksistä, jolloin yksilö menettää hallinnantunteensa ja toimii pakonomaisesti huolimatta siitä, että tietää toiminnastaan koituvan harmia. Riippuvuusdiskurssi painottaa yksilönäkökulmaa ja toisaalta myös peliteollisuuden osuutta riippuvuuden synnyssä. (Korn & Reynolds 2009.) Toisin sanoen riippuvuusnäkökulmasta peliongelma on sisäistä ja tahdonvastaista toimintaa, jossa yksilö ei pysty vastustamaan sisäisiä yllykkeitään. Ahonen (2010) liittyy peliongelman muuttumisen riippuvuussairaudeksi medikalisaatio-prosessiin, jossa poikkeavuus muuttuu synnistä rikoksen kautta sairaudeksi³ sekä foucault'laiseen normalisoivan hallinnan näkökulmaan, josta katsottuna aiemmin yhteiskunnallisina pidetyt ongelmat muuttuvat yksilöiden ongelmiksi ja siten ulkoiset valtarakenteet siirtyvätkin yksilön sisäisiksi. (Ahonen 2010, 18-20.)

Vastuullisen pelaamisen mallissa, jota kutsutaan myös nimellä Renon malli (The Reno Model) painotetaan pelaamisesta aiheutuvien haittojen ehkäisemistä ja vähentämistä tiedottamalla pelaamiseen liittyvistä riskeistä ja tehokkaista hoitotavoista. Ajattelutapa pohjautuu käsitykseen hyvin informoidun yksilön vapaasta ja vastuullisesta valinnasta. (Blaszczynski, Ladouceur & Shaffer 2004.) Tämä diskurssi on etenkin peliteollisuuden ja –järjestelmän käytössä. Käytännössä peliyhtiöt soveltavat tätä ajattelutapaa siten, että yhtä aikaa haitoista ja hoidosta tiedottamisen kanssa markkinoidaan voimakkaasti pelaamisen viihdyttäviä puolia ja etuja. Painopiste on yksilön valinnanvapaudessa ja vastuullisuudessa. (Korn & Reynolds 2009.)

Jennifer Borrell on tutkinut ongelmapelaamiseen liittyviä diskursseja (australialaisen) peliteollisuuden ja pelitutkimuksen kentällä. Pelaaminen tuotetaan hänen tutkimissaan dokumenteissa yksilön ja kuluttajan vapaana valintana ja ongelmaton pelaaminen tuotetaan vastuullisena ja viihdyttävänä toimintana. Ongelmapelaaminen on marginalisoitu pienen epävastuullisen ja moniongelmaisen joukon yksilölliseksi sairaudeksi, joka johtuu enemmän yksilön ominaisuuksista kuin peleistä tai pelijärjestelmästä. Borrell on tarkastellut erityisesti sitä, kuinka (erityisesti ongelma-) pelaamiseen liittyvä toimijuus

³ Ahonen viittaa tässä Conrad & Schneiderin analyysiin vuodelta 1980. (Ahonen 2010, 18.)

tuotetaan peliteollisuuden ja -tutkimuksen dokumenteissa. Toimijuus on yksilön autonomiseen ja informoituun valintaan perustuvaa toimintaa, joka tuo mukanaan vastuun. Kun toimijuus on ongelmapelaajalla, myös vastuu on hänellä. (Borrell 2008.)

Polkumalli on yritys luoda kokoava teoreettinen kehys ongelmapelaamisesta ja patologisesta pelaamisesta, jossa huomioidaan psykologiset, biologiset ja ekologiset tekijät. Polkumalli sisältää käsityksen monenkaltaisista pelaajista ja monenlaisista peliongelman kehittymisessä. Pelaajat on jaoteltu käyttäytymisen osalta ehdollistuneisiin ongelmapelaajiin, emotionaalisesti alttiisiin ongelmapelaajiin, ja epäsosiaalisiin sekä impulsiivisiin ongelmapelaajiin. (Korn & Reynolds 2009.) Polkumalli on Blaszczynskin ja Nowerin (2002) kehittämä psykologiatieteisiin perustuva jäsennystapa, jonka mukaan pelaajat liikkuvat jatkuvasti ongelmallisen pelaamisen ja normaalin pelaamisen jatkumolla ja vain osa täyttää patologisen pelaamisen kriteerit. Peliriippuvuutta ei pidetä minään haitallisen pelaamisen päätepisteenä, johon peluri vaihe vaiheelta ajautuu. Hoitotapa tulisi valita sen mukaan, mihin pelaajatyyppeihin kukin apua tarvitseva kuuluu. Käyttäytymiseltään ehdollistuneet pelaajat hyötyvät lyhyistä interventioista ja oma-apuoppaista. Emotionaalisesti altistuneet pelaajat saavat apua pidempiaikaisesta tuesta sekä esimerkiksi vertaisryhmistä ja heidän kohdallaan olisi syytä kiinnittää huomiota myös taustalla oleviin pelaamisen syihin. Epäsosiaaliset ja impulsiiviset biologisesti alttiit pelaajat sen sijaan ovat huonosti hoitoon motivoituvia ja saattaisivat tarvita pitkäkestoista terapiaa sekä mahdollisesti lääkehoitoa. (Blaszczynski & Nower 2002; Ahonen 2010, 26-28.)

Ongelmapelaamisen diskurssi on kaikista epämääräisimmin määrittävä puhetapa, joka on kuitenkin myös yleisesti käytetty. Ongelmapelaamisella tarkoitetaan jatkumoa, jossa ongelmapelaaminen voi vaihdella lievästä vakava-asteiseen. Mitään yhtenäistä teoriaa ongelmapelaamisesta ei ole, mutta ajattelutapa on omaksuttu lukuisissa julkisissa ja kolmannen sektorin organisaatioissa. Puhetapaan liittyy erottautuminen etenkin medikaloidusta käsityksestä patologisesta pelaamisesta, jolloin pelaamiseen liittyviä ongelmia ei medikaloida. Monenlaiset yhteiskunnalliset, yhteisölliset ja yksilölliset peliongelman hoitotavat ovat käytössä. (Korn & Reynolds 2009.) Yksi tapa havainnollistaa ongelmapelaamisen jatkumoa on jakaa pelaaminen neljään eri tasoon: 0-taso tarkoittaa pelaamattomuutta, 1-taso sosiaalista tai viidepelaamista, 2-taso ongelmapelaamista ja 3-taso patologista pelaamista tai peliriippuvuutta (Jaakkola 2006).

Itäpuisto (2011) argumentoi ongelmapelaamisen näkökohdan puolesta vastakkaisena riippuvuusdiskurssille, joka painottaa esimerkiksi pohjakosketuskokemuksen tärkeyttä yksilön avunhakemiselle. Ongelmapelaamisen näkökulmasta fokus ei ole niinkään siinä, mikä on pelaamisen syy tai sen aiheuttava mekanismi tai miten saada yksilö tiedostamaan ”sairautensa”, vaan kiinnostus kohdistuu ongelman yksilölle aiheuttamiin haittoihin ja kysymystä avunhakemisesta ja sen esteistä voidaan tarkastella laajemmin kuin yksilön pohjakosketuksen ja sairauden myöntämisen kannalta. (Itäpuisto 2011, 311-312.)

Kansanterveysnäkökulma on sitoutunut julkisen terveyden edistämisen politiikkaan. Kansanterveyspolitiikan tarkoituksena on ehkäistä riskejä ja haittoja, edistää hyviä terveysvalintoja ja suojella heikossa asemassa tai riskiryhmässä olevia. Ajattelutapa on tieteenalat ylittävä. (Korn & Reynolds 2009.) Kansanterveysnäkökulma on saanut alkunsa Kanadassa 1980-luvulla ja se on kummunnut osittain biolääketieteen reduktionismin kritiikistä. Näkökulman keskiössä ovat mahdolliset ongelmapelaajat ja ne toimet, joilla ongelmia voitaisiin ehkäistä näiden riskiryhmien osalta. (Ahonen 2010, 24-25.) Kansanterveysnäkökulman merkitystä korostavat rahapelaamisen tutkitut yhteydet terveysriskeihin, sekä psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin ja rahapelaamisen aiheuttamat taloudelliset vaikeudet ja menetykset. Kansanterveysnäkökulma tuo peliongelman ratkaisuvaihtoehtoon myös yhteiskunnalliset keinot kuten lainsäädännön ja säätelyn sekä korostaa väestötutkimusten merkitystä ongelmapelaajien ja riskiryhmien kartoittamiseksi väestöstä. (Halme & Murto.)

Edellä esitetyt näkökulmat eivät nähdäkseni ole kokonaan toisistaan erillisiä tai toisiaan poissulkevia, vaan ne ilmenevät peliongelmaa koskevassa puheessa myös päällekkäisinä ja rinnakkaisina. Kansanterveysnäkökulmaa lukuun ottamatta kaikki nämä puhuvat korostavat pääosin (vähintäänkin valistuneen) yksilön toimijuutta ja peliongelman luonnetta yksilöllisenä ongelmana. Myös kansanterveysnäkökulma tarkastelee peliongelmaa osin haavoittuvien yksilöiden ja riskiryhmien näkökulmasta. Peliongelmaa onkin mahdollista tarkastella myös kansanterveysnäkökulmaa yhteiskunnallisemmasta diskurssista käsin.

3.2. Yhteiskunnallinen peliongelma

Suomalaiset ovat uhkapelicansaa, mutta pelaamisen aiheuttamat ongelmat ovat vasta viime vuosina nousseet julkisen keskustelun aiheeksi. Muutos on tapahtunut nopeasti ja nyt rahapeliongelma on mediassa näkyvillä melko usein. Myös kansan mielipiteet rahapelaamisen uhkien ja haitallisuuden lisääntymisestä ovat voimistuneet saman muutoksen myötävaikutuksesta. Samalla poliitikot, tutkijat ja monialainen ammattilaisten joukko on alkanut kiinnittää peliongelmaan enenevää huomiota. Kiinnostus johtuu suurelta osin vapaiden pelimarkkinoiden suomalaiselle pelipoliittiselle yksinoikeusjärjestelmälle aiheuttamasta uhasta. Pelimonopolin puolustaminen on saanut kinalosauvat ongelmapelaamisesta ja pelihaittojen ehkäisystä pyrkiessään osoittamaan vastuullisuutensa vastakohtana yksityisten pelinjärjestäjien toiminnalle. (Tammi 2008.) Toisaalta kiinnostus rahapeliongelmaa kohtaan on lisääntynyt myös rahapelimarkkinoiden laajentumisen, monipuolistumisen ja kansainvälisen tutkimustoiminnan lisääntymisen myötä (Ahonen 2010, 8).

Rahapeliongelman määritelmät ja selitystavat vaihtelevat (ks. luku 3.1.), mutta yhteistä niille vaikuttaa olevan ongelman yksilönäkökulman korostaminen. Oletuksena on, että pelaaminen sinänsä on harmitonta toimintaa, jota suurin osa voi harjoittaa ilman ongelmia. Rahapelihaitoista keskusteltaessa on pyritty pohtimaan sitä, kuinka peliongelma kärsiviä voitaisiin hoitaa ja auttaa. Vähemmälle huomiolle on jäänyt keskustelu peliongelman ennaltaehkäisemisestä yhteiskunnallisin keinoin esimerkiksi rahapelien saatu- vuutta rajoittamalla. (Nikkinen 2008.)

Suomessa pelataan paljon. Vuonna 2007 toteutetussa Suomalaisten rahapelaaminen – tutkimuksessa 73% vastaajista eli 3,1 miljoonaa suomalaista ilmoitti pelanneensa rahapelejä viimeisen kahdentoista kuukauden aikana. Samassa yhteydessä tutkittiin rahapeliongelman yleisyyttä SOGS-mittariston (Soath Oaks Gambling Screen – kysymyspatteristo) avulla, jonka mukaan suomalaisista 3% kärsii peliongelmistä ja heistä noin 42000 on peliriippuvaisia. Kolme prosenttia kaikista pelaajista myös tuottaa 30% kaikista peliyhtiöiden tuotoista ja he käyttivät rahapelaamiseen noin kolmanneksen nettotuloistaan. Suuri osa pelaajista pelaa siis hyvin vähän, sillä kun tarkasteluun otetaan 5% eniten pelaavista, he tuottavat jo noin puolet kaikista peliyhtiöiden tuotoista. (STM 2007, 59; Suomalaisen rahapelaamisen vuosikirja 2009; Tammi 2007.) Käytän-

nössä tästä on siis pääteltävissä, että pelaaminen todella voi olla suurimmalle osalle viatonta hupia, mutta merkittävälle joukolle ihmisiä se muodostuu todelliseksi ongelmaksi ja tämä ihmisryhmä on muodostunut peliyhtiöiden tuottavuuden kannalta olennaiseksi joukoksi.

Peliongelman esiintyvyys on kytköksissä siihen, kuinka peliongelma määritellään ja miten sen esiintyvyyttä mitataan. Suomessa peliongelman esiintyvyyttä on tutkittu DSM-IV –luokitukseen perustuvan SOGS-kysymyspatteriston avulla, joka seuloo siis peliongelmaa riippuvuusnäkökulmasta käsin. Peliongelman esiintyvyyttä ja vakavuutta Suomessa voi kuitenkin kuvata myös pelkästään se tosiasia, että pieni joukko pelaajia tuottaa puolet kaikista pelituotoista. Tämä tulkinta herättää kysymyksen suomalaisesta peliongelman paitsi yksilön taakkana myös yhteiskunnallisesti kestäättömänä ongelmana. Kun peliyhtiöiden tuotot käytetään esimerkiksi kulttuurin ja urheilun, sosiaali- ja terveysalan järjestöjen sekä hevostalouden hyväksi⁴ herää kysymys siitä, kuinka vastuullisella pohjalla näiden toimijoiden rahoitus on. Kun vielä otetaan huomioon se, että rahapelejä pelaavat ovat yleensä matalammin koulutettuja ja ongelmapelaajilla on yleisesti myös muita elintapa- ja terveysongelmia (Piispa ym. 2009, 24-25), käy ilmi, että suhteellisen heikossa asemassa olevat ihmiset rahoittavat osaltaan suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa verojen lisäksi ”hyväntekeväisyysvaroin”. Rahoituslogiikka on päinvastainen kuin progressiivisessä verotuksessa, jossa pyritään siihen, että hyväosaiset voivat antaa enemmän kuin heikko-osaiset. Toisin sanoen peliongelma voidaan käsittää ja argumentoida myös yhteiskunnallisena ja poliittisena ongelmana.

3.3. Vertaistuki osana ongelmapelaajien hoitoa

Peliongelmissa kärsiville on ollut tarjolla vertaistukea usean vuosikymmenen ajan monissa maissa Gamblers Anonymous –ryhmien kautta (Binde 2011). Suomessa GA-ryhmät ovat toimineet vuodesta 1992 lähtien (ks.

<http://www.nimettomatpelurit.fi/Historia.htm>). GA-toiminta onkin ensimmäinen ja alkuun myös ainoa ongelmapelaajille tarjolla ollut apu (Kämppi 2007, 34). GA-toiminta

⁴ ks. https://www.veikkaus.fi/fi/useinkysyttya?contentid=UKK_VEIKKAUSVOITTOVARAT; <https://www.ray.fi/fi/ray/toiminta/avustustoiminta>; <http://www.fintoto-oy.fi/www/fi/fintoto/index.php>

on suhteellisen näkymätöntä muille pelihaitta-toimijoille riippumattomuusperiaatteensa vuoksi, mutta on perusteltua olettaa Suomessakin GA:n aikojen saatossa tavoittaneen enemmän ongelmapelaajia kuin yksikään muu hoitotaho. Tällä hetkellä Suomessa toimii 11 GA-ryhmää eri puolilla Suomea (ks.

<http://www.nimettomatpelurit.fi/ryhmat.htm>).

GA-ryhmien toiminta perustuu samaan ideologiaan kuin suurelle yleisölle tutumpien Alcoholic Anonymous (AA) –ryhmien toiminta: ryhmissä pyritään täydelliseen pelamattomuuteen, toipuminen tapahtuu 12-askeleen toipumisohjelmaa seuraten, jossa on myös hengellinen ulottuvuus (Binde 2011.) Huolimatta siitä, että GA-ryhmien vaikutuksia ja toimintaa on suhteellisen hankalaa tutkia niiden toiminnan ominaispiirteiden vuoksi (esimerkiksi nimettömyys, muilta kuin pelaajilta suljettu yhteisö, toiminnan vaikea mitattavuus) on tutkimuskirjallisuudessa todettu GA –ryhmien tarjoavan merkittävää apua suurelle joukolle ongelmapelaajia. GA-ryhmissä käymisen ja kognitiivisbehavioraalisen terapian yhdistämisen on todettu olevan vaikuttavampaa kuin kumpikaan hoitomuoto yksinään. (Binde 2011.) GA ryhmien toiminnasta on kuitenkin varsin vähän tutkimustietoa ja lisätutkimusta tarvittaisiin (Ferentzy & Skinner 2003).

GA:n ohella vertaistukea on ilmeisesti ollut ongelmapelaajille tarjolla erilaisissa hoidollisissa ryhmätukimuodoissa yhtä kauan aikaa kun peliongelmaa on Suomessa ylipäättään hoidettu. Perustan näkemykseni siihen, että Huotarin raportissa lähes kaikki ongelmapelaajia hoitavat tahot ovat määritelleet osaksi tarjoamaansa hoitoa ryhmätuen ja kaikissa hoitopaikoissa korostetaan vertaisavun merkitystä (ks. Huotari 2009, 84-85). On kuitenkin otettava huomioon, että ylipäättään ongelmapelaajille tarjottu hoito on ollut Suomessa vakiintumatonta ja alueellisesti sattumanvaraista sekä keskittynyt pitkään päihdehuoltoyksiköihin (Ahonen 2010, 31-35; Huotari 2009; Turja 2006). Suomessa järjestettyä ongelmapelaajien vertaistukea ei ole juuri tutkittu, joskin eri hankkeiden loppuraportteista on luettavissa ongelmapelaajien vertaistuen tai yhteisötuen järjestämisestä (Ks. Heikkilä & Hartikainen 2010 ja Ahonen & Halinen 2008). Tätä aiemmin vertaistuki näyttäisi olleen suomalaisessa ongelmapelaajien hoitoa koskevassa tutkimuksessa täysin näkymätöntä tai ainoastaan GA-toimintaan liittyvää (ks. Halme & Tammi 2008). Myöskään kansainvälisessä tutkimuksessa vertaistukea ei ole korostettu GA:ta lukuun ottamatta (ks. Disley ym. 2011). Vaikka vertaistukiryhmät olisivat osa peliongelman hoitoa monessa eri yksikössä, etenkin ammattilaisten toteuttamissa ryhmissä sitä ei ehkä mielletä auttamistyön muodoksi samaan tapaan kuin esimerkiksi erilaisia hoito-

orientaatioita. Tällä hetkellä ongelmapelaajien vertaistukea kehitetään Suomessa Sini-nauhaliiton Tiltti-hankkeessa pääkaupunkiseudulla (ks. <http://www.tiltti.fi>).

Sen sijaan Ruotsissa on ongelmapelaajien vertaistukea ollut tarjolla noin kahdenkymmenen vuoden ajan. Ruotsalainen ongelmapelaajien vertaistuki on poikennut voimakkaasti Suomen ja muidenkin maiden tilanteesta, sillä GA ei ole Ruotsissa saavuttanut kovin vahvaa jalansijaa ongelmapelaajien vertaistuen järjestämisessä. Ruotsissa toimii pelaajien ja heidän läheistensä oma yhdistys Spelberoendes riksförbund, SBRF, jolla on noin kymmenen jäsenyhteisöä. Yhteisöjen toiminnassa yhdistyy AA-toimintamalli, moderni self-help ajattelutapa sekä Ruotsille ominainen järjestökulttuuri. SBRF:n ydintoimintaa on vertaistukiryhmien organisoiminen paikallisesti. Ryhmien toiminta ei perustu mihinkään tiettyyn ideologiaan, vaan se muotoutuu osallistujien tietojen, kokemusten ja tarpeiden perusteella. SBRF osallistuu myös yhteiskunnalliseen keskusteluun pelipolitiikasta ja pyrkii vaikuttamaan pelipolitiikkaan. Yhdistys pyrkii toiminnassaan avoimuuteen ja julkiseen keskusteluun peliongelma- sekä tiedonvälittämiseen esimerkiksi kouluissa ja sosiaali- ja terveystalveissa. (Binde 2011.)

Vertaisryhmien jäsenilleen tarjoama tuki ei ole psykologista terapiaa. Vertaisryhmät tarjoavat vaihtoehdon terapialle tai toimivat täydentävänä hoitokeinona. Binde korostaa vaihtoehtoisten hoitomuotojen tärkeyttä, jotta eri ihmiset voisivat löytää itselleen sopivan keinon selvitä peliongelma. Vertaistuki on erityisen tärkeä tukimuoto myös siitä syystä, että siitä on hyötyä peliongelman kaikissa vaiheissa. Binde myös korostaa vertaistukiryhmien sisältävän kaikki psykologisen tuen, avun tai hoidon tehokkuutta ennustavat elementit⁵: emotionaalisen ja luottamuksellisen suhteen auttajien ja autettavien välillä, toipumiselle suotuisat ”parantavat” olosuhteet, rationaalisen ja käsitteellisen skeeman (esim. mallitarinan), joka selittää mistä ongelmassa on kysymys ja miten siitä voi selvitä sekä toimintarituaalin tai toimintatavan, joka edellyttää osapuolten aktiivisuutta ja jonka voimaan osapuolet uskovat. (Binde 2011.)

Binde (2011) on tutkinut ruotsalaista ongelmapelaajien vertaistukea osallistumalla yhdistyksen järjestämiin nuorten ja aikuisten vertaistukiryhmiin sekä haastatteleamalla yhteisön jäseniä Göteborgissa. Yhteisön järjestämät ryhmät ovat kaikille pelaajille ja läheisille avoimia ”sekaryhmiä”. Ryhmässä voi olla kerralla kuudesta kahdeksaan osallis-

⁵ Binde viittaa Frank & Frankin vuonna 1993 teoksessa: *Persuasion and healing: A comparative study of psychotherapy* esittämiin käsityksiin.

tujaa – mikäli paikalla on enemmän ihmisiä, osallistujat jaetaan pienempiin ryhmiin. Pienryhmät pyritään jakamaan niin, että ”kuppikuntia” ei muodostu, vaan ryhmät pysyvät vaihtelevina ja uusille tulokkaille helppoina lähestyä. (Binde 2011.)

Ryhmät jäsenet istuvat ringissä, joka korostaa ryhmäläisten tasa-arvoista asemaa ja osallistumista ryhmän keskusteluun. Ryhmäistunnon aluksi ryhmän ohjaaja muistuttaa ryhmien luottamuksellisuudesta.⁶ Toinen periaate ryhmissä on, että hävityistä tai voitetuista summista ei saa puhua. Voittosummista puhumisen pelätään yllyttävän pelihimoa ja häviöiden vertailua pyritään välttämään, sillä jokaisella on oikeus tukeen omassa tilanteessaan ilman pelkoa siitä, että oma kokemus tulkittaisiin jotenkin vähäpätöisemmäksi tai toivottomammaksi kuin toisten. Tarkoituksena on suunnata tulevaan ja keskittyä pelaamisen aiheuttamien sosiaalisten ja emotionaalisten haittojen korjaamiseen menetetyn rahan murehtimisen ja katkeruuden sijaan. (Binde 2011.)

Ryhmäistunto alkaa ”kierroksella”. Kierroksen alussa ryhmän ohjaaja kertoo oman tarinansa, jonka jälkeen muut ryhmäläiset kertovat tarinansa haluamassaan laajuudessa. Useimmiten tarina muodostuu siitä, kuinka pelaaminen alkoi, millaista elämä pahimmillaan oli, kuinka he löysivät SBRF-yhteisön ja kuinka toipuminen eteni. Tarinoiden sisältö ja painotukset eroavat sen mukaan, millainen tarinan kertojan tilanne on: onko hän ryhmän veteraani, jonka pelaaminen on loppunut jo kauan sitten vai kamppaileeko hän edelleen ongelman kanssa. Ne, joilla peliongelma on edelleen akuutti, käsittelevät yleensä viimeaikaisia tapahtumia ja sitä ovatko he pystyneet välttämään pelaamista vai eivät. He saavat tyypillisesti kommentteja ja neuvoja muilta ryhmän jäseniltä. Veteraaniryhmäläiset kertovat yleensä elävästi oman tarinansa (etenkin jos paikalla on uusia tulokkaita) ja kuinka SBRF-yhteisö on heitä auttanut. Mikäli kaikki ovat tuttuja ennestään, voivat veteraanit oman kertomuksen toistamisen sijaan keskittyä käsittelemään jotakin esiin nousutta teemaa yksityiskohtaisemmin. Jos kierroksen jälkeen jää aikaa, käsitellään ryhmässä jotakin peliongelmaan liittyvää teemaa yhdessä. (Binde 2011.)

Ohjaajan tehtävänä on huolehtia vuorovaikutuksen tasapuolisuudesta ja kevyesti ohjata keskustelua. Ohjaajien tyylit vaihtelevat aktiivisemmasta passiivisempaan. Kaikki ryhmän osallistujat ovat tasa-arvoisessa asemassa kertomaan kokemuksiaan, näkemyksiään ja antamaan neuvoja. Nuorten ryhmä poikkeaa hieman aikuisten ryhmästä. Nuorten

⁶ Tosin ryhmissä jaetuista kokemuksista saa puhua yhteisön ulkopuolella mainitsematta nimiä. Tällä pyritään edistämään avointa keskustelua ja tietoisuutta peliongelma. (Binde 2011.)

ryhmässä on yleensä kaksi ammattityöntekijäohjaajaa, joilla on vertaisohjaajia aktiivisempi rooli ohjata ryhmää. (Binde 2011.)

Binden tutkimuksen mukaan ryhmät tarjoavat jäsenilleen sosiaalista ja emotionaalista tukea, motivaatiota, näkemyksiä sekä käytännöllisiä neuvoja. Ryhmät tarjoavat resurssein oman toipumistarinan muodostamiseen. Ryhmien jäsenet muodostavat heterogeenisen ryhmän, jolla on kokemusta erilaisista tilanteista, ongelmista, peleistä ja toipumispoluista. (Binde 2011.)

Ryhmät tarjoavat sosiaalisen yhteisön pelaajien usein kuihtuneen sosiaalisen elämän kohentajaksi. Ryhmistä on mahdollista löytää ystäviä ja oma identiteetti on mahdollista rakentaa muun kuin pelaamisen ympärille. Ryhmien tarjoama mahdollisuus muuttaa oman elämän suuntaa ja ottaa oman elämän ohjaket käsiinsä kohentaa itsetuntoa. Vertaisten tapaaminen vähentää yksinäisyyden kokemuksia, on helpottavaa huomata, että monella muullakin on tai on ollut sama ongelma. Oman kokemuksen hyödyntäminen toisten auttamiseksi lisää myös auttajan itsensä hyvinvointia (ks. myös Riessman 1965). On helpottavaa puhua häpeällisiksi koetuista kokemuksista toisten saman kokeneiden kesken. Ryhmissä peliongelma käsitetään sairautena, joka myös vähentää syyllisyyden tunteita. (Binde 2011.)

Ryhmät motivoivat jäseniään tarjoamalla vertaisiesimerkkejä siitä, että kovalla työllä ongelmat ovat ratkottavissa. Ryhmäläiset kannustavat toisiaan vaikeuksissa ja antavat kiitosta toisilleen, kun asiat menevät hyvin. Ryhmät tarjoavat positiivista sosiaalista painetta olla pelaamatta aina viikon kerrallaan seuraavaan tapaamiseen asti, huolimatta siitä, että myöskään retkahtaneita ei tuomita vaan kannustetaan. Toisten kertomat vaikeudet ja kärsimys pitävät elävästi mielessä peliongelman nurjat puolet silloinkin, jos pelihimo edelleen kiusaa jo pelaamisen lopettanutta ryhmän jäsentä. (Binde 2011.)

Ryhmissä ihmiset myös oppivat peliongelmosta ilmiönä. Ryhmissä voidaan keskustella esimerkiksi peleihin liittyvistä virhekäsityksistä, riippuvuuden vaikutuksista päätöksentekoon, peliongelman vaikutuksista ihmissuhteisiin tai siitä, millaisia psykologisia tarpeita pelaaminen tyydyttää. Ryhmissä keskustellaan myös laajemmista eksistentiaalisista kysymyksistä (esim. mikä tekee elämästä elämisen arvoista?) tai sosiaalisista aihepiireistä ja vastuusta (onko peliongelma yksilön vai yhteisön vastuulla?). Yksilöllisiä tilanteita käsitellään laajemmin sosiaalisessa ja eksistentiaalisessa kontekstissa, joka vaikut-

taa olevan vertaisryhmätoiminnalle ominaista verrattuna esimerkiksi yksilöterapiaan. (Binde 2011.)

Vertaiset voivat tarjota toisilleen käytännön neuvoja erilaisiin tilanteisiin aina velkojen hoitamisesta keinoihin olla pelaamatta ja rahan käyttöön tai lisäävun tai hoidon hakemiseen. (Binde 2011.) Itäpuisto (2011) on käyttänyt termiä pelaamattomuustaidot niistä keinoista, joita ongelmapelaajat voivat esimerkiksi auttamistyön avulla saavuttaa oppiessaan välttämään ongelmallista pelaamista. Näiden pelaamattomuustaitojen oppiminen on ollut merkittävä ongelmapelaajien itsensä raportoima tulos hoitoon osallistumisesta. (Itäpuisto 2011.)

Ryhmien ydintoimintaa on ryhmäläisten mahdollisuus rakentaa tarinoita ongelmastaan ja siitä selviytymisestä. Tarinat muotoutuvat ryhmien vuorovaikutuksessa jatkuvasti siten, että ne eivät ole ainoastaan yksilöiden tuotoksia. Ryhmiin osallistuvilla on käytössään lukuisiin eri ajattelutapoihin pohjautuvia mallitarinoita, joille kaikille yhteistä on se, että ne ovat muotoutuneet ryhmien vuorovaikutuksessa ja testauksessa. Mallitarinoihin pohjaavilla henkilökohtaisilla tarinoilla ryhmän jäsenet voivat kokea hallitsevansa ongelmaansa sen muuttuessa ymmärrettävään muotoon. (Binde 2011.)

Käytössä olevista mallitarinoista yksi tärkeimmistä on riippuvuustarina. Riippuvuustarina käsittää peliongelman vaiheittain kehittyvänä addiktiosairautena, joka lopulta hallitsee yksilön elämää. Tarinan mukaan vertaistuen tarjoama tieto ja tuki auttaa pelaamisen lopettamisessa ammattiavun tapaan. Tarinaan liittyy nk. abstinenssi-vaatimus, eli toipuakseen peliriippuvuudesta yksilön on lopetettava pelaaminen kokonaan. Riippuvuustarinan lisäksi ryhmissä kerrotaan myös muunlaisia tarinoita, jotka perustuvat vähemmän medikaaliseen ihmiskuvaan. Pelaaminen voidaan käsittää voimakkaana yllykkeenä, jota on mahdollista vastustaa tahdonvoiman avulla. Nuoret kertovat kasvutarinaa, jossa he ovat muuttuneet vastuuttomista, hedonistisista nuorista vastuullisiksi. Naiset kertovat oppineensa paremmin hallitsemaan emootioitaan ja eivätkä siten enää pakenne tunteitaan pelimaailmaan. Henkilökohtaiset tarinat voivat olla monitasoisia ja sisältää elementtejä monesta eri mallitarinasta, mutta usein yksi mallitarina on vallitseva. (Binde 2011.)

Kokoavasti on mahdollista todeta, että vertaistukiryhmät ovat keskeinen osa ongelmapelaajille tarjolla olevaa tukea niin GA:n muodossa kuin osana muita hoito- ja tukipalveluja. Ongelmapelaajien vertaistukea on kuitenkin tutkittu varsin vähän tai ei ollenkaan

ja se ei ole näkyvässä roolissa ongelmapelaajien hoitoa koskevassa kirjallisuudessa. Ruotsissa tilanne ongelmapelaajien vertaistuen suhteen on hieman muista maista poikkeava, koska siellä pelaajien oma järjestö on aktiivisesti järjestänyt vertaistukea ja osallistunut pelipoliittiseen keskusteluun tehden näin itsestään aktiivisen toimijan pelihaitta-toimijoiden keskuudessa. Per Binde on tutkinut ruotsalaista ongelmapelaajien vertaistukea ja hänen kesäkuussa 2011 julkaistussa artikkelissaan *A swedish Mutual Support Society of Problem Gamblers* todetaan vertaistuen ryhmien tarjoavan sosiaalista ja emotionaalista tukea, motivaatiota, näkemyksiä, käytännöllisiä neuvoja (esimerkiksi pelaa-mattomuustaidoista) sekä resurssin oman toipumistarinan muodostamiseen. Vaikka toipumistarinoista riippuvuustarina vaikuttaisikin olevan ylitse muiden, myös toisenlaisia toipumispolkuja ja –tarinoita on mahdollista rakentaa ryhmän vuorovaikutuksessa.

4. MENETELMÄNÄ DISKURSIIVINEN VUOROVAIKUTUKSEN TUTKIMUS

4.1. Mitä diskurssianalyysi on?

Konstruktionistista vuorovaikutuksen tutkimusta yhdistää perusoletus sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta kielenkäytön ja muun toiminnan kautta. Konstruktionistisia vuorovaikutuksen tutkimuksen menetelmiä ovat mm. etnografia, narratiivinen analyysi, keskusteluanalyysi ja diskurssianalyysi. (Jokinen, Suoninen & Wahlström 2000.) Omaa tutkimusmenetelmääni luonnehdin yleisemmin diskurssianalyyttiseksi vuorovaikutuksen tutkimiseksi. Diskursiivisessa analyysissä yhdistyy piirteitä muista konstruktionistisista analyysimetoodeista (Jokinen ym. 2000).

Nikander (1997) on jaotellut diskurssianalyyttisiä tutkimustapoja ensiksikin perustutkimukseen, soveltavaan tutkimukseen ja kriittiseen tutkimukseen. Lisäksi hän on jakanut diskurssianalyttiset koulukunnat 1) diskursiivisia käytäntöjä tutkiviin ja 2) diskursiivisia resursseja analysoiviin orientaatioihin, joita hän on edelleen eritellyt brittiläisen diskurssianalyysin perinteen mukaan Loughboroug'n koulukuntaan ja Manchesterin koulukuntaan. (Nikander 1997.) Omassa tutkielmassani yhdistyvät edellä mainitut orientaatiot siten, että vertaistuen vuorovaikutuksen analyysi on luonteeltaan soveltavaa tutkimusta, jossa keskityn diskursiivisten käytäntöjen erittelyyn. Peliongelman tulkintaa koskeva analyysi puolestaan on lähellä kriittistä orientaatiota, jossa tarkastelen kulttuuristen diskursiivisten resurssien käyttämistä vertaisryhmän vuorovaikutuksessa.

Soveltava diskursiivisten käytäntöjen tutkimus on luonteeltaan paikallista ja tilansidonnaista mikroanalyysia. Kriittinen diskursiivisten resurssien analyysi puolestaan pyrkii makrotasoisten hegemonisten diskurssien esilletuomiseen ja alistavien diskurssien purkamiseen. (Nikander 1997, 407, 409-410.) Ongelmapelaajien vertaistukiryhmien tarkastelussa nämä tarkastelutavat kietoutuvat toisiinsa, sillä vertaistukiryhmien voimaannuttavan vaikutuksen voi ajatella viittaavan myös hegemonisista diskursseista neuvotteluun muun vertaistuelle ominaisen vuorovaikutuksen rinnalla. Nikander toteaaakin käytännön tutkimushankkeiden tasolla orientaatioiden usein sekoittuvan ja koulukuntaerojen hälvenevän (Nikander 1997, 411).

Diskurssianalyysi ei siis ole selkeärajainen, helposti määriteltävissä oleva ja selkeät toimintaohjeet sisältävä tutkimusmetodi, vaan se ennemminkin teoriakehikko, jonka avulla on mahdollista rakentaa monenlaista erilaista analyysia. Tiedyt taustaoletukset

ovat kuitekin jaettuina. (Jokinen ym. 1993) Keskeisiä taustaoletuksia ovat kielen luonne sosiaalisen todellisuuden rakentajana, kielen käyttö seurauksia tuottavana tekemisenä sekä kontekstin merkitys diskursiiviselle toiminnalle.

Diskurssianalyysin peruslähtökohta on käsitys kielestä sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kieli ei heijasta maailmaa sellaisena kuin se todellisuudessa on, vaan kielen avulla merkityksellistämme maailmaa. Kielen merkityssysteemit ovat aina suhteessa toisiinsa ja sosiaaliseen toimintaan. Diskurssianalyysi on itsessään myös sosiaalisen todellisuuden rakentamista. (Jokinen ym. 1993, 17-24.)

Vuorovaikutuksessa ei esitetä aina yhtä ja samaa versiota samoista asioista, vaan viestimme moniäänisesti. (Suoninen 1997, 11.) Ei ole olemassa mitään yhtenäistä kielellistä prosessia, missä rakentaisimme yhtenäistä sosiaalista todellisuutta, vaan rinnakkain on jatkuvasti käynnissä monia ja kilpaileviakin merkityssysteemejä, jotka käsittävät sosiaalisen todellisuuden eri tavoin. Näitä eri merkityssysteemejä kutsutaan diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi (joskus myös kehyksiksi). Diskurssianalyysissa olennaista on tarkastella sitä miten diskurssit tulevat todeksi erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Tämä toimintaulottuvuus on tärkeä, sillä diskurssit eivät ole mitään ihmisten toimintaa ohjailevia ”voimia” vaan ne syntyvät sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen ym. 1993, 24-29.) Voisikin ajatella, että diskurssit ja sosiaaliset toimijat ovat yhteen kietoutuneita siten, että molemmat vaikuttavat toisiinsa jatkuvassa prosessissa.

Diskursiivisessa analyysissa kielenkäyttöä tarkastellaan tekemisenä. Analyysissa tarkastellaan sekä *mitä* kielen käyttö tekee sosiaalisessa tilanteessa että *miten* kielen käyttö vaikuttaa sosiaaliseen tilanteeseen. Mielenkiinnon kohteena ovat sekä ne käsitykset, joita puheella rakennetaan että ne prosessit ja rakenteet, joilla käsityksiä rakennetaan. (Jokinen ym. 28-29.)

Kaikista tärkein kielen ominaisuus on sen funktionaalisuus eli seurauksia tuottava luonne (Suoninen 1997, 18). Kieli, rakentaessaan sosiaalista todellisuutta, tuottaa seurauksia välittömästi käyttötilanteessa, mutta myös pidempiaikaisesti ideologisella tasolla. Puhe-tilanteessa huomionarvoista on millaiset todellisuudet mahdollistuvat ja toisaalta millaiset muuttuvat mahdottomiksi. Diskurssit ovat kietoutuneet valtaan ja puhetilanteilla on niiden rajat ylittäviä laajempia vaikutuksia, joissa esimerkiksi uusinnetaan tai kyseenalaistetaan valtarakenteita. (Jokinen ym. 1993, 41- 45.)

Sosiaaliset käytännöt muodostavat kontekstin. Kontekstin huomioiminen on olennainen osa diskurssianalyysia, eikä sitä siis pyritä sulkeistamaan pois analyysistä. Analyysin kohde on aina tietyssä ajassa ja paikassa, joten myös tulkinnan on suhteuduttava siihen. Konteksti on yksinkertaisimmillaan kielen suhteutumista kieliympäristöön, mutta konteksti tarkoittaa myös vuorovaikutustilannetta, kulttuuria ja erilaisia reunaehtoja, jotka ovat vaikuttaneet analysoitavan tekstin muodostamiseen. (Jokinen ym. 1993, 29-36.)

Tutkimusyksikkö ei ole yksilö vaan tilanteinen sosiaalinen käytäntö tai käytännöissä elävä diskurssi (Suoninen 1997, 18). Diskurssianalyysissa keskitytään yksilön sijaan siis sosiaalisiin toimintoihin, joissa yksilö paikantuu toimijana. Toimijuuden sisäisiin vaikuttimiin ei diskurssianalyysin avulla päästä käsiksi, vaan analyysin kohteena on se, kuinka toimija rakentaa minuuttaan keskustelussa tai tekstissä. Näitä toimijaulottuvuuksia voidaan kuvata identiteetin, subjektiposition ja diskurssin käyttäjän käsittein. (Jokinen ym. 1993, 37-41.)

Diskurssianalyysi ei siis tuo mitään tietoa maailmasta ”sinänsä”, jos käsitämme tämän maailman jonkinlaisena essentiaalisena tosiasiana. Diskurssianalyysi tuo tietoa sosiaalisesta maailmasta ja sen rakentumisesta. Diskurssianalyysi ei myöskään kerro ihmisistä biopsykologisina olentoina vaan sosiaalisina toimijoina, ja silloinkaan saatu tieto ei ulotu sisäisiin vaikuttimiin. Toisaalta tutkimusmenetelmät, jotka pyrkivät saavuttamaan näitä biologisia, psykologisia tai fysiologisia tosiasioita (, joiden olemassaolosta voimme kiistellä), eivät juurikaan tuo tietoa sosiaalisesta todellisuudesta, jossa elämme. Diskurssianalyysi on siis tarpeellinen tutkimusmenetelmä silloin, kun olemme kiinnostuneita juuri siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jossa elämme.

Miksi sosiaalinen todellisuus sitten on kiinnostava tutkimuskohde? Mielestäni siksi, että se ei ole muuttumaton ja yksiviivaisesti vaikuttava ”voima” vaan yhteinen projektimme, jossa monet äänet kilpailevat ja jossa vallalla on keskeinen asema. Diskurssit ovat ennen kaikkea tekoja, huolimatta siitä ovatko ne tietoisia vai eivät (ja jota emme siis yleensä diskurssianalyysin keinoin saa selville) ja niillä on seurauksia sosiaalisessa maailmassa. Diskurssilla ja niiden käytöllä on merkitystä, ne ovat se sosiaalinen maailma, jossa elämme.

”Todellisuus ei olisi olemassa sellaisena kuin sen tajuumme ilman sanallisia merkityksenantoja, eivätkä merkitysannot olisi olemassa sellaisina kuin ne kulloinkin ymmärrämme ilman vuorovaikutuksen käytäntöjä.” (Suoninen 2000, 103.)

Oman pro gradu –tutkielmani kontekstissa, ajattelen että vertaistukiryhmät ovat se keskeinen viitekehys, jossa yhdessä rakennetaan käsitystä peliongelmaista ja siitä selviytymisestä. Lisäksi vertaistukiryhmät ovat erityinen vuorovaikutuksen konteksti, jossa vuorovaikutus rakentuu sekä sisällöltään että muodoltaan erityislaatuisella tavalla. Pro gradun tutkimuskohteena eivät ole vertaistukiryhmien osallistujat yksilöinä vaan toimijoina, jotka rakentavat vuorovaikutuksessa erilaisia positioita itselleen ja toisilleen. Vertaistukiryhmien vuorovaikutuksella on myös monentasoisia seurauksia sosiaalisessa todellisuudessa.

4.2. Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus

Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksella viitataan sellaisen vuorovaikutuksen analysoimiseen, joka poikkeaa arkisesta vuorovaikutuksesta. Arjen vuorovaikutusta pidetään tavallaan vuorovaikutuksen normina, jonka pariin lapsi syntyy ja joka on yleisin vuorovaikutuksen tapa. Instituutioilla viitataan esimerkiksi moderneihin instituutioihin (esim. terveydenhuolto), kulttuurisiin instituutioihin tai ideologisiin instituutioihin. Institutionaalista vuorovaikutusta ohjaavat erityiset tehtävät ja osapuolilla on usein enemmän tai vähemmän tarkat roolit. Arkikeskustelu on yleensä institutionaalista vuorovaikutusta vapaampaa ja monipuolisempaa, kun keskustelijoilla on käytössään monipuolisempi valikko keskustelujen keinoja kuin institutionaalisisissa tilanteissa. (Raevaara ym. 2001, 11-15.)

Vertaisryhmien vuorovaikutusta ei ole aiemmin tutkittu diskursiivisen vuorovaikutuksen tutkimuksen näkökulmasta käsin. Suomessa on tutkittu auttamistyön vuorovaikutusta konstruktionistisesti, mutta tällöin tutkimus on rajattu ammatilliseen auttamistyöhön mm. vapaaehtoistyön poissulkien (Jokinen ym. 2000, 33). Nämä tutkimuskäytännöt eivät sovi yksi yhteen vertaisryhmien vuorovaikutuksen tutkimiseen. Olen kuitenkin pyrkinyt soveltamaan niiden antia soveltuvien osien, sillä vertaisryhmätkin ovat osa auttamistyön käytäntöjä ja enemmän tai vähemmän institutionaalista vuorovaikutusta. Tarkastelemieni ryhmien työskentely keskittyi selvästi henkilökohtaisten muutosten aikaansaamiseen ryhmissä käyvien elämässä, eivätkä ryhmäistunnot siis olleet ainoastaan

vapaamuotoiseen rupatteluun tai yhteiseen vapaa-ajanviettoon keskittyviä tai kansalais-toiminnallisia ryhmiä. Lisäksi molemmissa ryhmissä oli ammattityöntekijä tai –tekijöitä ohjaajina, joka korostaa ryhmien institutionaalista luonnetta.

Institutionaalista auttamistyön vuorovaikutusta ei olisi olemassa ilman jonkinlaista ongelmaodotusta. (Juhila 2000, 106.) Ongelmatyön tutkimuksessa on kyse sosiaalisten ongelmien konstruktionistisesta tutkimusperinteestä. Ongelmatyön tutkimuksessa tarkastellaan millaista ymmärrystä sosiaalisista ongelmista auttamistyössä rakennetaan. Ongelmapuhe on kielen käyttöä, jossa ihmisen elämän jotkin osa-alueet rakennetaan ei-toivotuiksi ja muutosta vaativiksi. Ongelmapuhe on auttamistyön vuorovaikutuksessa rakentuvaa ja ongelmapuhe on itse asiassa auttamistyön käytäntöjen edellytys. Sosiaalisten ongelmien vuorovaikutuksellinen määrittely on paikallista, jatkuvaa ja avointa neuvottelua. (Juhila & Pösö 2000, 38-39.)

Vuorovaikutuksessa rakentuu myös se organisaatio, jossa auttamistyö tapahtuu. Organisaatiot ovat siinä mielessä moniäänisiä, että ne rakentuvat kaikissa toiminnoissaan ja esimerkiksi teksteissään jatkuvasti paikallisesti. Vuorovaikutus on se käytäntö, jossa määritellään ongelma, auttamistyö ja auttamisen konteksti eli esimerkiksi organisaatio. (Juhila & Pösö, 2000.)

Auttamistyön käytäntöjä ovat esimerkiksi haastatteleminen, neuvominen ja kannustaminen. Eero Suoninen (2000) on tarkastellut auttamistyön vuorovaikutusta kulttuuristen tanssilajien ja –tyylijen käsitteiden avulla. Niiden avulla pääsee käsiksi vaihteleviin vuorovaikutusasetelmiin, joita esimerkiksi roolin käsitteet eivät tavoita. Kulttuurisella tanssilla Suoninen tarkoittaa muuttuvia vuorovaikutusasetelmia, jotka hän nimeää tanssilajeiksi. Myös tanssityylillä on merkitystä, sillä se viestittää suhdetta vuorovaikutuksen sisältönä oleviin merkityksiin. Tanssi-metafora huomioi vuorovaikutuksen eri osapuolet, sekä sen että vuorovaikutuksessakin valta vaihtelee – joku ”hakee”, ”vie” tai antaa ”pakit”. Tanssilajit sekoittuvat vuorovaikutuksessa, mutta olennaista on hetkikohtainen käsitys siitä, mitä tanssia ollaan tanssimassa. Omassa tutkimuksessaan Suoninen analysoi erilaisia sosiaali- ja terapiatyön kohtaamisia. (Suoninen 2000.)

Haastatteleminen ei ole viatonta tiedonkeräämistä, vaan yhdessä rakentamista, jossa haastattelija esimerkiksi suostuttelemalla tai johdattelemalla vaikuttaa haastateltavan tulkintoihin. Asiakkaan haastatteleminen voi olla asiakaskeskeistä tai ammatillaiskeskeistä, esimerkiksi kriittistä tai kannustavaa. Kriittisyys ei ole välttämättä suoraa, vaan

se voi olla myös passiivista suhtautumista siten, että asiakas paineistuu kohentamaan esittämiään tulkintoja. (Suoninen 2000.)

Neuvonannot ovat harvoin suorasukaisia ehdotuksia. Useimmiten ne rakennetaan vihjaleviksi houkutteluiksi. Neuvonannot uhkaavat helposti neuvottavan ”kasvoja”, sillä neuvottavan asema on aina hierarkkisesti alempi kuin neuvojan tai hänen toiminnassaan on jotain korjattavaa. Asetelma ei ole ongelmallinen, mikäli neuvottava suoraan pyytää neuvoja. Asiakkaan kasvoja suojellakseen auttamistyössä käytetään persoonatonta neuvonantoa ja persoonatonta tiedonjakoa henkilökohtaisen sijaan. Neuvottavan kasvoja voi suojata myös varovaisella tyyllillä neuvonannoissa. Tyyliä voi varovaistaa esimerkiksi takkuilulla, pehmenneyillä sanavalinnoilla, huumorilla tai selittelyllä. Varovaisuuden tai sensitiivisyyden merkitseminen esimerkiksi epäroinneilla tai takkuilulla tekee viestittävästä asiasta arkaluontoisen ja siten moraalisesti erityisen tärkeän. Varovaisuus siis korostaa sanotun painoarvoa, ei vähennä sitä. Erityisen tärkeät asiat viestitään varovaisesti, ei suorasukaisesti. Puheen varovaistaminen liittyy myös tunteiden viestittämiseen. (Suoninen 2000.)

Juhila (2000) määrittelee neuvon ”normatiiviseksi puheenvuoroksi, jossa työntekijä suosittelee asiakkaalle määrätynlaista, nykyisestä tavalla tai toisella poikkeavaa tulevaisuuden toiminnan suuntaa”. Neuvonannot voivat olla selkeitä tai sitten kätkeytyä, esimerkiksi kysymysmuotoisia (, jolloin ne sisältävät moraalisia preferenssejä ja siten epäsuoria neuvoja). (Juhila 2000, 106-107, 118.)

Neuvonannot ja neuvojen pyytäminen ovat tavallisia vuorovaikutuksen konventioita sekä arkikeskustelussa että institutionaalisessa vuorovaikutuksessa. Arkikeskustelussa ongelmista puhuminen ja neuvominen yleensä kietoutuvat vaiheittain kokemukselliseen ja emotionaaliseen vastavuoroisuuteen. Liian kiireinen neuvominen usein torjutaan vuorovaikutuksessa. Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa keskiössä on ongelma ja sen ratkaisuvaihtoehdot ja neuvonannot ovat legitiimi, suorastaan odotettu vuorovaikutuksen muoto. Institutionaaliset neuvonantotilanteet ovat yleensä tiedollisesti hierarkisia ja epäsymmetrisiä – toinen osapuoli on asiantuntija ja tiedon sekä neuvojen antaja ja toinen osapuoli tiedon ja kontrollin kohde, jonka tilanne määrittyy jollain tavalla ongelmalliseksi. Institutionaalinen vuorovaikutus sisältää myös ajatuksen siitä, että asiakas on oikeutettu saamaan apua ja neuvoja. Osapuolet eivät siis ole tilanteessa vapaita toimijoita. (Juhila 2000, 105-106.)

Neuvonantotilanteita voi tyypitellä esimerkiksi asiakas-aloitteisiin, jolloin asiakas pyytää neuvoa tai kuvaa ongelmallista asiantilaa epäsuorasti neuvoa pyytäen, ja työntekijä-aloitteisiin, joissa neuvonantoon siirrytään vaiheittain esimerkiksi haastatteluformaattissa ongelmaa kehitellen. (Juhila 2000, 108.) Neuvo voidaan vastaanottaa hyväksyvästi tai torjuvasti. Keinoja on esimerkiksi merkitty hyväksyminen, merkitsemättömästi passiivisesti vastustaen tai hyväksyen tai avoimesti vastustaen. Vastaanotto voi myös puuttua kokonaan, joka yleensä viestii neuvonannon vastustamisesta. Niin arkivuorovaikutuksessa kuin institutionaalisessa auttamistyön vuorovaikutuksessakin on neuvonannon aktiivinen hyväksyminen tai vähintään passiivinen vastaanotto preferoituja ja tyypillisiä vuorovaikutustekoja. Neuvon vastustaminen on poikkeuksellista ja institutionaalisen auttamistyön vuorovaikutuksen odotusten vastaista. Varsinkin silloin jos asiakas itse on pyytänyt neuvoa, se yleensä vastaanotetaan myönteisesti. (Juhila 2000, 109-110, 114, 116, 120.)

Kuten neuvonantoja, myöskään kannustamista ei yleensä tehdä kovin suorasukaisesti. Kannustuksen pulmana on sen aitouden vakuuttaminen asiakastilanteessa. Auttamistyön asiakastilanteissa kannustuksen aitoutta voi viestiä tukeutumalla esimerkiksi kulttuuriin ”totuuksiin” tai varovaistamalla vuorovaikutusta. (Suoninen 2000.)

Suoninen esittää myös otteen, jossa kannustus oman tulkintani mukaan tapahtuu ”normalisoimalla”:

- 1 A: ...*Kalastus on jääny ku kotoo on muuttanu että.*
- 2 T: *Mmm. (2) Nii-i. Kato se on sitte kun sulla on omia kersoja niin sit se*
- 3 *yht'äkki' tulee tämmönen ett nyt kalaan taas. Vanhemmathan vie aina*
- 4 *lapsia. Niin määkin vien aina. O- kökötetään mato-ongella laiturin nokassa*
- 5 *ja (.) se on jotenkin kauhean tärkeetä että lapset oppii kalastaan (.) ja sitt*
- 6 *tulee tää välivaihe että ei niinkun välttämättä kauheesti. (.)*
- 7 *Kalastaminen on kivaa.*
- 8 A: *Kyllä se ihan semmonen*
- (Ote Kriminaalihuollon asiakastapaamisesta. Suoninen 2000, 96.)

Otteessa Kriminaalihuollon työntekijä riveillä 5 ja 6 toteaa faktualisoiden, että kalastusharrastukseen tulee tauko nuoruusiässä, ennen oman perheen perustamista. Täten hän normalisoi asiakkaan tämän hetkisen tilanteen. Normalisointi kannustaa luomalla uskoa siihen, että mukava harrastus on mahdollista ja jopa todennäköistä elvyttää myöhemmin.

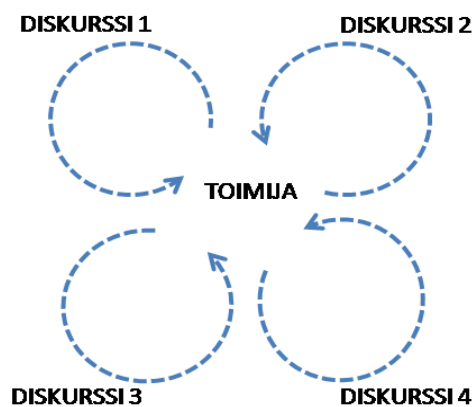
Vuorovaikutuksen sisältö ei saa merkitystään ainoastaan siinä käytettyjen sanavalintojen sanakirjamerkityksistä, vaan se merkityksellistyy vuorovaikutuksen käytännöissä. Vuorovaikutuksen käytännöt ovat monitulkinnallisia, eikä aina ole selvää esimerkiksi se, kuka kulttuuriosta tanssia vie tai edes mistä tanssilajista on kysymys. Tanssilajit muotoutuvat selvärajaisiksi ainoastaan vuorovaikutukseen osallistuvien yhteisestä jaetusta tulkinnasta ja tanssilajien positioihin (esimerkiksi neuvon antaja ja neuvon vastaanottaja/torjuja) asettumisen seurauksena. Jos osapuolet tulkitsevat vuorovaikutuksen eri tavoin, on haettava uutta tulkintaa toisen tanssilajin puitteissa. Tulkintojen ei tarvitse kuitenkaan olla identtiset, sillä riittävä ehto merkityksistä neuvottelemiseksi on osapuolien viestittävä yhteinen ymmärrys osapuolten vuorovaikutustulkinnosta jollakin lailla mielekkäiksi. Usein vuorovaikutustekoja rakennetaan tarkoituksella monitulkintaisiksi tai epäselviksi vuorovaikutuksen osapuolten kasvojen säilyttämiseksi. (Suoninen 2000.)

Puheteoilla muokataan keskusteluissa paikallinen todellisuus (Juhila 2000, 107). Suoninen ehdottaa hyvään ammatilliseen auttamistyöhön sisältyvän valmiudet monenlaisiin keskustelutyyleihin ja niiden reflektointiin (Suoninen 2000). Institutionaalisen vuorovaikutuksena vertaistukiryhmissä muokataan se peliongelma, johon yhdessä haetaan yksilöllisiä ratkaisuja. Vertaistukiryhmät muodostavat auttamistyön erikoistapauksen myös vuorovaikutuksellisessa mielessä ja tarjoavat yleensä auttamistyön resurssiksi automaattisesti monenlaisia keskustelutyylejä.

4.3. Vuorovaikutuksen toimijat diskurssien käyttäjinä

Ihmisen toimijuus sosiaalisissa tilanteissa ei ole yksinkertaisen ärsyke-reaktio (input-output) –mallin mukaista edes siten, että otettaisiin huomioon ärsykkeen sisäistäminen ja kognitiivinen käsittely ennen reaktiota. Diskursiivisessa tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat selonteot, joita toimijat toiminnalleen antavat tukeutuen kulttuuriin diskurssihin. Kulttuuriset diskurssit elävät sosiaalisessa toiminnassa ja niiden ympärille rakentuu eritasoisesti normatiivisia narratiiveja. Toimijat

ovat aktiivisia tulkitsijoita ja voivat käyttää samojakin diskursseja monin eri tavoin. Selonteissa ei myöskään perusteellisesti selitetä tukeutumista johonkin diskurssiin, vaan vuorovaikutus on häivydyksenomaista, jossa diskurssit ja perustelut voivat esiintyä vain pieninä vihjeinä, joilla toiminta tehdään ymmärrettäväksi. Eero Suoninen on hahmotellut diskursiivisen toiminnan mallin, jossa toimijat rakentavat selontekonsa ja sosiaalisen toimintansa tukeutuen kulttuurisiin diskursseihin. (Suoninen 1997, 153-156.)

Kuvio 2: Diskursiivinen toiminnan malli (Suoninen 1997, 156.)

Foucaultlaisittain ajateltuna diskurssit houkuttavat ja yllyttävät toimijoita tiettyihin valintoihin. Yllytysvoima on diskursseissa piilevää valtaa, eikä yksilö siis ole täysin vapaasti valitseva toimija. Yksilön ja diskurssin lisäksi suuri merkitys on kuitenkin myös tilanteella, jossa valintoja tehdään. Erilaisissa toimintatilanteissa on tarjolla erilaisia diskursseja, joista valita. Joissakin tilanteissa tietyt diskurssit voivat olla hegemonisessa asemassa, eikä valinnalle jää silloin niin paljon tilaa kuin sellaisissa tilanteissa, joissa ovat luontevasti läsnä monet erilaiset diskurssit. Toimintatilanne on siten sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkastelussa olennaisessa roolissa. (Suoninen 1997, 157.) Omassa tutkimuksessani vertaistukiryhmän vuorovaikutus käytäntöineen on karkeasti ajateltuna se toimintatilanne, joka hegemonisoi, mahdollistaa tai sulkeistaa eri diskurssien läsnäolon tai käytön luontevuuden.⁷

⁷ On kuitenkin huomioitava, etteivät toimintatilanteet ole tarkkarajaisia tilanteita, vaan niihin voi kuulua edeltäviä "esitilanteita", tapahtumia ja toimintaa. (Suoninen 1997, 158.)

Selonteot voivat näkyä sosiaalisessa toiminnassa eriasteisesti piilevinä tai avoimina. Hyvin avoin ja painotettu selonteko voi viitata siihen, että toimija tunnistaa vastakkaisten diskurssien ja selontekojen paineen. Hyvin piilevä, itseselittyvä toiminta, taas usein kertoo niin voimakkaan hegemonisista diskursseista, että varsinaista selontekoa ei lainkaan tarvita. Oikeastaan kaikki puhe on selontekojä, sillä puheeseen automaattisesti kuuluvat luokittelut aina väistämättä selittävät toimintaa jonkin merkitysjärjestelmän kautta. (Suoninen 1997, 158-161.) Ongelmapelaajien vertaisryhmissä sanavalinnat ja toiminnan selittäminen rakentavat käsitystä peliongelma-asta. Neuvottelut eri diskursseista ja voimakas jonkin tietyn diskurssin painottaminen viestivät monenlaisista tavoista käsittää ongelmapelaaminen. Näillä tavoilla puolestaan on seurauksia puhuttaessa ratkaisukeinoista.

Ihmiset eivät ole toimintaansa selityksiä hakiessaan avuttomia diskurssien uhreja vaan aktiivisia tulkintojen hakijoita. Ihminen ei joudu normittomuuden tilaan totutun selityksen murtuessa, vaan alkaa heti monimutkaiseen tulkintatyöhön ja hakemaan toisia kulttuurisesti järjellisiä logiikoita. (Suoninen 1997, 159.) Näin voisi ajatella tapahtuvan myös vertaisryhmissä, kun ongelmista ja niiden ratkaisuista neuvotellaan. Ammattilaiset ovat usein huolissaan siitä, että vertaisryhmiin osallistuminen lisää osallistujien huolia ja tuskaa sekä levittää vääriä, jopa haitallisia, tietoja. Vastalauseena näille väittämille on esitetty, että ryhmissä käyminen on vapaaehtoista, joten ryhmissä käyminen ja niistä poisjättäytyminen on suhteellisen helppoa. Lisäksi on mahdollista testata ja arvioida ryhmissä jaettavaa tietoa, eikä sitä tarvitse ”ottaa annettuna”. (Munn-Giddings & McVicar 2006, 33.)

Selonteolla rakennamme ja uusinnamme sekä niitä diskursseja ja konventioita, joita käytämme että niitä konventioita ja diskursseja, joista poikkeamme. Myös toimimalla konventionaalisesti, jotta välttyisi antamasta selontekojä, uusinnamme jotakin diskurssia. (Suoninen 1997, 163-165.)

Tarkatelen tutkielmassani toimijuutta positio-käsitteen näkökulmasta. Käsite positio sopii roolin käsitettä paremmin vuorovaikutuksen tutkimukseen. Roolin käsitteeseen sisältyy implisiittinen oletus pysyvyydestä, mutta vuorovaikutus toteutuu harvoin jäykkien, pysyvien asetelmien välillä. Saman roolinkin sisällä voi mahdollistua useat erilaiset positiot. Positio-käsite mahdollistaa paremmin samassakin vuorovaikutustilanteessa liikkuvuuden positioista toiseen (vrt. liikkuminen roolista toiseen). Suoninen on lisäksi omassa tutkimuksessaan käyttänyt käsitettä positio-kombinaatio kuvaamaan sitä, että vuorovaikutuksessa positiot edellyttävät aina vähintään kaksi osapuolta. (Suoninen 1997, 24, 123-124; Suoninen 2011, 32-33.)

5. ANALYYSI

5.1. Aineiston keruu ja esikäsittely

Aineisto koostuu kahdesta videoidusta kahden eri ryhmän vertaisryhmätapaamisesta, jotka olen litteroinut tekstimuotoon. Molemmat videoimani ryhmät olivat ammattilaisten ohjaamia vertaistukiryhmiä. A-ryhmää ohjasi lisäksi vertaisohjaaja ja ryhmä oli selvästi hyvin vuorovaikutteinen ja ryhmäläisten itsensäkin ohjailema. Ryhmä B oli täysin ammattilaisten ohjaama ja strukturoima vertaisryhmä. Molemmat ryhmätapaamiset kestivät 1,5 tuntia, joten yhteensä videoaineistoa kertyi 3 tuntia. Litteroituna aineistoa syntyi 95 liuskaa.

Ryhmässä A oli 6 osallistujaa, joista kaksi oli ryhmänohjaajia ja lisäksi yksi toimi apulaisohjaajana. Ohjaajista vain yksi oli ammattityöntekijä, jolla ei ollut omaa pelitaustaa. Toinen ohjaaja sekä apuohjaaja olivat vertaisohjaajia, eli heillä molemmilla on oma kokemus peliongelmaista. Ryhmässä oli neljä miestä ja kaksi naista, ohjaajat olivat miehiä. Ryhmä oli ollut aloittaessaan avoin kaikille, mutta aineistonkeruuhetkellä ryhmään ei voinut enää liittyä uusia jäseniä.

Ryhmässä B oli 8 osallistujaa, joista kaksi oli ryhmänohjaajia. Tässä ryhmässä molemmat ohjaajat olivat ammattityöntekijöitä, joilla ei itsellään ole pelitaustaa. Ryhmässä oli kolme naista ja viisi miestä, ohjaajat olivat naisia. Tämä ryhmä oli nk. avoin ryhmä, mikä tarkoittaa, että ryhmään saattoi tulla uusia jäseniä jokaisella tapaamiskerralla. Aineistonkeruuhetkellä ryhmäläiset olivat kuitenkin pääosin ennestään tuttuja toisilleen. Uusia jäseniä ei tullut, mutta yksi ryhmäläinen tuli pitkän tauon jälkeen mukaan, eikä hän tuntenut kaikkia paikallaolijoita ennestään. Molemmat videoimani ryhmätapaamiset osuivat keskivaiheen loppupuolelle ryhmien elinkaarta.

Ryhmän vuorovaikutusta tutkittaessa videointi osoittautui käytännöllisimmäksi aineistonkeruutavaksi. Pelkästään äänitettynä ryhmäistunnon kulusta olisi hankalampi saada selvää, eikä aina voisi olla varma kuka ryhmäläisistä on äänessä. Videointi mahdollistaa vuorovaikutuksen pienempien vivahteiden huomioonottamisen tarvittaessa.

Kun tutkitaan ryhmän vuorovaikutusta, on parasta, että aineisto koostuu siitä, eikä esimerkiksi haastatteluista. Tarkastelun kohteena on siten pala sosiaalista todellisuutta, ei siitä esimerkiksi haastattelun kautta saatu kuva. Kyseessä on siis luonnollinen aineisto, joka on kerätty tilanteesta, joka oli

tutkielman tekijästä riippumaton. Osana laadullisen tutkimuksen traditiota, aineisto on kerätty suosien luonnollisia, todellisia tutkimustilanteita (ks. Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1996, 155). Tarkoituksena on nostaa tutkittavien ääni esille.

Keräsin aineiston keväällä ja loppukesästä 2009. Ryhmät löytyivät osin sattumalta ja osin kyselemällä. Kuulin ensimmäisestä ryhmästä Pelissä-hankkeen kautta, ja sain tietoa toisesta ryhmästä ensimmäisen ryhmän vetäjän kautta. Videoitavien ryhmien löytäminen ei ollut helppoa, sillä ongelmepelaajille tarkoitettua vertaistuellista ryhmämuotoista apua on Suomessa tarjolla satunnaisesti eikä sitä kokonaisuudessaan koordinoita millään tavoin. Tämä rajoitti voimakkaasti aineiston kokoa vielä yhden ryhmän kieltäytyttyä videoinnista.

Litteroinnilla tarkoitetaan vuorovaikutuksen siirtämistä nauhalta tekstiksi. Litteroiminen yksinkertaistaa väistämättä elävän tilanteen kuvausta ja siksi myös alkuperäiset nauhoitteet ovat analyysin apuna. Litteroitaessa on perusteltua ohittaa tavanomaiset kirjallisen ilmaisun säännöt, kuten väli-merkkien ja isojen alkukirjaimien käyttö. Näiden sääntöjen sijaan noudatetaan litterointikäytäntöön kuuluvia omia sääntöjä ja merkintätapoja. Kuitenkin litterointitarkkuus ja litterointikonventioiden valinta ovat tutkijan päätös, eikä mitään yhtenäistä litterointitapaa ole olemassa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 265-266.)

Litteroin aineistoni aluksi karkeasti keskittyen lähinnä puheen kääntämiseen tekstiksi. Analyysia toteutin ensin tukeutuen tähän litteroituun materiaaliin ja palaten kiinnostavien kohtien kohdalla videoituun aineistoon. Myöhemmin vielä tarvittaessa litteroin joitakin kohtia seikkaperäisemmin mikäli analyysi ja etenkin sen kuvaaminen kirjallisesti sitä edellytti. Videoaineiston katselu oli koko ajan analyysin tukena. En halunnut välittömästi litteroida koko aineistoa hyvin tarkasti, sillä keveämpää litteraatiota oli helpompaa lukea uudestaan ja uudestaan, jolloin myös löytyivät ne kohdat joihin halusin syventyä tarkemmin. Toisaalta tutkimuskysymykseni eivät myöskään edellyttäneet tarkempaa litterointia.

Litteroinnissa käytetyt erikoismerkit:

(ao) = ammattityöntekijäohjaaja

(vo) = vertaisohjaaja

(vao) = vertaisapuohjaaja

--- = merkittävä tauko

() = sulkujen sisällä tutkielman tekijän huomautuksia tai sanattoman/epäselvän vuorovaikutuksen kuvailua

5.2. Aineiston ja menetelmän arviointia

Vuorovaikutuksellinen aineisto ei ole vain väline saada tietoa tutkimuskohteesta, vaan aineisto on osa tutkimuskohdetta. Hyvä aineisto sisältää runsaasti erilaisia näkökulmia ja on vuorovaikutuksellista. (Suoninen 1997, 67.) Näiltä osin oma aineistoni on pienuudestaan huolimatta hyvä aineisto. Ennen kaikkea aineistoni koostuu luonnollisesta itsestäni riippumattomasta tilanteesta ja on siten osa sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi pienryhmien vuorovaikutusta on tutkittu runsaasti kokeellisissa asetelmissa, jossa ryhmille on annettu jokin keinotekoinen tehtävä ja on kyseenalaista, kuinka näistä tutkimuksista saatu tieto on sovellettavissa todellisiin kontekstuaalisiin pienryhmätilanteisiin (Frey 1994, ix-xiv).

Olin etukäteen hakenut ja saanut tutkimusluvan molemmilta ryhmäapua tarjoavilta organisaatioilta. Lisäksi jokaiselta ryhmäläiseltä sekä ohjaajilta pyydettiin vielä kirjallinen suostumus videointiin. Ryhmäläisiä oli kirjallisesti informoitu tutkimuksen luonteesta. Olin läsnä videointihetkellä ja esitetydyin ryhmäläisille. Muutoin pyrin olemaan videoinnin ajan taustalla osallistumatta ryhmän käyttäytymiseen. Paikallaoloni ja aineistonkeruutilanne on kuitenkin saattanut vaikuttaa ryhmän toimintaan. Osittain tämä tulee ilmi vuorovaikutuksessa (suorat viittaukset läsnäolooni), mutta koko vaikutus jää vain arvailujen varaan.

Koska diskursiivisessa vuorovaikutuksen tutkimuksessa keskitytään vuorovaikutuksen yksityiskohtiin, jäävät aineistot väkisinkin melko suppeiksi. Mitä suhteellisen pienen aineiston analyysillä sitten voidaan sanoa? Kulttuurisen yleisyyden sijaan pienen aineiston analyysi kertoo siitä, mikä on kulttuurisesti mahdollista. Harvoinkin toistuva vuorovaikutusteko voi olla olennainen. Aineistoa onkin syytä tarkastella mahdollisimman tarkasti ja monipuolisesti – sanoa vähästä paljon. Olennaiset merkitykset löytyvät tarkastelemalla vuorovaikutusta, ei yksittäisiä puhetekoja. Diskursianalyttisessä tutkimuksessa on parempi rakennella ja kehittää käsitteitä kuinkin aineiston ja tutkimustehtävän erityistarpeisiin sen sijaan, että käytettäisiin joitain tiukan standardoituja käsitteitä. (Suoninen 1997, 28-31.)

Vuorovaikutuksen konstruktionistisessa tutkimuksessa ei pyritä yleispätevien totuuksien löytämiseen. Tavoitteena on ennen kaikkea vuorovaikutuskäytäntöjen uudella tavalla näkyväksi tekeminen

ja jatkopohdintojen innoittaminen. Tämä ei kuitenkaan vähennä vaatimuksia analyysin tarkkuudelle ja tutkijan päättelyketjujen näkyväksi tekemiselle – tulkinnat täytyy voida perustella aineistoesimerkeillä siten, että myös lukija pystyy arvioimaan tulkintoja ja tekemään omia tulkintojaan. Konstruktivistisen vuorovaikutuksen tutkimuksen avulla on mahdollista löytää perusteltuja tulkintoja ja yleistyksiä aineistosta sekä rakentaa käsitteellisiä työkaluja käytäntöjen ymmärrettäväksi tekemiseen (Jokinen ym. 2000, 30-32.)

Tulkintoja on tärkeää suhteuttaa myös aiempaan tutkimukseen. Jokinen ym. (2000) linjaavat, että konstruktivistisia vuorovaikutuksen tutkimuksia voi suhteuttaa ainoastaan sellaiseen tutkimukseen, joissa on riittävän samankaltainen teoreettinen orientaatio ja yhtenäinen metodinen pohja (31). Itse olen päätenyt kuitenkin ratkaisuun, jossa pyrin tarkastelemaan ongelmapelaajien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta heijastellen sitä monenlaiseen tutkimustietoon vertaistuesta. Käsitän vertaistukiryhmät kontekstiksi, jossa tutkimani vuorovaikutus tapahtuu. Toisin sanoen olen sekä tarkastellut erikseen vuorovaikutuksen kontekstia, vertaistukiryhmiä, ilmiönä tutkimustiedon valossa että tarkastellut niissä tapahtuvaa vuorovaikutusta diskursiivisesta ja konstruktivistisesta näkökulmasta käsin.

5.3. Analyysin toteutus

Analyysia toteuttaessani olen käynyt aineistoa läpi lukemattomia kertoja sekä videoaineiston avulla että litteraatioihin tukeutuen. Monien läpikäyntien jälkeen aloin erotella aineistosta episodeja, joissa toistui mielestäni jokin merkittävä vuorovaikutusteko tai –sisältö. Diskurssianalyysia tehdessä voi keskittyä joko *mitä*-kysymyksiin (sisältö) tai *miten*-kysymyksiin (muoto) tai molempiin. Tekstistä voidaan etsiä erilaisia diskursseja ja puhetapoja tai yhdenmukaista, hegemonista puhetta. Toisaalta voidaan tarkastella sitä miten näitä diskursseja rakennetaan ja käytetään joko yksin tai vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Jokinen ym 1993.)

Merkityssysteemejä täytyy etsiä pieninä paloina eri puolilta tekstiä. Ne eivät löydy selkeinä osioina tai teemoina tekstistä. Diskurssilla ei tarkoiteta tiettyä teemaa vaan enneminkin tapaa, jolloin teemat voivat vaihdellakin. Diskurssien olemassaolo on oltava aina perusteltavissa aineiston avulla, tosin analyysin apuna täytyy käyttää myös (tutkijan) kulttuurista tietovarantoa. Diskurssianalyysi on aina luova prosessi, jossa tutkijalla on paljon valtaa, siksi on tärkeää perustella tulkinnat huolellisesti,

jotta tutkijan päättelypolkua on mahdollista seurata ja arvioida. (Suoninen 1993a.) Analyysi eli ja muotoutui jatkuvasti. Usein huomasin vasta perusteluja auki kirjoittaessani jotain olennaista, joka sai muuttamaan analyysin suuntaa.

Mitään selkeää toimintatapaa en noudattanut, vaan analyysi muodostui käsityöläismäisesti pala palalta aina vähän väliä suuntaa vaihtaen tai entiseen palaten. Analyysin tekeminen myös helpottui matkan varrella. Kun löysin jotain kiinnostavaa, pystyin käymään aineistoa uudelleen läpi tästä näkökulmasta tarkastellen. Samalla tavalla testasin muissa tutkimuksissa muodostettuja jäsenyyksiä kuin lukulaseja, joiden näkökulmasta aineistoa tarkastelin.

Tutkija on aina osa tutkimuskohdettaan ja tutkijan tulkinnat ovat aina yksinkertaistuksia sosiaalisesta, monimutkaisesta maailmasta (Jokinen & Juhila 1993, 106-107). Analyysin edetessä tein yhä enemmän jäsentäviä yksinkertaistuksia aineistosta tuomaan näkyväksi kokonaiskuvaa ryhmien vuorovaikutuksesta ja ryhmiin osallistuvien positioista. Kaikenlainen kokoavampi luokittelu tapahtui siis analyysin loppuvaiheessa, kun analyysin yksityiskohtaisin vaihe oli ohitettu. Edelleen tutkielmaa viimeistellessäni olen kuitenkin jatkuvasti palannut myös analyysin yksityiskohtiin ja korjannut päätelmiäni tai argumentoitiani.

5.4. Eettiset kysymykset

”Eettisesti kestävien tutkimustapojen yhteinen lähtökohta on ihmisarvon kunnioittaminen.” (Kuula 2006, 60.)

Ihmisarvon kunnioittamiseen liittyvät tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen (Kuula 2006, 60-65). Ryhmien osallistujilta pyydettiin kirjallinen suostumus ryhmäistuntojen videoimiseen ja samalla heille annettiin tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja toteuttamisesta. Suostumus ja kirjallinen sekä suullinen tieto tutkimuksesta annettiin jo ennen varsinaista aineiston keruuta ryhmien ohjaajien toimesta, jolloin kynnyks kieltyä videoinnista on oletettavasti ollut mahdollisimman matala. Yksi ryhmäläisistä asetti videoinnin ehdoksi sen, että hänen kasvojaan ei saa näkyä aineistossa, ja tämä ehto toteutettiin ryhmäistuntoa videoitaessa.

Tutkimukseen osallistuminen ei oletettavasti tuottanut ryhmien jäsenille haittaa, sillä heidän toiminnaltaan ei edellytetty mitään normaalista ryhmätoiminnasta poikkeavaa eikä ryhmäistuntojen videoiminen edellyttänyt mitään ennakkotoimia heidän osaltaan. Joku ryhmään muuten osallistuvis-

ta on kuitenkin voinut jättää videoidun ryhmäistunnon tietoisesti väliin, jolloin hänelle on voinut koitua ainakin väliaikaista haittaa siitä, että tarvittava tuki on yhden ryhmäistunnon osalta jäänyt pois. Videointi toteutettiin molemmissa ryhmissä kuitenkin vain yhdellä osallistumiskerralla, jolloin tämänkaltaisen haitan kesto jäi mahdollisimman vähäiseksi.

Merkittävimmäksi eettiseksi kysymykseksi tutkielmaa tehdessä muodostui vertaistukiryhmiin osallistuneiden yksityisyyden ja anonymiteetin suojaaminen. Tämä oli mielestäni syytä tehdä erityisen tarkasti, sillä ongelmapelaamisen ollessa edelleen varsin vähän tunnettu ilmiö ja hoidon ollessa keskittyntä tiettyjen pelihaittatoimijoiden keskuuteen, on asiaa hiemankin tuntevan mahdollista tehdä varsin vähästä informaatiosta henkilöyttä koskevia päätelmiä. Lisäksi tutkimuskysymykseni mahdollistivat varsin tiukan yksityisyyden suojaamisen ilman, että mikään tutkielmassa kärsii. Olen siis nimennyt ryhmiin osallistuneet vertaiset ja ohjaajat aakkostaen. Lisäksi olen muokannut aineistonäytteitä tarvittaessa häivyttäen esimerkiksi paikkakunta- tai muita henkilöllisyyksistä vihjeitä antaneita tietoja. Koska kiinnostukseni kohdistui vuorovaikutukseen ja diskursseihin, on ollut mahdollista jättää aineistoesimerkeistä pois kohtia, jotka eivät ole olleet kiinnostukseni kannalta olennaisia. En ole myöskään kovin yksityiskohtaisesti kuvannut ryhmien kokoonpanoa tai muita sellaisia tietoja, joista voisi olla pääteltävissä ryhmien osallistujien yksityisyyteen liittyviä asioita.

Aineistoa käytetään ainoastaan tutkimuskäyttöön, sitä käsitellään luottamuksellisesti kaikissa tutkimuksen vaiheissa ja lopulta se hävitetään siten, että se ei voi joutua ulkopuolisten käsiin. Tutkielman liitteenä on ryhmiin osallistuneille annettu kirjallinen tiedonanto tutkielman tarkoituksesta sekä heidän antamansa kirjallinen suostumus aineiston keräämiseen.

6. RYHMIEN YLEISKUVAUS

6.1. Ryhmäistuntojen kulku

Ryhmien tapaamisista on löydettävissä samankaltainen kaari. Molemmat ryhmäkeskustelut alkavat ryhmään liittyvällä puheella, vapaalla rupattelulla ja läsnäolijoiksi tulemisella. Ensimmäisissä puheenvuoroissa molemmissa ryhmissä käytetään huumoria. Ryhmässä A huumorin tarkoituksena on epäsuorasti korostaa ryhmän merkitystä ja edistymistä ja ryhmä B lievittää huumorilla ryhmätilanteen kuvaamiseen liittyvää jännitystä. Molemmissa ryhmissä ohjaajat ottavat pian vetovastuun ja lähtevät viemään keskustelua ryhmän tehtävän suuntaan. Ryhmässä A on aluksi paljon käytännön järjestelyihin ja ryhmän merkitykseen liittyvää vuorovaikutusta, kun taas ryhmässä B tämänkaltaisen vuorovaikutus on aivan ryhmäistunnon lopuksi.

Ryhmäistuntojen kulku	Alkulämmittely	Kuulumiskierros	Työskentelyvaihe	Lopettaminen
Vuorovaikutuksen keinot	ryhmään liittyvä puhe, huumori, (A:) käytännön asioiden käsittely, ryhmän merkityksen sanoittaminen	Hallintapuhe ja ongelmapuhe, peliongelman luonteeseen liittyvä puhe	Neuvonannot, normalisoiminen, eronneet, vastuusta neuvottelu, liittoutuminen	Ryhmiiin ja käytännön järjestelyihin liittyvä puhe, neuvon pyynnöt
Vuorovaikutuksen tehtävät	Läsnäolijaksi tuleminen, jännityksen purkaminen, turvallisen ilmapiirin luominen	Asemoituminen suhteessa ryhmässä olemiseen, esittäytyminen, ongelman määrittely	Ongelman määrittely, ratkaisujen muotoilu, moniäänisen selviytymisen kulttuurin rakentaminen, tuen antaminen ja saaminen	Jatkuvuuden rakentaminen, tuen hakeminen

Taulukko 1: Ryhmäistuntojen vuorovaikutuksellinen kulku

Alkulämmittelyn jälkeen molemmissa ryhmissä on strukturoitu esittäytymis-/kuulumiskierros. Kuulumiskierroksella jokainen ryhmäläinen kertoo omasta pelaamisestaan tai pelaamisen hallinnasta sinä kuluneena ajanjaksona, joka edellisestä tapaamisesta on mennyt. Jos henkilö on vieras (ainakin osalle) paikallaolijoille, määrittelee hän myös suhteensa pelaamiseen. Tässä tilanteessa moni myös määrittelee peliongelman läsnäolijoille. Tilanteessa ikään kuin omalla tarinalla rakennetaan näkyväksi syy siihen, miksi ryhmässä ollaan.

Molemmissa ryhmissä kuulumiskierros johtaa myös ongelmankäsittelyepisodeihin. Kun ryhmäläinen tunnustaa pelanneensa ongelmallisesti, alkaa ryhmä työskennellä tämän tunnustuksen parissa. Olennaista ongelman määrittelyssä ei ole se, onko ryhmäläinen pelannut vai ei, vaan kuinka hän

hallintapuhetta käyttämällä asemoituu suhteessa tähän pelaamiseen. Ryhmäläinen on voinut myös olla onnistuneesti pelaamatta tai pelannut hallitusti, mutta tilanne rakentuu puheessa silti ongelmaksi, joka vaatii ryhmän yhteistä käsittelyä. Tästä hallintapuheesta on esimerkkejä seuraavassa luvussa (luku 7).

Ryhmän keskivaiheen työskentely koostuukin näistä ongelmanratkaisuepisodesita, neuvonannoista, normalisoimisesta ja eronteista sekä vastuusta neuvottelusta. Ryhmän ohjaajilla ja vertaisilla on erilaiset positiot ja puhetavat tässä vuorovaikutuksessa, joskin yhteisiäkin tapoja on. Peliongelma ja siitä selviytyminen määrittävät tässä keskustelussa moniäänisinä.

Ryhmäistuntojen lopuksi nousee molemmissa ryhmissä ryhmiin liittyvän metapuheen lisäksi esiin jokin kysymys, johon joku ryhmäläisistä toivoo vastausta.

6.2. Ryhmien eroista ja yhtäläisyyksistä

Aineiston ryhmien välillä on merkittäviä eroja, mutta myös yhtäläisyyksiä. Ryhmä A oli ammattityöntekijän ja koulutetun vertaisohjaajan yhdessä ohjaama vertaisryhmä, jossa ei ollut strukturoitua toimintatapaa tai ohjelmaa. Ryhmässä toimi myös apuohjaajana toinen vertainen. Ryhmän tapaamisen kulku perustui ryhmässä syntyvään vuorovaikutukseen ja se oli vain väljästi ryhmän ohjaajien johdattelema. Ryhmän vuorovaikutuksessa korostui pyrkimys tasa-arvoisuuteen, eikä kukaan asettunut asiantuntijan rooliin.

ote6.2.a

- 1 *H (ao): katsoin kelloa meillä on kakskytviis minuuttia tehokasta työskentelyaikaä tässä tuota*
- 2 *käytettävissä ja olikä sulla L jotain ajatusta siitä että mitä tai mikä se oli se mikä tässä tuli*
- 3 *mistä puhuttiin*
- 4 *L (vo): olikä meillä joku ajatus*
- 5 *(naurua)*
- 6 *J (vao): vai oliko tämä niinku semmosta niinku go with the flow*
- 7 *H (ao): go with the flow*
- 8 *J (vao): niinku et mennään ajatusvirran mukana joo*
- 9 *H (ao): no jos jos sitä virtaa vaan riittää niin kyllähän totta kai*

Ryhmäistunnolle ei ole suunniteltu etukäteen ohjelmaa, vaan keskustelua käydään niistä aiheista, jotka sillä kerralla puhuttavat. Myös ammattityöntekijä otti ryhmässä roolin, jossa hän pyrki asettumaan lähes samalle viivalle muiden ryhmäläisten kanssa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että hän käytti kuulumiskierroksella oman vuoronsa ja osallistui siten ryhmän toimintoihin muiden tapaan.

Ryhmä B oli kahden ammattityöntekijäohjaajan ohjaama työskentelytavoiltaan strukturoitu vertais-
tukiryhmä. Siinä ryhmän kulkua määritteli vuorovaikutuksen lisäksi tavoitteellinen työskentely tehtävän parissa. Ryhmässä jäi vähemmän tilaa vapaalle vuorovaikutukselle ja vertaisten välistä spontaania vuorovaikutusta oli jonkin verran vähemmän kuin toisessa ryhmässä. Ohjaajat olivat luontevasti asiantuntijaroolissa, eivätkä pyrkineet asettumaan samaan rooliin muiden ryhmän osallistujien kanssa. He eivät kertoneet kuulumiskierroksella omia kuulumisiaan ja eivätkä muutoinkaan osallistuneet vuorovaikutukseen omia kokemuksiaan korostaen.

ote 6.2.b

- 1
- 1 *A (ao): joo okei no tota nyt meillä on virallisesti tänään niinku oikeen sisällöllisesti rakennettu ilta viimeinen tän kevään aikana ja tota täs on nyt puhuttu talvikauden aikana erilaisista toiminnallisista vaihtoehtoista ja mitä voi tehdä sen sijaan että ei pelaisi ja ja tota täs nyt sitten rakentelin vähän niinku sen meidän nelikentän pohjalta tämmöstä tämmöstä lippulappusta johon toivon että että nyt sitten lähtisitte vähän kirjaamaan mä annan D:lle tästä tämän kiplleen paitsi et mä en muistanut ottaa kyniä tuolta*
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7 *B (ao): mäpä katon onko tuolla*
- 8
- 8 *A (ao): tuolta ylhäältä*
- 9
- 9 *B (ao): täällähän voi olla*
- 10
- 10 *A (ao): että että et vähän niinku tehtäis näkyväks niitä asioita mitä te ootte itse asiassa kyllä keksinyt tässä talven aikana ja ja ne jäis sitten vähän muistuttamaan siitä et E:llä --- on niinku konstit siellä*
- 11
- 12

Toisin sanoen, vaikka molemmat aineistoni ryhmät ovat ammattilaisten ohjaamia, ovat ne vuorovaikutuksellisesti keskenään jonkin verran erilaisia. Ryhmät heijastelevatkin hyvin sitä keskustelua, jota ammattilaisten osallistumisesta vertaistukiryhmien toimintaan käydään (ks. Shepherd ym. 1999). Ei ole mielekästä erotella ryhmiä vain sen perusteella, ovatko ammattilaiset osallisina niissä jossain roolissa. Ammattilaisilla voi olla erilaisia rooleja suhteessa ryhmän toimintaan ja ammattilaisten osallistumista onkin mielekkäämpää tarkastella jatkumon kuin tiukan dikotomian (ei lainkaan ammattilaisen osallisuutta vs. ammattilaisen ohjaama) kautta. (Shepherd ym. 1999.)

Vuorovaikutuksen tasolta tarkasteltuna ammattilaisten ohjaama ryhmä tässä tapauksessa poikkeaa jonkin verran ammattilaisen ja koulutetun vertaisen yhdessä ohjaamasta ryhmästä, mutta molemmissa ryhmissä on myös samankaltaista vuorovaikutusta huomattavissa määrin. Seuraavissa luvuissa analyysissa keskitytään näihin vertaistukiryhmien vuorovaikutuksessa ilmenneisiin yhtäläisyyksiin.

6.3. Ryhmien ohjaajat

Ryhmien ohjaajilla on molemmissa ryhmäistunnoissa tärkeä rooli ja asema viedä ryhmäkeskustelua eteenpäin. Tämä näkyy mm. siinä, että ryhmien ohjaajilla on selvästi enemmän puheenvuoroja kuin muilla ryhmän jäsenillä. He ovat siis aktiivisessa roolissa ryhmän vuorovaikutuksessa. Taulukosta näkyy puheenvuorojen jakaantuminen ryhmissä. Eroja vertailtaessa on otettava huomioon ryhmien kokoerot sekä se, että ryhmässä A oli oikeastaan kolme ohjaajaa kun ryhmässä B ohjaajia oli kaksi. Puheenvuorojen määrä ei myöskään välttämättä kerro ryhmäläisen asemasta ryhmässä vaan esimerkiksi vuorovaikutustapojen eroista tai ryhmässä käsiteltävistä teemoista. Puheenvuorolla tarkoitan keskeytyksetöntä puhetekoa ilman selkeää merkkiä puheenvuoronvaihdoskohdasta. Toisin sanoen samalla henkilöllä voi olla kaksikin perättäistä erikseen merkittyä puheenvuoroa, mikäli hän on niiden välissä selkeä merkinnyt mahdollisen puheenvuoronvaihdoskohdan.

Ryhmä A	puheenvuorojen lukumäärä	Ryhmä B	puheenvuorojen lukumäärä
työntekijäohjaaja H	206 (23%)	työntekijäohjaaja A	250 (27%)
vertaisohjaaja L	211 (24%)	työntekijäohjaaja B	151 (17%)
apulaisohjaaja J	148 (17%)	ryhmäläinen C	49 (5%)
ryhmäläinen I	99 (11%)	ryhmäläinen D	86 (9%)
ryhmäläinen M	111 (12%)	ryhmäläinen E	31 (3%)
ryhmäläinen K	115 (13%)	ryhmäläinen F	113 (12%)
		ryhmäläinen G	86 (9%)
		ryhmäläinen X	146 (16%)
Kaikkien ohjaajien puheenvuorot	565 (63%)	Ohjaajien puheenvuorot	401 (44%)
Ryhmäläisten puheenvuorot	325 (37%)	Ryhmäläisten puheenvuorot	511 (56%)
Kaikki puheenvuorot	890 (100%)	Kaikki puheenvuorot	912 (100%)

Taulukko 2: Puheenvuorojen jakaantuminen ryhmissä

Ryhmien välillä on jonkin verran eroa siinä, millaisessa roolissa ohjaajat ovat. Yhteistä on kuitenkin ohjaajan erityinen asema ryhmissä, joka tulee esille myös ryhmän A tasa-arvoa korostovassa vuorovaikutuksessa melko pian ryhmäistunnon alettua:

ote 6.3.a

1 *H (ao): pitäskö sinne tutkijalle ja tota kamerallekin sanoo että J on kans meidän ohjaajakurs-*
2 *silaisia että hän J on myös niinku ohjaaja tässä*

3 *J (vao): johtuen siitä että koska mää aloitin vetämään toista ryhmää joka sitten ei jatkunu niin*
4 *mä tuln tähän ryhmään vähän niinku ekstrana joten mä oon tässä enemmänkin niinku ryhmä-*
5 *läisen ja seurailijan roolissa että ryhmäläisenä oikeestaan enemmän että yhden kerran mä*
6 *oon tässä ainoostaan paikalla vetämässä että mutta mutta kuitenkin että sais sitä kokemusta*
7 *sehän tässä on tärkeintä*

Ryhmän ohjaajuus katsotaan siinä määrin merkittäväksi asiaksi, että siitä täytyy erikseen mainita aineistoa keräämään tulleele gradun tekijälle. Tosin apuohjaajana toimiva J myös haluaa edelleen selkeyttää rooliaan ja painottaa olevansa ”ryhmäläisenä oikeestaan enemmän”.

Ryhmässä A ammattityöntekijäohjaaja on ottanut roolin, jossa hän asettuu mahdollisimman samalle viivalle muiden ryhmäläisten kanssa. Tämä näkyy erityisesti siinä, kuinka hän osallistuu ryhmän vuorovaikutukseen ja erityisesti kuulumiskierrokseen tuomalla keskusteltavaksi oman henkilökohtaisen kokemuksensa, jonka rinnastaa muiden ryhmäläisten kokemukseen.

ote 6.3.b

- 1 *H (ao): joo tota no joo mut mähän olen linkittänyt tän vertaisryhmän niinku siihen mun nikotiiniriippuvuuteen ja siihen tupakanpoltoon ja tän purukumin lätkyttämiseen niin tuota ja mä*
2 *oon --- täs kommentoinu sitä että kun pitäis päästä niinku eroon mut ettei taho päästä ja se*
3 *kaikki juontuu siitä että mä aikoinani käytin sitä nuuskaa niin tukevasti niin nyt varmaan täy-*
4 *tyy sanoo sitten teille hyvät ystävät että mä oon oikein tehnyt tämmösen major repsahduksen*
5 *tai olen tekemässä*
6
7 *L (vo): ei käy*
8
9 *K: ei --- älä vaan nuuskaa*
10
11 *H (ao): --- ei oo vielä koska mun hyvä ystävä lähtee tuossa tota viikon päästä käymään tuk-*
12 *holmassa niin mä sanoin sille heti että tuo mulle nuuskaa sieltä*
13
14 *K: se on oikee syövän aiheuttaja*
H (ao): ja sit eiku tänään sanottiin radiossa että se ei aiheuta
K: ahaa
(naurua)

Ryhmäläiset lähtevät mukaan ohjaajan roolin tukemiseen, mutta keskustelusta on huomattavissa, että täysin tasa-arvoiseen asemaan ryhmäläisten kanssa ohjaaja ei kuitenkaan vuorovaikutuksessa pääse. Ohjaaja rinnastaa tupakoimisen ja nikotiiniriippuvuuden peliongelmaan. Repsahduksen tunustaminen saa ryhmässä aikaa hilpeyttä ja jyrkkiä suoria neuvonantoja toiminnalle. Vastaavia ei esitetä vertaisille ja vertaisten kertomiin kokemuksiin ongelmallisesta pelaamisesta ei myöskään suhtauduta humoristisesti. Ohjaaja itsekään ei antaudu täysin samaan rooliin muiden kanssa, vaan rajaa reippaasti omaa kuulumisvuoroaan ja vähättelee ongelmansa vakavuutta. Ohjaajan kuulumisvuoroon myös suhtaudutaan kepeästi ja huumorilla. Suhtautumistapa mahdollistaa kaikkien osapuolten kasvojen säilyttämisen ja säilyttää asetelman, jossa ammattityöntekijä on auttaja, kun taas vertaisten välillä auttaminen on vastavuoroista.

ote 6.3.c

- 1 *J (vao): ja tässä huomaa miten sitä löytää niitä oikeutuksia siihen omaan niinku tähän tota*
2 *paheeseen et se on niinku pelaamisessakin että no ei kun ei mulla oo oikeestaan muuta teke-*
3 *mistä niin mähän voin mennä pelaamaan hetkeks aikaa et näin et kyl sitä aina löytyy (naures-*
4 *kellen)*
- 5 *H (ao): no sehän on hyvä et te bongaatte näissähan on yhtäläisyyksiä mutta että saa nyt näh-*
6 *dä miten käy sen kanssa et tota ehkä mä nyt en tilaakaan sitä ehkä mä perun se ja pääasia ett-*
7 *ei tulis sitä tupakkia polteltuu ja sitä en oo polteltu kyllä nyt oon mä ehkä pari kolme savuket-*
8 *ta niinku viime maanantaista (vähätellen)*
- 9 *L (vo): mm*
- 10 *K: no se on*
- 11 *J (vao): se on tosi hyvä*
- 12 *H (ao): mutta että täm tämmöstä mulle kuuluu mennään ei ei juututa tähän asiaan*
- 13 *(naurua)*

Ryhmässä A ammattityöntekijäohjaaja antaa varsinaisen vetovastuun (ryhmän käytäntöihin liittyvän) vertaisohjaajalle, mutta toimii itsekin aktiivisena keskustelun ohjaajana ja neuvonantajana. Myös vertaisohjaaja L painottaa monissa puheenvuoroissa tasa-arvoista asemaa muiden kanssa ja suhtautuu omiin ohjaajapuheenvuoroihin toistuvasti korostuneen humoristisesti. Esimerkiksi kuumiskierrosta aloittaessaan, hän vitsailee ikään kuin auktoriteettiasemallaan hyvin leppoisaan sävyyn.

ote 6.3.d

- 1 *L (vo): se kuuluu vissiin kysyä niinku vielä muistaa kun tuolla intissä kysyttiin että onko va-*
2 *paahtosia vai määrätäänkö*
- 3 *(naurua)*

Ryhmässä B molemmat ohjaajat ovat ammattityöntekijöitä. He eivät ryhmässä edes yritä asettua henkilökohtaisesti samaan tilanteeseen ryhmäläisten kanssa, vaan ovat luontevasti ammatillisessa roolissaan.

ote 6.3.e

- 1 *A (ao): joo, mutta lähetäänkö liikkeelle – liikkeelle tuota niin illan asio asian kanssa ja tuota*
2 *niin – D on tullut pitkästä ajasta meille mukaan ja D on meidän vanhoja ryhmäläisiä Nyt on*
3 *ollut vuoden tauko sairastumisen vuoksi ryhmäkäynneissä mutta kiva kun tulit takaisin*
4 *Ja tota sulle nyt ou outoja E:n tunnet vanhastas mut*
- 5 *H: ollaan me nähty – oliko kerran ----(epäselvää puhetta)*
- 6 *D: joo oon mä oon mä joo*
- 7 *A (ao): joo elikkä H on tuttu kasvo mutta sitten C ja F on vähän vieraampia kasvoja – Joo ha-*
8 *luuttekste esitellä itteenne vähän vai riittääkö*

Ryhmän ohjaajilla on tiiviisti hyppysissään koko ryhmän vuorovaikutus ja he ohjailevat ryhmän kulkua alusta loppuun. Ryhmässä A ryhmän aihe ja käsiteltävät asiat nousevat ryhmän vuorovaikutuksessa, mutta ryhmässä B on suunniteltu struktuuri ja ohjelma, jonka tehtäviin ohjaajat ohjeistavat ryhmäläiset. Kuitenkin myös B ryhmässä ohjaajat antavat tilaa vertaisten väliselle spontaanille vuorovaikutukselle. Tavallaan ryhmien välinen ero näkyykin eniten ajankäytössä: molemmissa ryhmissä ohjaajilla ja ryhmän jäsenillä on selkeästi erilaiset roolit, mutta A ryhmässä on enemmän vapaasti ohjautuvaa keskusteluaikaa kun taas B ryhmässä työskennellään enemmän annetun tehtävän parissa.

6.4. Vertaisten eri positiot

Molempien ryhmien vuorovaikutuksessa ryhmien jäsenille, vertaisille, rakentuu erilaisia positioita. Molemmissa ryhmissä on pelaaja tai pelaajia, jotka ovat jo pidemmän aikaa sitten saaneet pelaamisen hallintaan tai lopettaneet pelaamisen. Myös Binde (2011) on artikkelissaan ruotsalaisista ongelmapelaajien vertaistukiryhmistä noteerannut samankaltaisen myös vuorovaikutukseen heijastuvan jaottelun ryhmien veteraaneihin ja akuuttien ongelmien kanssa edelleen kamppaileviin ongelmapelaajiin. Seuraavassa otteessa ryhmänohjaaja ja ryhmäläinen E pohtivat riveillä 2-5 saako E kokonaan vapautuksen tehtävänannosta, koska pelaaminen ei ole pitkään aikaan ollut ajankohtaista. Lopulta he kuitenkin päätyvät riveillä 6-11 siihen, että tehtävä koskee E:täkin retkahdusten ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

Ote 6.4.a

- 1 *A (ao): että että et vähän niinku tehtäis näkyväks niitä asioita mitä te ootte itse asiassa kyllä*
2 *keksinyt tässä talven aikana ja ja ne jäis sitten vähän muistuttamaan siitä et E:llä --- on niin-*
3 *ku konstit siellä*
- 4 *E: mä en en enää minkäänlaista suunnitelmaa*
- 5 *A (ao): joo et E:llä E:llä on nyt annetaan vapautus tähän kohtaan joo*
- 6 *A (ao): mut et teillä muilla no tietysti D:llä on kanssa vähän sama tilanne että ei hirveesti*
7 *tartte mieltä mut et se vaaratilanne on sunkin kohdalla edelleenkin se et jos sä satut pistä-*
8 *mään sen euron tai kaks euroo niin se on se vaaratilanne*
- 9 *E: niin mulla on se sama*
- 10 *A (ao): et et tota se että*
- 11 *E: ettei laita sitä ensimmäistäkään*

Lisäksi molemmissa ryhmissä on pelaajia, joilla tilanne näyttää melko valoisalta ja on melko hyvin hallinnassa, mutta riskejä ongelmapelaamiseen on vielä tai hallintatilanne on melko uusi. Esimerkiksi alla olevassa otteessa I kuvaa tilannettaan melko hyväksi ja käyttää hallintapuhetta riveillä 2-5, mutta tuo samalla esiin vielä tilanteensa tuoreutta ja epävarmuutta riveillä 8-10 ja 13-14.

ote 6.4.b

- 1 *I: mä huomasin et se on mulla mulla mulla vaikuttaa sillä lailla että tota noin ni että mä täst*
2 *nyt menny ihan hyvin tota noin silleen silleen että ei oo tullu unettomia öitä eikä eikä oo tart-*
3 *tenut itteä paljon pahemmin tässä haukuukaan ja tota pistää myttyyn ja tota et se on ollut*
4 *ihan semmosta ihan semmosta hyvin mennyt siis siinä mielessä et että mä aattelin tällä tavalla*
5 *kun jatkaa niin --- mä pääsen täst taas jaloilleen ja silleen et mä pääsen eroon tästä älyttö-*
6 *myydestä ja sitä vaan sitä vaan mä pikaksen mietin kun mä lupasin lähtee tähän näin tähän*
7 *tota noin ryhmään tai siis tähän mikä nyt kokoontuu ens keskiviikkona ensimmäistä kertaa et*
8 *mä en tiedä onko se mulle nyt ihan sitten oikee paikka että kun mä oon just pyristelemäs-*
9 *sä irti täst touhusta että et jos mä ton sen sen sen ja tän ryhmän avulla pidän sen asian siel*
10 *koko ajan itelleni aktiivisena*
- 11 *L (vo): niin*
- 12 *I: sen sijaan että m älä jäisin kokonaan pois silleen että mä en ajattelis koko asiaa että onko*
13 *mulle parempi nyt sitten jom kumpi kumpi mä en mä en nyt oikeen mullon nyt vähän --- vielä*
14 *hakusessa tää homma että mä en tiedä mitä mä teen*

Molemmissa ryhmissä on myös pelaaja tai pelaajia, joilla tilanne rakentuu edelleen ongelmalliseksi ja hallitsemattomaksi. Ryhmässä A kuvaa pelihimon hallitsevan elämänsä ja käyttää voimakkaasti ongelmapuhetta sekä tunnustaa pelanneensa juuri ennen ryhmään tulemistaan.

ote 6.4.c

- 1 *K: ei mulla mut mitään uutta se on se pelihimo se on kauhee kyllä et et se on niinku hallitsee*
 2 *minun elämäni äskön pelasin kymmenen euroo tossa kioskillä kun*
- 3 *H (ao): enne ennen ryhmää kävit*
- 4 *K: niin*
- 5 *(päällekin puhetta)*
- 6 *K: sen takia mä meinasin myöhästyä*

Nämä kolme positiota näkyvät siis ryhmän vuorovaikutuksessa, mitään sen ulkopuolista tietoa ryhmäläisten tilanteesta ei analyysin apuna ole. Nämä kolme ryhmäläistyyppeä myös rakentuvat vuorovaikutuksessa toisistaan poikkeavilla tavoin. Olen nimennyt positiot konkareiksi, noviiseiksi ja kokelaiksi.

Positio ryhmän vuorovaikutuksessa	Vuorovaikutuksessa rakentunut tilanne suhteessa peliongelmaan	Eniten käytetyt vuorovaikutuksen keinot
Konkarit	Pitkä pelaamattomuus, pelaaminen hallinnassa	normalisoiminen, takalalle vetäytyminen
Noviisit	Jonkin aikaa pelaamattomuutta, pelaamisen hallinta parantunut	hallintapuhe, neuvonpyynnöt, pystyvyyspuhe (selviytymisen kulttuuri)
Kokelaat	Hallitsematonta pelaamista	neuvonpyynnöt, eronteot

Taulukko 3: Positiot ryhmän vuorovaikutuksessa

Positio ei ole täysin pysyvä rooli vaan vuorovaikutuksessa rakentuva asema. Roolina voisi pitää esimerkiksi ryhmään osallistujan (ongelmapelaajan) roolia, mutta osallistujilla voi siis vuorovaikutuksessa olla vaihtelevia positioita. Ryhmäläinen voi vuorovaikutuksessa vaihdella positioita tilanteen mukaan esim. konkarista noviisiksi tai kokelaasta noviisiksi. Position vaihtaminen on myös vuorovaikutuksellinen teko, jolla voidaan esimerkiksi korostaa vertaisuutta ja yhtäläisiä kokemuksia

huolimatta siitä, että peliongelman hallitsemisessa ollaan eri vaiheissa. Positio myös edellyttää vuorovaikutuksessa vähintään kahta osapuolta, siten että toinen osapuoli hyväksyy käytetyn position.

Suurin osa vertaisten puheenvuoroista tapahtuu noviisin positiosta käsin, mikä mahdollistaa sekä normalisoimisen, neuvonannot ja pystyvyyspuheen että neuvonpyynnöt ja eronteotkin. Noviisi on asemassa, jossa hän voi pyytää ja saada apua, mutta kertyneellä kokemuksellaan myös tarjota neuvoja ja kokemustietoaan ratkaisuihin. Konkarien asema on A ryhmässä sidoksissa ryhmän vertaisohjaajien rooliin. Ryhmässä B konkarin positio liittyy jo hyvin pitkään pelaamattomuuteen. Kokelaan asema ryhmässä on kaikista eniten keskustelua herättävä. Kokelas paitsi hakee ja saa neuvoja, myös kyseenalaistaa kaikista eniten eronteilla.

7. VERTAISTUEN VUOROVAIKUTUKSELLISET KEINOT

7.1. Hallintapuhe ja ongelmapuhe

Oleennaista ryhmien vuorovaikutuksessa ei ole niinkään se, kertooko ryhmäläinen pelanneensa vai ei, vaan merkittävään osaan ongelmallisen pelaamisen määrittelyssä nousee hallintapuhe. Huolimatta siitä, että ryhmäläinen olisi ollut pelaamatta, hän voi esimerkiksi kuulumisselonteossaan rakentaa tilanteen sellaiseksi, että se vaatii ryhmässä käsittelyä.

Ryhmäläinen C tuottaa ongelmapuhetta siitä, että huolimatta pelaamattomuudesta kulunut jakso on ollut vaikea. Hänen tilannettaan käsitellään kunnes hallintaan johtaneet ratkaisukeinot löytyvät. Samalla ryhmäläinen rakentaa miniselviytymistarinan ja kokemustietoon perustuvan ratkaisumallin neuvonantoresurssiksi muille vertaisille. Toisaalta C:n selonteossa korostuu myös ryhmien vuorovaikutuksessa peliongelman määrittelyyn liittyvä dualismi (ks. luku 8.3.): peliongelma ei ole vain ongelmallista pelaamista, mutta myös sisäistä pakkoa tai tarvetta pelata.

ote 7.1.a

- 1 *C: mulla on edelleen sama ---- viikonloppu oli vähän -----jatkanut samaan malliin ---- aika*
2 *kiireistä stressiä ja sen kautta tuli tämmöstä aika kovaa hommaa*
3 *B (ao): niin pelaamisen mieleen*
4 *C: pelaamisen ---*
5 *C: joo mutta ei ole tarpeeksi aikaa ja jos on aikaa niin mä -----*
6 *-- hähänää yhden ryhmäläisen saavuttua paikalle myöhässä --*
7 *B (ao): niin että sullakin viime viikolla oli vähän sellasta tiukempaa tilannetta*
8 *C: on se oli aika tiukka*
9 *B (ao): joo mutta tota pääsit kuitenkin ohi*
10 *C: on on*
11 *B (ao): tunteitten ja ajatusten*
12 *C: jos tunnistan väärin ajatusten ---- mulla on lista ja listassa kaikki jos mä nään listan ja ---*
13 *- ei tarvii edes paljon mieltii hyväksyn sen se on väärä*
14 *B (ao): et sulla on listalla ne väärät ajatukset*
15 *C: on ----*
16 *A (ao): se virheajatusten*
17 *B (ao): virheajatusten lista niin joo siihen*
18 *C: kerran mä menin lapusta ja --- se on listalla se on väärä ajatus*
19 *B (ao): ihana lista-ajatus niin*
20 *C: mm*
21 *B (ao): niin vääriä kaikki mitkä on listalla niin*
22 *C: ----- se on helpompi se on hyvä nähdä se*
23 *B (ao): ja se on sua nyt sitten auttanut*
24 *C: no se on toiminut*

25 *B (ao): hyvä*
26 *C: tähän mennessä toiminut ja toivotaan -----*
27 *A (ao): eli D:lle tiedoksi että me on täällä tehty semmoinen lista mistä --- erilaisia pelurin*
28 *virheajatuksia*
29 *D: joojoo*

C kertoo, että viimeisen viikon aikana on ollut vaikeaa olla pelaamatta. Hallintapuhe rakentuu vuorovaikutuksessa ohjaajan kanssa, joka vaatii rivillä 9 ja 11 C:ltä selitystä siitä, miten hän on selvinnyt vaikeasta tilanteesta. C on käyttänyt ryhmässä työstettyä virheajatuksen listaa apukeinonaan pelaamisen välttämässä. Vaikeasta tilanteesta selviytyminen rakentaa tarinallisen kokemustietoon perustuvan neuvonannon, jota toinen ohjaaja lähtee rivillä 27 hyödyntämään kertomalla virheajatuksen listasta toiselle ryhmän jäsenelle ja samalla saa tilaisuuden ottaa asian esille yleisesti koko ryhmän kuullen.

Ryhmän jäsenet voivat myös kertoa pelanneensa ilman, että tilanne rakentuu ongelmalliseksi ja sitä alettaisiin yhdessä ryhmässä ratkoa. Keskeisessä roolissa hallintapuheessa ovat selitykset sille, miksi tilanne on hallinnassa tai miksi ongelmaa ei ole.

ote 7.1.b

1 *J (vao): ja tota varmaan tarkoituksena olis vähän puhua siitä omasta pelaamisesta mikä mulla*
2 *on ollu ja kesäloman aikana se oli aika aika nollassa johtuen siitä että kun mä järjestin sel-*
3 *lasia aktiivikesäloman et mä olin koko ajan menossa et sitten viimesellä viikolla vähän lipsah-*
4 *ti (naurahdus) lipsahti sitten et ku tota alkoi tutut kyselemään että missä sitä ollaan oltu ja to-*
5 *ta jaja ja sitten ku kotihiireksi jäi vähäksi aikaa piti rauhottua kuitenkin hetken kesäloman ai-*
6 *kana niin tuli sitten pari kertaa käytyä siellä pelailemassa mutta muuten sanoisin että niinku*
7 *kokonaisuutena hyvä jakso ja ei missään vaiheessa tuntunu siltä että ois pitänyt niinku kes-*
8 *keyttää muut toimet mitä on tekemässä sen takia et ois päässyt pelaamaan*

Otteessa 7.1.b J kertoo pelaamisen ollaan jakson aikana ”aika nollassa”, mutta kertoo kuitenkin pelanneensa. Pelaaminen ei rakennu ongelmalliseksi hallintapuheen ansiosta. J selittää pelaamisen hallintaa aktiivisella muulla toiminnalla, jolloin pelaamiselle ei ole ollut aikaa. J tunnustaa pelanneensa jäädessään ”kotihiireksi” hetkeksi aikaa, mutta sivuuttaa tämän toteamalla, että kokonaisuutena jakso on ollut hyvä ja että missään vaiheessa pelaaminen ei ole hallinnut elämää pakottamalla keskeyttämään muut tekemiset pelaamisen vuoksi. Vaikka pelaamisen tunnustamista edeltäkin naurahdus, joka kertoo asian arkaluontoisuudesta (ks. esim. Suoninen 2000, 88-89, sanoman arka-

luontoiseksi merkitsemisen tavoista), on loppuyhteenveto hyvästä jaksosta niin voimakas, että kukaan ei tartu siihen enempää, ja puheenvuoro vaihtuu pian tämän jälkeen seuraavalle.

ote 7.1.c

1 *I: juu ihan hyvin täs on mennyt et tota et --- muutaman kerran semmosii pienempiä peli peli-*
2 *juttuja mut ei ei mitään mitään tota semmosta dramaattista ja sit mä sain sitte mä huomasin*
3 *että mä sain sen tilanteen rauhotettuu sillä lailla tota kun mul oli niinku niinku tilit aivan tyh-*
4 *jät kaikki ja mä totesin et mulla oli noita tota osakkeita tossa jonkun verran niin mä niistä*
5 *myin puolet niin mä sain silleen et mä mä sain hoidettuu laskut ja sitte mul jäi sitte rahaa sitte*
6 *tilille ihan sopivasti tota noin ni ja sitten mä huomasin sen että kun mä mä sain sillä lailla*
7 *mielen rauhotettuu niin että tota mul on sitä käyttörahaa niin mun ei niin että mun ei tartte si-*
8 *tä ajatella koko aika sitä rahaa niin niin tota se on vaikuttanu siihen että ei oo ei mulle oo tul-*
9 *lut ei mulla oo ollut tarvetta sillä lailla sitä rahaa lykätä niihin koneisiinkaan koska mä en oo*
10 *ajatellut sitä koko aikaa*
11
12 *L (vo): joo*

Myös I tunnustaa pelanneensa, mutta nämä ”pienemmät pelijutut” eivät ole dramaattisia, eivätkä siten ongelmallisia. Tärkeämpään rooliin nousee hallintapuhe siitä, kuinka I on saanut tilanteen rauhoitettua. I korostaa keinoja, joilla on saanut pelaamisen hallintaan, tuottaen samalla kokemuseräistä tietoa pelaamisen hallinnasta. Myöskään tässä tapauksessa ryhmä ei jatka I:n tilanteen ja pelaamisen käsittelyä, koska kuulumisselonteon päällimmäisin viesti on, että tilanne on hallinnassa.

Jos tilanteen hallinnassa oloa korostanut selonteko vaati jatkokäsittelyä, siitä yleensä puuttuivat selitykset sille, miksi tilanne on hallinnassa tai pelaaminen ongelmatonta.

ote 7.1.d

1 *M: niin että on mennyt niinku tälle vaan tasasesti muutaman kerran oon pelannut tässä mut*
2 *niinku muutaman euron et ei se nyt sit*
3 *L (vo): mm*
4 *M: jos vertaa siihen joskus kun on pelattu tuhansia euroja*
5 *L (vo): niin*
6 *M: sanotaan nyt et eihän muutama euro tunnu missään jos pelaa muutaman euron sillon jos-*
7 *kus tuli pelattua tuhat euroa*
8 *L (vo): niin*
9 *H (ao): totta*
10 *M: että ei et tää elämä menee sillain niinku aika tasasesti täs näin ei nyt oo haitannut ylipää-*
11 *tänsä pelaaminen niinku elämää ainakaan nyt niin kun tässä viimeset mitäs sanois viimeset*
12 *pari kuukautta*
13 *H (ao): elikkä se on tämän meidän ryhmän ansiota että sä et enää pelaa*
14 *(naurua)*
15 *M: kuin just --- kyll mä viel oon pelannut mut*

16 *L (vo): ryhmä auttaa*
 17 *M: no niin mut*
 18 *L (vo): tai vähän yli*
 19 *M: kyl mä ennen sitäki jo niinku olin pelaamatta jonkun aikaa mut tota nyt vaan menee tasa-*
 20 *sesti käydään töissä ja silleen ei täs mitään sen ihmeempää*
 21 *L (vo): mm*
 22 *H (ao): mm*
 23 *L (vo): hyvä on*
 24 *H (ao): mä muistan muistan tota viime kerralta että tota semmonen iso kainalosauva siinä*
 25 *kuitenkin on se että ne fyrkat on siellä rouvan*
 26 *M: niin niin siellä rouvan tilillä se on tosi iso*
 27 *H (ao): niin rouvan takana ja ei se mitään sehän on*
 28 *M: se on hyvä*

M toteaa riveillä 1 ja 10-12 kaiken menneen hyvin ja elämän olevan tasaista ja riveillä 1-7 että hän on pelannut hieman, mutta ei mielestään ongelmallisesti. Ilman selitystä tämä selonteko ei ryhmälle kelpaa. Selonteosta ei löydy puhetta, joka selittäisi pelaamisen hallintaa, M vain toteaa asioiden menevän hyvin. Selitystä haetaan aluksi rivillä 13 ryhmän vaikutuksesta. Kun M ei vahvista selitystä (rivit 19-20) eikä tarjoa toistakaan, ehdottaa ohjaaja selitykseksi käytännönjärjestelyä (rivit 24-25), joka M:llä on raha-asioiden hoitamisen suhteen. Tämä selitys hyväksytään yhdessä riveillä 26-28.

Molemmissa ryhmissä on henkilö tai henkilöitä, jotka tunnustavat pelanneensa ongelmallisesti kuluneen jakson aikana. Henkilö itse jotenkin määrittelee pelaamisen ongelmaksi tai hallitsemattomaksi. Nämä pelaamisen tunnustamiset otetaan ryhmissä tarkempaan käsittelyyn ja ne johtavat neuvonantoihin.

ote 7.1.e

1 *K: ei mulla mut mitään uutta se on se pelihimo se on kauhee kyllä et et se on niinku hallitsee*
 2 *minun elämäni äskön pelasin kymmenen euroo tossa kioskillä kun*
 3 *H (ao): enne ennen ryhmää kävit*
 4 *K: niin*
 5 *(päällekin puhetta)*
 6 *K: sen takia mä meinasin myöhästyä*
 7 *(naurua)*
 8 *L (vo): voi nenä*
 9 *K: ei kun tota siinä oli se*
 10 *L (vo): meidän täytyy tulla hakemaan suttästä lähtien aina*
 11 *K: kauhee harmi että semmonen elää sillä lailla että sieltä tulee rapsahaa vähän enempi että*
 12 *saa niinku pois omansa mutta ei*
 13 *H (ao): eikö täälläkin oo puhuttu niin monesti siitä*
 14 *L: pari*
 15 *H (ao): siitä että ei se rapsaha*

16 *K: niin se on toi on niin luja toi kallo kun siihen ei mene mikään --- pää*
 17 *H (ao): ku ei se rapsaha sieltä*
 18 *K: joo kyl se on kamala tunne*
 19 *H (ao): senki kympin oisit säästäny*
 20 *K: niin tai ostanu vissiin vaikka ois viinaa ostanu*
 21 *(naurua)*
 22 *H (ao): anteeks mun*
 23 *L (vo): kuulostaa hyvältä*
 24 *H (ao): anteeks*
 25 *K: no kun mul ei oo koskaan ollu himoa siihen niin mä voin niin on niin helppo sanoa*
 26 *H (ao): anteeks mullahan määhän täällä nyt alan oikeen syyllistään porukoita*
 27 *L (vo): (nauraa)*
 28 *H (ao): senkin oisit säästänyt olisit säästänyt*
 29 *L (vo): niinpä*
 30 *K: no kyl se ihan totta on mää ymmärrän sen mut että mistä mä löyän semmosen puomin tuo-*
 31 *hon aina eteen että et nyt et sinne mene sitte*
 32

K aloittaa tunnustuksensa kuvaamalla pelaamisen hallitsevan hänen elämänsä ja heti perään kertoo juuri ennen ryhmää pelanneensa. Tämä aiheuttaa ryhmän vuorovaikutuksessa hämmennystä. Ohjaajat alkavat aktiivisesti käsitellä tunnustusta ja K tuottaa lisää ongelmapuhetta (rivit 11-12, 16, 18). Tunnustaminen johtaa puheenvuoron lopussa neuvonpyyntöön ja ryhmä alkaakin otteen jälkeen yhdessä käsitellä K:n tilannetta ja vaihtoehtoja sen ratkaisemiseksi.

ote 7.1.f

1 *F: siinä on ollu pelaamattomia päiviä mutta taas on taas tuli sellanen joku ihme yhtenä aa-*
 2 *muna siis tänä aamuna pyrytti niin*
 3 *A (ao): tänään pyrytti*
 4 *F: niin siis täällä näin pyrytti niin paljon (F koputtaa päätään) että tota mä näin niitä peliko-*
 5 *neita vaan aamulla ku mä heräsin sit mä menin pelaamaan mä hävisin kolmekymppiä vituttaa*
 6 *taas näin yksinkertaista*
 7 *A (ao): mmm-m*
 8 *F: jotain täytyy tehdä pitää pystyä olemaan pelaamatta en en tiä mikä mikä niihin sumeen*
 9 *sumeen logiikan hetki sitten niinku tepsis oikein*
 10 *E: niin sä et saanut sitä vahvuusta semmosta kiinnitettyä et tätä*
 11 *F: ei en saanu en saanu se vaikutti jaaha ei onnistunu*
 12 *A (ao): olikse F niin et sä et pitäny päiväkirjaa*

F tunnustaa pelaamisen ja siihen liittyvän mielipahan sekä neuvottomuutensa tilanteessa. Hän tuottaa ongelmapuhetta ja esittää epäsuoran neuvonpyynnön riveillä 8-9 Myös tämä keskustelu johtaa ryhmän yhteiseen tilanteen käsittelyyn ja neuvonantoihin, joista ensimmäinen rivillä 12 epäsuorasti kysymyksen muodossa.

Yhteenvedona voi todeta, että hallintapuhe määrittää milloin pelaaminen on ongelmallista. Myös pelaamaton tilanne voi määrittyä ongelmalliseksi, mikä korostaa peliongelman vuorovaikutuksessa rakentuvaa dualistista luonnetta (ks. luku 8.3.). Hallintapuheen täytyy sisältää selityksiä hallinnalle, jotta tilanne ei vaadi ryhmässä lisäkäsittelyä. Ongelmallisen pelaamisen tunnustaminen johtaa neuvonantoepisodeihin.

Ryhmäläisten positiot määrittyvät hallintapuheessa selkeästi. Itsestään selvästi konkarin asemaan asemoituvat tuottavat selkeää hallintapuhetta tai sivuuttavat kokonaan oman tilanteensa käsittelyn. Noviiisit tuottavat kaikista eniten hallintapuhetta ja toisaalta heiltä sitä myös vaaditaan. Kokelaat käyttävät hallintapuheen sijaan ongelmapuhetta.

7.2. Neuvomisen keinot

Ryhmässä käsittelyyn tulleita ongelmia lähdetään ratkomaan monin keinoin. Yksi keskeinen suora tapa on neuvominen. Vertaistuessa tärkeässä roolissa on kokemustieto, ja sen käyttäminen esimerkiksi neuvonannon resurssina. Olen jakanut ryhmässä esiintyneet neuvonannon keinot kolmeen eri tyyppiin perustuen siihen, millaisessa roolissa kokemustieto niissä on. Tyypit ovat 1) kokemustietoon perustuvat neuvonannot, 2) ammatillisen tiedon ja kokemustiedon liittoumaan perustuvat neuvonannot ja 3) muut neuvonannot.

Kokemustietoneuvonannot voivat perustua omaan tai jonkun toisen kokemukseen. Olennaista niissä on, että vedotaan siihen, että jollakulla jokin toiminta- tai suhtautumistapa on ollut avuksi. Luontevimmin näitä neuvoja antavat vertaiset, mutta myös ohjaaja voi rinnastaa jonkin oman tai yleismaailmallisen kokemuksen peliongelmaan ja siten neuvoa kokemukseen nojautuen. Kokemustietoon nojaavan neuvonannon muoto on usein tarinallinen, mutta kokemukseen voi viitata myös enemmän ohimennen.

ote 7.2.a

- 1 *K: kyllähän siinä ois suunnitelma semmosta pientä siirtoa --- teki jo sampopankkiin semmo-*
2 *sen toisen tilin mun pitää vaan nyt päättää minkä verran sinne pistetään*
- 3 *J (vao): niin sehän on mulla mä ite oon tota eläny koko elämäni sillain että mulla on aina*
4 *palkka tullu palkka menny tai aikasemmin opintotuki tuli ja opintotuki meni että mä aina elin*
5 *silleen et just sitä ennen kun se tuli niin mä katoen et jaa tämän ja tämän verran tilillä rahaa*
6 *nyt mä voin tämän ja tämän verran käyttää sitä ruokaan ja mihin muuhun hupsutukseen tietää*
7 *et siihen päivään mennessä seuraavana päivänä tulee sitten rahaa aina kaikki oli plusmiinus-*

- 8 nolla koskaan ei jääny mitään säästöön ja nyt mä oon ruvennut sitten asuntosäästäjäksi tässä
9 ja
- 10 L (vo): oho
- 11 J (vao): perustin tilin ja tota sinne mulla siirtyy automaattisesti palkasta tietty osa ja tota mä
12 ajattelin että eihän tästä elämästä tuu mittään ku että pari sattaa euroa lähtee automaattisesti
13 tililtä että miten mä pärjään sillä mutta jännä miten niinku ne meno menot ja tulot niinku ne
14 mitottautuu nytte sen mukaan mitä ku sitä kattoo sitä tiliä ja tämän ja tämän verran sitä rah-
15 haa on siellä jäljellä
- 16 H (ao): mm
- 17 L (vo): mm
- 18 J (vao): sinne on nyt pikkuhiljaa yllättäen kertynytkin sitä rahaa
- 19 H (ao): niin
- 20 J (vao): just kun se on se on on siinä kun se ei ne ei oo siinä näkysällä mulla on sama niinku
21 herkkujen kanssa et jos mä meen keittiöön ja mä nään keittiön pöydällä keksipaketin niin se ei
22 oo enää kauaa siinä se on vähän sama rahan suhteen mä en niinkun jos se ois siinä tilillä en
23 mä millään tavalla törsää tai näin mutta mä vaan löyän hyvii käyttökohteita että
- 24 H (ao): mm

Vertaisapuhjaaja J neuvoo K:ta tämän pohtiessa kuinka paljon olisi mahdollista siirtää rahaa toiselle tilille säästöön pelaamiselta. Kertomalla kokemukseensa perustuvan minitarinan hän ikään kuin rohkaisee valitsemaan reilun summan ja neuvoo: ”ihmiselle on tavallista, että kaikki raha mikä on käytettävissä, kuluu. Samalla tavalla on tavallista, että ihminen sopeuttaa menonsa käytettävissä oleviin varoihin. Minulla on kokemusta tästä ja se toimii. Siksi kannattaa noudattaa tätä neuvoa.” J viittaa paitsi puheena olevaan tilanteeseen (rahan käyttö) ja kokemukseensa siitä, myös yleismaailmalliseksi tulkitsemaansa kokemukseen saatavilla olevien herkkujen syömisestä. Tällä tavalla myös ammattityöntekijäohjaaja voisi rinnastaa omia kokemuksiaan ryhmäläisten tilanteeseen, joskin siinä piilee aina myös epäuskottavuuden riski, jos rinnastus ontuu.

Kokemukseen viittaaminen voi tulla vain pienenä mainintana, kuten alla olevassa otteessa, jossa vertaisohjaaja itse asiassa kieltäytyy neuvomasta ja palauttaa vastuun takaisin neuvoa (epäsuorasti) kysyvälle viitaten hyvin lyhyesti omaan kokemukseensa rivin 4 lopussa ”koska mitä ite on”.

ote 7.2.b

- 1 *I: sen sijaan että m älä jäisin kokonaan pois silleen että mä en ajattelis koko asiaa että onko*
2 *mulle parempi nyt sitten jom kumpi kumpi mä en mä en nyt oikeen mullon nyt vähän --- vielä*
3 *hakusessa tää homma että mä en tiedä mitä mä teen*
- 4 *L (vo): joo se onkin tosi hyvä kysymys koska mitä ite on*
- 5 *I: mmm*
- 6 *L (vo): varmaan kukaan muu osaa siihen vastata*

Suora neuvominen on harvoin luontevaa edes silloin, kun kyseessä on kokemustiedon avulla neuvominen, ellei neuvoa suoraan pyydetä. Yksi ryhmissä yleinen keino onkin kokemustiedon ja ammatillisen tiedon liittoutuminen ryhmien vuorovaikutuksessa. Ryhmän ohjaajilla on legitiimi asema johdattaa keskustelua ja ehdottaa ratkaisukeinoja, heiltä jopa odotetaan sitä (ks. Juhila 2000, 105-106). Toisaalta ohjaajien omat neuvonannon keinot ovat rajatummalla kuin vertaisilla kokemustiedon puuttumisen vuoksi. Mielenkiintoisimpia neuvonantoja ryhmien vuorovaikutuksessa olivatkin ne, joissa ohjaajat yhdessä vertaisten kanssa kutsuivat toisiaan ja itseään neuvonantoihin ja liittoutuivat toistensa kanssa.

Ohjaaja voi kutsua vertaisen neuvonantoon kertomaan kokemustietoon perustuvia ratkaisukeinoja tai toimintatapoja. Ohjaaja voi myös kutsua itsensä vertaisen neuvonantoon tai kertomukseen liittolaiseksi. Myös vertainen voi kutsumatta liittoutua ohjaajan kanssa.

Seuraavassa otteessa vertainen C on spontaanisti tarttunut kutsuun ja omalla kokemuksellaan lähtee mukaan neuvonantoon.

ote 7.2.c

- 1 *C: mä en tiää päiväkirjaa mutta mulla on seinäkalenterissa joka päivä jos mä en pelaa niin*
2 *mä teen hymynaaman*
- 3 *F: mm*
- 4 *C: tai surunaaman*
- 5 *A (ao): niin*
- 6 *C: se kyllä mun mielestä motivoi mua mä en tiedä päiväkirja vähän oli tuntu että vaikeeta*
- 7 *B (ao): tommonen kuulostaa tosiaan että iloinen naama*
- 8 *C: niin se on helppo että mä vaan laitan hymynaaman et kun katsot kuinka paljon hymyna-*
9 *moja*

10 *B (ao): niin kyllä se pistää hymyilemään sitten*
11 *C: on niin se antaa*
12 *B (ao): potkua että*
13 *C: potkua*
14 *B (ao): oon onnistunut*
15 *C: ei tarvi kirjoittaa mitä vaan*
16 *A (ao): mm-m*
17 *F: mä vähän sillain odottavalla kannalla tän koko pelaamisen lopettamisen kanssa koska*
18 *niinku tota jossain vaiheessa mulla oli pidempiä aikoja että pysty olee pelaamatta ja järjettä-*
19 *mältähän se tuntuu niinku tänäänkin tuntu järjettömältä että minkä takia sinne meni niin pal-*
20 *jon rahaa ja sitten koko systeemi ei siinä oo pienintäkään mitään järkee et sen tiedostaa jo nyt*
21 *siinä ei oo koko kolikkopelaamisessa mutta sitten taas semmonen kalenteri ja hymynaama lo-*
22 *giikka niin mä olin joskus tupakasta vierotuskurssilla ja se oli ihan se hymynaama ja kaikki*
23 *kirjanpito ja kaikki tämmönen näin ja ei se auttanu mua yhtään et sitten vasta niinku tupakas-*
24 *ta pääs eroon kun ihan tosissaan päätti että käytti sit sitä lääkettä siihen että tähän ei ilmei-*
25 *sesti oo minkäänäköstä lääkettä olemassa*
26 *A (ao): ei oo vielä*
27 *F: mut se ei oo se päiväkirjanpittäminen se ei oo mun juttu se täytyy muuten sisäistää se hom-*
28 *ma että*

C kertoo oman tarinansa, johon ohjaaja B tarttuu rivillä 7. Myös toinen ohjaajista on mukana kannustavin minimipalauttein. Näennäisesti keskustelu käydään C:n kokemuksesta, mutta keskustelu on osa jo aiemmin alkanutta F:n neuvonantoa. C sanoo kokemuksellaan ikään kuin ”tosiaan päiväkirjan pitäminen voi olla liian työlästä, mutta sen voi tehdä myös tällä helpommalla tavalla. Ja se oikeasti auttaa!”. B lähtee voimakkaasti tukemaan C:n ratkaisua. F tulkitseekin keskustelun neuvonantona hänelle ja vastaa siihen pitkäköllä selonteolla siitä, miksi kyseinen keino ei häntä auta.

Seuraavassa otteessa ryhmän istunto on loppuillaan ja ryhmässä tehtävä jäi kesken, jolloin se pitäisi tehdä kotona loppuun. Ohjaaja yrittää motivoida ryhmäläisiä tekemään tehtävän ja ottaa avukseen yhden ryhmäläisen, joka on jo aiemmin tehnyt tehtävän. Otteessa ryhmäläinen kertoo tästä koke-
mustaan.

ote 7.2.d

1 *X: ensimmäinen muistikuva sulki mut siihen korttiin saatana*
2 *A (ao): mm*

3 X: *se ensimmäinen tuntipuoltoista niin siinä ei --- mitään siitä ei yhtään mitään mä --- ei he-*
4 *levetti onko tää näin vaikeeta ku se lähti tulemaan niin sitten sitä tuli paljon ---*

5 A (ao): *mm*

6 X: *et siihen pitää saada kyllä semmonen pirunmoinen rauha itelleen*

7 A (ao): *mm mm mm*

8 X: *ja miettiä kokonaan*

9 A (ao): *mm mm mm et sehän tietysti tässä on se pulmallinen puoli et tän joutuu tekee vähän*
10 *niinku kotona ja siinä arjen keskellä tän työn mut kyl se niinku omaks hyödyks koituu se työ et*
11 *tota*

12 X: *antaa vaimolle paperin ja sanoo et täytä tuo*

13 *(naurua)*

14 B (ao): *täyttäsö tuo ei varmaan*

15 G: *kyllä vaimo osais tehdä paremman diagnoosin minusta kuin minä ite*

16 X: *niihän ne osaa se on kumman juttu miten toinen osaa mut siit ei oo vaan mitään apua*

17 A (ao): *mm*

18 B (ao): *mm*

19 X: *et se että tuota niini et siitä on kyllä tosissaan apua jos sen jos niin kun jaksaa paneutua*
20 *ihan näihin kysymyksiin vaikka nyt tuntuu tässä ihan typeriltä*

21 A (ao): *mm*

22 X: *mutta just se ----*

23 A (ao): *mm ja sit se että kun semmosia erilaisia toiminnallisia näkökulmia tai ajatuksenkulku-*
24 *ja saa sinne paperille täytettyä tai sen mitä C kuvaa kun luke paperilta sinne kirjoitettuja vir-*
25 *heajatuksia niin löytää niin kuin ittensä ihan eri tavalla että tässä sitä nyt taas ollaan ja se on*
26 *sitten taas lukkopaikka siihen pelaamisen lähdon kohtaa et et tää onkin ihan virheellinen aja-*
27 *tus mikä päähän pälähti*

Ryhmäläinen X kertoo oman kokemuksensa tehtävän tekemisestä. Riveillä 1, 3-4 ja 6 hän normalisoi kertomuksellaan sen, että tehtävän tekeminen voi olla aluksi tosi vaikeaa, mutta että sen tekeminen kannattaa kyllä (etenkin rivit 19-20). Ohjaaja A vielä tukee X:n kertomusta siitä, että on hankalaa tehdä tehtävä arjen keskellä, mutta se kannattaa. X lähtee vitsailemaan siitä, että jättäisikin tehtävän vaimon tehtäväksi, johon yksi ryhmäläisistä tarttuu, jolloin X nopeasti vakavoituu ja korostaa sitä, että vain asiaan itse paneutumalla siitä on hyötyä. Ohjaaja käyttää suoraa neuvonantoa, ryhmäläinen kokemusperäistä neuvonantoa ja yhdessä ryhmäläinen ja ohjaaja rakentavat liittouman neuvonannon taakse. Vielä viimeisessä puheenvuorossaan ohjaaja käyttää toisen ryhmäläisen kokemusta neuvonannon välineenä riveillä 24-27.

Ryhmissä käytetään myös muita kuin kokemukseen perustuvia neuvonantoja. Ryhmäkeskustelu antaa mahdollisuuden neuvoa epäsuorasti osoittamalla sanansa jollekin toiselle kuin neuvottavalle tai osoittamalla sanansa koko ryhmälle. Tällaista mahdollisuutta ei samalla tavalla ole yksilötyökentelyssä.

ote 7.2.e

- 1 *A (ao): joo okei no sä voit sit tohon paperiin kirjata mitä siel on käytössä koska meil on tä-*
2 *nään tavoitteena tehdä toi selviytymismuutosuunnitelma paperille et tota et et nyt tulee konk-*
3 *reettisesti esiin et mitä mä oon ihan oikeesti eri osa-alueilla toiminnassa aion muuttaa*
- 4 *B (ao): ja sit ne on siellä niinku näkyvänä niinku näkyvänä vaikka ne on sulla F niinku itellä*
5 *tiiossa niin myös niinku näkyvänä et niinku kaikki kaikki laittaa omalta kohaltaan*

Otteessa ohjaajat käyttävät rooliaan apuna neuvonannossa yhdelle ryhmäläiselle, jonka kanssa on pitkään keskustelussa etsitty toimintatapoja pelaamisen tilalle. Yhteisellä ohjeistuksella on mahdollista neuvoa myös yksittäistä henkilöä niin, että viesti ”pehmentyy”, koska se koskee kaikkia. Tämä on erityisesti ryhmävuorovaikutuksen tarjoama keino neuvonannoissa. Vertaisryhmä tarjoaa monipuolisia keinoja neuvonantoihin, joissa voi suojata neuvonnan kohteen kasvoja välttämällä henkilökohtaista neuvomista (ks. Suoninen 2000, 85, persoonattomista neuvonannoista).

Kokemustiedon sijaan neuvonannon perustelut voivat löytyä esimerkiksi faktualisoimalla tai normalisoimalla. Neuvonannot voivat olla myös suoria ehdotuksia, kuvitelmia tai oletuksia siitä ”mitä jos” toimisi tietyllä tavalla, neuvottelua tyrmätyn ratkaisuehdotuksen määritelmästä tai sokraattisesti kyselemällä haettuja vastauksia neuvottavalta itseltään. Näitä keinoja käyttävät etenkin ohjaajat, mutta myös vertaiset käyttävät niitä toisinaan.

ote 7.2.f (suora ehdotus ammattityöntekijä ohjaajalta)

- 1 *H (ao): niin pitäiskö sunki saaha ne rahat jonnekin jemmaan että sä voit käyttää*
- 2 *K: ei ku se on vaan niin kyllä semmonen on mut että kun tähän asti se tuntuu niinku loukkaa-*
3 *valta et joku ottais ne haltuunsa*
- 4 *L (vo): niin niin*
- 5 *K: eiks o et siel on*
- 6 *L (vo): se on yks kynnys*
- 7 *K: semmonen pelko siinä että sitä esiin tunnustaa raukkamaisuutensa*

Otteessa työntekijäohjaaja ehdottaa suoraan toimintatapaa vain pienesti pehmentämällä konditio-naalimuodolla. Ryhmäläinen K ei ota neuvoa vastaan. Vertaisohjaaja suojelee edelleen neuvon koh-teena olevan kasvoja rivillä 6 normalisoimalla toteavaan sävyyn K:n kokemuksen. Kasvojen suoje-leminen on vuorovaikutuksessa yhteinen projekti, jolloin ryhmä tarjoaa siihen kahdenkeskistä vuo-rovaikutusta enemmän keinoja.

ote 7.2.g

- 1 *I: sehän vois olla mä musta ainakin tuntuis silleen et jos ois tommonen tilanne et sit tosiaan-*
2 *kin tarttis jonkun tämmösen tämmösen tota henkilön jonka jonka taakse sitten vois rahat rahat*
3 *saada talteen tota pysyy tallessa niin toihan ois niinku semmonen ponnahduslauta sieltä poh-*
4 *jasta ylöspäin tai nyt tota ois semmonen turvallinen tilanne siinä mielessä että sun perustoi-*
5 *minnot tota toiminnot elikkä nää nää mitä tarttet päivittäisiin niin sulla ois turvattuna ne ja sä*
6 *pystyisit vaan keskittyä siihen että sä nyt vaan lopetat sen pelaamisen et sul ei oo rahaa siihen*
7 *käytettävissä mut täähän ois vaan niinku tällanen väliaikainen ratkasu että sit kun sä oot pääs-*
8 *syt jaloilles niin tehän voisitte tän sopimuksen sitten silleen pikku hiljaa niinku purkaa sit et*
9 *sehän ois vaan tämmönen alku sen täytyy olla ilmeisesti sit aika rajua sen alun että mutta se*
10 *ehkä sit tasaantuu ajan myötä*
- 11 *H (ao): niin koska musta ainakin M on hirveen tyytyväinen tyytyväinen mies tällä hetkellä eikä*
12 *niin*
- 13 *M: joo on paljon helpompi elää*
- 14 *H (ao): niin*
- 15 *L (vo): mm*
- 16 *M: ei oo mitään siis sillain että kauheit ongelmii*
- 17 *H (ao): niin*
- 18 *M: ei tarvii riidellä enää*
- 19 *H (ao): niin eikä tarvii riidellä ittensä kanssa*

Otteessa vertainen I käyttää neuvonannossaan kuvitelmaa, että jos (hänellä) olisi sellainen tilanne, niin mitä ehdotettu neuvonanto tarkoittaisi. Hän sanoittaa sen merkityksen siten, että se ei tue K:n aikaisempaa tulkintaa raukkamaisuudesta tai luovuttamisesta, vaan väliaikaisena ratkaisuna olisi hyvä. Neuvon peilaaminen omaan tilanteeseen normalisoi sitä, eihän kyseessä olisi mitään sellaista, mitä hänkin torjuisi. Toteamalla, että alun täytyy olla rajua, hän myös normalisoi toimintatavan sii-hen tilanteeseen. Tällaista kuvitteluleikkiä (”jos tilanne koskisi minua”) on vertaisen huomattavasti luontevampaa käyttää kuin ammattityöntekijän. Tässä otteessa työntekijäohjaaja H sen sijaan riveil-lä 11-12 kutsuu vertaisen M kokemustiedollaan neuvonantoon.

ote 7.2.h

- 1 *A (ao): olikse F niin et sä et pitäny päiväkirjaa*
- 2 *F: joo enkä tuu pitämäänkään se on kyl semmone asia joka tulee sotkee sotkee vaan mulle tota*
3 *adhd logiikkaa muutenkin sellanen ei kannata ruveta niinku liikaa noita tautaulukoita*
- 4 *A (ao): sulla ei sitä seinäalmanakkaa ei oo ollu*
- 5 *F: ei on mulla seinäalmanakkakin ja mulla on kännykässä almanakka ja muuta semmosta*
6 *mutta ei mä koen sen hirveen vieraaks että käyn pelaamassa mä en usko että siitä ois mitään*
7 *hyötyä*
- 8 *A (ao): mm-m*
- 9 *F: siihen menee jotenkin siihen*
- 10 *B (ao): tuli vaan tos mieleen että jos se olis ylläällä se pelaamaton päivä niin kannustasko se*
11 *sua sit näky näkis siellä*
- 12 *F: kyllä vaan muistan kaikki pelatut päivät ja pelaamattomat päivät ja tiedän kuinka paljon*
13 *mulla on menny rahaakin vielä mutta sillai että se taulukon pitäminen se ois sellasta niinku*
14 *tuuramista että niinku mä oon kyllä tosi etevä niinku tietsikoitten kanssa ja kaikkee sellasta*
15 *silleen että mä pystyn niinku tekee vaikka minkälaisia graafisia esityksiä siitä pelaamisesta*
16 *jos se jollakin lailla innostais taikka muuta mut mä en oo semmonen että pitäisin päiväkirjaa*
17 *pelaamisesta tai pelaamattomuudesta*

Ryhmäläinen F on tunnustanut pelanneensa ongelmallisesti. Tämän kertomuksen perään ohjaaja alkaa heti rivillä 1 kyselemään pitääkö F pelipäiväkirjaa. Kysymykset ovat voimakkaita kannanottoja siihen suuntaan, että F:n tulisi kokeilla päiväkirjan pitämistä (keskustelusta päätellen asiasta on luultavasti puhuttu jo joskus aiemmin). Toinen ohjaaja lähtee riveillä 10-11 tukemaan ohjaajaa A neuvonannossa myös kysymällä, mutta pehmentää kysymystä hieman (”tuli vaan tos mieleen”, ”jos se olis ylläällä” : ohjaaja maalaa kuvitellun tilanteen). Tilanne jatkuu melko pitkän aikaa siten, että ohjaajat kyselemällä koettavat saada F:n tunnustamaan päiväkirjan kokeilemisen kannattavan. Kutsun tätä neuvonannonmenetelmää sokraattiseksi metodiksi, jossa kyselemällä pyritään saamaan useita näkökulmia esille ja toivottu näkökulma hyväksytyksi.

Kokoavasti voi todeta, että vertaisryhmän vuorovaikutus tarjoaa monenlaisia neuvonannon mahdollisuuksia. Vertaistuelle keskeistä on kokemukseen perustuvan tiedon käyttäminen neuvonannon resurssina. Oman kokemuksen kertominen minitarinana voi toimia neuvonantona muille kuin sanoen ”minä tein näin ja se tuotti hyvän tuloksen, joten sinunkin kannattaa kokeilla”. Toisaalta vertais-tenkaan suora neuvominen ei ole aineiston perusteella luontevaa, jolloin liittoutuminen ohjaajien neuvonantoihin muodostuu helpommaksi tavaksi. Ohjaajilla on ryhmissä legitiimi rooli tehdä ehdo-

tuksia, mutta toisaalta ammattityöntekijäohjaajalla ei ole samankaltaisia neuvonannon keinoja käytössä kuin vertaisilla. Ryhmissä esiintyy myös muunlaisia neuvonantoja kuin kokemustietoon perustuvia, kuten kuvittelemalla ”mitä jos” tai ”isi-” muotoa käyttämällä tai sokraattisesti haastattele-malla.

7.3. Normalisoiminen

Normalisoiminen on keskeinen vertaisryhmän vuorovaikutuksessa käytetty tapa hälventää yksilön yksinäisyyttä kokemiensa vaikeuksien edessä. Kautta molempien ryhmäistuntojen kulun normalisoimista käytetään jatkuvasti osana kaikkea keskustelua. Se voi olla neuvonannon tehoste, mutta toimia myös ainoastaan kokemusten hyväksymisen välineenä. Normalisoimalla ryhmä toteaa toinen toisilleen ”Tämä on aivan normaalia, sinun ei tarvitse olla tästä huolissasi.” Normalisoimista myös haetaan kysymällä muilta, onko heillä samankaltaisia kokemuksia tai mitä mieltä he ovat jostakin asiasta.

Normalisoimisen keinoja vertaisryhmän vuorovaikutuksessa olivat yhteisten kokemusten korostaminen, vaikeuksien legitimoiminen faktuaalistamalla ja toisin sanoittaminen.

ote 7.3.a

- 1 *M: en mä enää silleen mä joskus olin vähän kova valehteleen noista rahajutuista sehän on*
2 *varmaan ihan normaalii*
- 3 *I: mmm*
- 4 *L (vo): joo*
- 5 *M: niin en mä enää viiti valehdella mä oon monelle ihan sanonut suoraan joo mä meen sin-*
6 *ne peliryhmään et emmää enää sitä niinku peittelekään silleen se oli*
- 7 *L (vo): se on helpompi ittelle*
- 8 *M: niin*
- 9 *J (vao):mm*
- 10 *M: kyllä mä oon sanonut kaikille läheisille ketkä nyt on pyörii tässä sillain*
- 11 *J (vao): niin ja sit varmaan just sekin että kun jos näkee sen et ei varmaan kukaan oo oikeesti*
12 *mitä sä oikein teet ja näin et näkee reaktioista et ei se oo mitään ihmeellistä*

13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

M: mm

J (vao): ei kyll mäkin on niinku kaikille mitkä on niinku no en en nyt sillain periaatteessa että ketkä on niinku kysyny niin oon sanonu mut ihan niinku oon ollu samoten ilmottanut että käyn tässä ryhmässä ehkä mä oon sitten painottanut liikaa enemmän siihen että mä oon niiku enemmän tota ohjaajan roolissa vaikka pitäis varmaan myös painottaa sitä et mulla on myös sen oman pelaamisen roolissa että kyllä mä kuitenkin haen sitä että et et myös kyllä mä niin ku haen sitä että tästä on niin ku itellekin hyötyä siitä että et jos mä en en kävis tämmösessä ryhmässä tai miettis näitä asioita niin kyllä se varmaan jossain repsahtais ihan täysin sit sitä taas alkais mieltii erillä tavalla et tai en mä tiedä onks sitä muuttunut tässä jo niin paljon että enää ei semmoseen putkeen joutus mihin on joskus joutunu en tiä ihanteellinen tilannehan se tietenkki ois et pääsis niinku niin sillä tavalla sinut sen asian kanssa ei ei tarvis enää mitään sit vois ihan keskittyä pelkästään vaan tukemiseen ja kokemuksen vaihtamiseen

Otteessa normalisoidaan sekä valehtelemisen kuuluminen peliongelmaan että ongelmista avoimesti puhumisen järkevyyt. M hakee ja saa alkuun riveillä 1-4 vahvistusta sille, että valehteleminen on ollut ihan normaalia. Sitten M kertoo, että on alkanut puhua avoimesti ryhmässä käymisestä (eli siitä, että hänellä on ongelma, jonka vuoksi ryhmässä täytyy käydä). L faktualisoi kertomisen järkevyyden toteamalla sen olevan ”helpompi itelle”. J jatkaa normalisoimista sanoittamalla sen ensin toisin riveillä 11-12 ja sitten omalla, yhteisellä kokemuksellaan. J myös käy neuvottelua positioistaan konkarina tai noviisina asemoiden itseään toisaalta jo pelaamisen lopettaneeksi (, ja normalisoimalla M:n kokemuksia) mutta myös edelleen tukea tarvitseväksi noviisiksi ja siten tasa-arvoiseksi vertaiseksi pelaamisen kanssa kamppailevien kanssa.

Seuraavassa otteessa M hakee vahvistusta riveillä 1-3 sille, että muutkin (, jotka eivät enää pelaa tai hallitsevat pelaamistaan) edelleen huomioivat pelien olemassaolon ja mieltivät pelaamista.

ote 7.3.b

1 *M: eikun mä vaaan mietin että oonkohan mä ainut niinku tai emmä varmaan ainut oo mut*
2 *mietin just silleen kun mä kävelen niitten ohi tai yritän kävellä niitten ohi tai tai tulee katottuu*
3 *sinne ja*
4 *H (ao): no ei*
5 *M: käveltyy siitä ohi*
6 *K: pääset kuitenkin ohi sitten*
7 *M: no emmä aina pääse mutta mutta useita kertoja oon päässyt*
8 *K: nyt on seuraava tavoite se että*
9 *M: ja silloinkin tavallaan*

10 *K: et kävelee ohi koneitten*

11 *M: ja silloinkin tavallaan kun oot emännän kans kaupassa niin sit toisaalta niinku vähän niin-*
12 *ku hävettää mennä pelaa*

13 *---(keskustelua vaimon mukaan ottamisesta)---*

14 *I: mä mä mä oon muuten huomannut sen et mä oon kassajonossa siinä niin niin sit pik mieles-*
15 *säni toivon et voikun noille koneille tulis nyt pelaajat et nois siinä et ne ois just siinä sillon pe-*
16 *laamassa kun mä pääsen tästä kassalta*

17 *(päällekin puhetta)*

18 *I: mä en viiti jäädä jonottaa tähän et mä pääsen täst*

19 *L (vo): joo*

20 *J (vao): se on ihan totta*

21 *I: ja sit monesti niil on semmonen rahanvaihtoautomaatti viel siin siin ihan tota kun mä meen*
22 *siinä ihan niitten koneitten vieressä niin mä toivon että voikun toi ois epäkunnossa koska ne*
23 *kassat kassa ei vaihda*

24 *L (vo): joo*

25 *I: ei kumpaankaan suuntaan*

26 *L (vo): joo*

27 *I: et se ois niinku pelastanu mut pelastanu muutaman kerran että mä oon kävellyt ulos*

28 *J: mää voin sanoa että kyllä mä aina vilkasen niitä automaattien suuntaan mut mulla on se*
29 *hyvä puoli et mä aina maksan kaikki kortilla mulla ei oo sitä käteistä mulla ei pieneen mie-*
30 *leenkään tulis että mä meen nostaan automaatille rahaa jos mulla on kolikoita taskun pohjal-*
31 *la vaikka viikonlopun baarikerroksen jälkeen niin kyl ne menee sinne automaattiin koska ne*
32 *on siellä pyörii emmä nyt niillä kolikoilla tee mitään mul ei oo niitä*

Kysymällä muiden kokemuksia siitä, pääsevätkö he pelikoneiden ohi vilkaisemattakaan niitä, M asemoi itsensä noviisiksi, ja hänen kysymyksensä on osoitettu muille noviiseille ja konkareille. Tämä näkyy riveillä 1-3, kun hän toteaa ”kun mä kävelen niitten ohi tai yritän kävellä”. Kysymys on osoitettu muille sellaisille, jotka jo pääsevät pelikoneiden ohi. K (kokelaana) tarttuu tähän ja osoittaa, että hänelle kysymys ei ole mitenkään ajankohtainen rivillä 6 todetessaan ”pääset kuitenkin ohi sitten” ja vielä jatkaessaan riveillä 8 ja 10 oman tilanteensa esille tuomista sanoittamalla tavoitteensa. Puheenvuorollaan K tulee osoittaneeksi kannustusta M:lle siitä, että tämä on jo (häneen verrattuna) hyvässä tilanteessa, kun voi edes pohtia moista. I ja J vahvistavat omalla kokemuksellaan M:n tilanteen normaaliuden. I kertoo kokemuksellaan kuinka pelejä tulee aina huomioitua kauppareisullaan. Tämä puheenvuoro toisaalta normalisoi myös K:n aiempaa siten, että I ei ota kantaa siihen,

pääseekö hän koneiden ohi, jos ne ovat vapaana. J myöntää suoraan vilkaisevansa aina automaattien suuntaan.

Seuraavassa otteessa C on kertonut viimeisen ajanjakson olleen vaikea pelaamisen suhteen, vaikka hän ei olekaan pelannut. Hänellä on ollut pelaamiseen liittyviä ajatuksia. Kuten muissakin tilanteissa, joissa jo pelaamisen hallintaan saanut tunnustaa vaikeuksia, joku vertaisista normalisoi tilanteen nopeasti.

ote 7.3.c

- 1 *E: no ihan samalla lailla – niitähän tosiaan tulee aina määrättyjen kuukausien aikana niitä*
2 *virheajatuksia ----- niistä kun vaan pääsee yli niin hyvä on*
- 3 *C: joo muutaman päivän vaikee mutta sitten helpotti taas*
- 4 *E: niin -----*

Varsinkin konkareiksi itsensä positioivat normalisoivat nopeasti noviisien ja kokelaiden vaikeuksia. E ei ryhmässä jaa juurikaan tämän hetkisiä kuulumisiaan, vaan on aktiivisessa roolissa legitimoimassa muiden kokemuksia. Otteessa 7.3.c E toteaa faktualisoivaan tapaan virheajatuksia tulevan aika ajoin ja että niistä on mahdollista päästä yli.

Myös seuraavassa noviisiksi asemoituva X tunnustaa pelanneensa ongelmallisesti kuluneena ajanjaksona. Koko ryhmä lähtee heti yhdessä normalisoimaan tilannetta.

ote 7.3.d

- 1 *X: sillan meni sillan mä eikä se oikeestaan ollut hankala siihen asti vaan kun mä --- aluks*
2 *mulla oli kaks euroa taskussa --- kyllä mä nyt sen pystyn pelaa --- ja kaksymppiä meni siihen*
3 *ja sitten minä tuota niinniin taas päätin etten minä pelaa ja siitä lähtien oon taas ollut pelaa-*
4 *matta että*
- 5 *B (ao): eli sulla on tässä nyt pelaamisen lopettamisen jälkeen yksi retkahdus*
- 6 *X: yks retkahdus joo ja nyt ollut taas pelaamatta sitten mutta kyllähän se vitutti ei mitään sei-*
7 *näjoella*
- 8 *B (ao): eli siellä toistu toistu vähän se entisen malli*
- 9 *X: niin*
- 10 *B (ao): mallinen tapa toimia niin kuin sanoit että pitkällä tauolla tuli se se hetki*

11 X: *niinku ei ollut tekemistä taas meni se saatanan*

12 G: *muistan tämän työkuvion*

13 X: *elikkä totanini se oli ihan semmonen niinku semmonen mutta kyllähän sitä ois voinu paljon*
 14 *enemmänkin mennä mutta onneks ei menny että tajusi tietysti se on niin pitkä aika kun on vii-*
 15 *meks pelannut niin tajus että turhaa työntää sitä rahaa sen jälkee on ollut ihan ei mittään ---*
 16 *sitä ennen ja sen jälkeen*

17 A (ao): *mmm mmm*

18 X: *mutta helposti se alkaa näköjään*

19 E: *niin niin siitähän tulee semmonen keljumainen olo niin se pistää mieleen kato että piti taas*

20 X: *ja nyt taas yritetään o—(päällekin puhetta)-*

21 E: *---- kuitenkin monta viikkoo*

22 G: *mulla sen aikasemman hyvän hetken ja sitten taas alkaa alusta*

23 X: *---- kyllä se niinku mielessä on koko ajan niinku samalla lailla kun sen kerran retkahti se*
 24 *oli vähän niinku poisikin mielestä jo toisaalta*

25 B (ao): *niin mä muistan kun sä silloin kerroit että tuntuu et se ei pyöritä mielessä mielessä ol-*
 26 *lenkaan*

27 X: *niinku sitä saa tarpeeks tarpeeks sitä väliä niin silloin se alkaa niinku häipymään mielestä*
 28 *ja nyt taas niinku meinaa niinku pyöriä*

29 A (ao): *mm*

30 X: *kyllä loppuu pyöräminen (naurua)*

31 E: *kyllä se pyörii kuule loppuelämän*

32 B (ao): *niin ja kun tunnistaa*

33 E: *se pyörii vielä minullakin vaikka on*

34 B (ao): *niin kun tunnistat ittessäs ne ajatukset ajatuksiahan ne on*

35 E: *kolmatta...*

36 X: *joo enkä enkä mä en*

Ohjaaja B sanoittaa ongelmallisen pelaamisen yhdeksi retkahdukseksi. Toisin sanoittamalla epäonnistuminen ei olekaan kaikennielevä kokemus, vaan ainoastaan yksi retkahdus. Ryhmäläinen G tunnistaa tilanteen, jossa pelaaminen on tapahtunut. Tilanteen tunnistaminen normalisoi sen, että juuri tässä tilanteessa on luonnollista, että retkahdus tapahtui. Ryhmäläiset E ja G normalisoivat riveillä 19 ja 21-22 tunteen, joka pelaamisesta seuraa. Ryhmäläinen E vielä toteaa, että ei ole mitään huolestuttavaa siinä, että pelaaminen pyörii mielessä vielä pitkänkin ajan kuluttua pelaamisen lopet-

tamisesta. Samoin ohjaaja B normalisoi mielessä pyörivät ajatukset. kun ”ajatuksiahan ne (vaan) on”.

Normalisoiminen on vertaisryhmän vuorovaikutuksen ydintekoja. Se on vuorovaikutustekko, joka määrittää peliongelmaa faktualisoimalla siihen liittyviä kokemuksia ja vähentää ryhmäläisten yksinäisyyden kokemuksia korostamalla yhteisiä kokemuksia. Normalisoimista voi tehdä myös sanoittamalla kokemukset hieman toisin, kuten hallitsemattoman pelaamisen repsahdukseksi.

7.4. Selviytymisen kulttuuri ja pystyvyyspuhe

Ryhmässä ei ainoastaan käsitellä ongelmia ja haeta ratkaisuja niihin, vaan niissä keskustellaan myös selviytymisestä ja siihen liittyvistä asioista. Selviytymisen kulttuuria rakentavat toisaalta pystyvyys- ja voimavarapuheet, joissa luodaan uskoa selviytymisen mahdollisuuteen. Lisäksi omia selviytymistarinoita ja ratkaisukeinoja jakamalla luodaan selviytymisen kulttuuria. Ryhmä määrittellään yhdeksi selviytymistekijäksi, selviytymisen kulttuurin kotipesäksi.

ote 7.4.a

- 1 *M: nyt on ehkä semmonen vaihe menossa että nyt varmaan mä oon kohta kolkytviis niin pik-*
2 *kuhiljaa on oppinut niinku mikä on se reaaliiteetti siinä hommassa ettei päästä enää --- sinne*
3 *alas*
- 4 *J (vao): niin ja*
- 5 *M: oppii tajuamaan pikkuhiljaa sen jutun*

Otteessa 7.4.a M käyttää voimavarapuhetta kertoessaan riveillä 1-3 ja 5 onnistumisen kokemuksistaan. Omia selviytymistarinoita ja -keinoja jakamalla luodaan selviytymisen kulttuuria. Vertaisen on mahdollista kertoa, miten hän on itse onnistunut. Tällainen hyvin epäsuora neuvonanto otetaan innostuneesti vastaan, kuten seuraavassa otteessa, jossa M rivillä 13 toteaa hyvin innostuneesti ja painokkaasti ”niitä pitäis tehdä useemmin”.

ote 7.4.b

- 1 *J (vao): mut et pikkuhiljaa se sieltä sieltä tuli et sitte sit mun ei tarvinnut enää mieltä sitä et*
2 *tässähän se oli -- mitä meilläkin käytiin puhumassa siitä että niinniin luodaan niitä ratoja*
3 *niinku aivoihin tulee ne valtatiet että miten niinku yleensä kaikki ajatukset niinku ajautuu sii-*

4 *hen tiettyyn tuttuun virtaan että millä tavalla aina toimitaan millä tavalla mennään niin se et-*
5 *tä kun me tajutaan mikä on se niinku se toimitatapa miten yleensä toimitaan tietyissä tilantees-*
6 *sa ja päästää irti siit pikkuhiljaa*

7 *I: rikotaan niit rutiineita*

8 *J (vao): niin*

9 *H (ao): mm-m*

10 *M: niitä pitäis tehdä useemmin*

Voimavarapuhe/pystyvyyspuhe legitimoii monenlaiset ratkaisut ja tuo esiin hyviä ja tukevia tekijöitä ryhmäläisten elämässä. Tarkoituksena on kannustaa ja tukea. Kannustamisessa ei ole samankaltaista epäaitouden riskiä (Suoninen 2000) kuin työntekijä-asiakas –suhteessa, koska kannustaminenkin perustuu usein vertaisten samankaltaisiin kokemuksiin.

ote 7.4.c

1 *K: mut jos on sellainen raukka kun mullakin oli pankissa rahaa mut mä oon pelannu ne rahat*

2 *L (vo): mm sit sä yrität uudestaan*

3 *H: niin yrität uudestaan*

4 *L (vo): se on vähän sama ku tota mulle joskus annettiin tämmönen neuvo et jos sä kuljet tuolla*
5 *liukkaalla jäällä ja sä meet nurin niin et sä nyt siihen jää sä nouset ylös ja jatkat uudestaan*

6 *K: tai joku toinen nostaa sut*

7 *L (vo): (nauraa)*

8 *H (ao): niin*

9 *J (vao): niin sit kun menee samasta paikasta ja tietää et siinä on liukasta niin menee varovai-*
10 *semmin*

11 *L (vo): näin niin sekin kaikkee kannattaa kokeilla mitä hiukankin vaan keksii ja tosiaan sit*
12 *viimesessä hädässä se et et kyl näitä on mäki tunnen pari ihmistä jotka on sit niinku tosiaan*
13 *niinku luopunu tästä rahan käytöstä niin et se on toisen henkilön valvonnassa että ei enää*
14 *muu auttanu*

Vielä vaikeuksien kanssa taistelevat hakevat vahvistusta ja toivoa niiltä, jotka ovat jo selviytyneet. Otteessa 7.4.c muut ryhmäläiset kannustavat voimakkaasti ongelmapuhetta tuottanutta K:ta kokeilemaan kaikkea, mikä vaan voisi toimia.

Ryhmän merkitystä muutokselle rakennetaan yhdessä:

ote 7.4.d

- 1 *M: mul on mul on tota semmonen mielikuva että kun käy tämmöses niin se niinku vääjäämättä*
2 *väkisin niinku muuttuu joku ajattelutapa joku niinku et se pelaaminen vähenee ei sen tarvii*
3 *välttämättä loppua mut se vähenee jotenki mul on semmonen mielikuva tästä kyl et niinku sä*
4 *käyt niinku käyt sä missä vaan ni vaik jos sä käyt jossain aa kerhossa tai jossain vastaavassa*
5 *ni ni siitä tulee se --- jos sä aina käyt siellä niin kyl se ---*
- 6 *L (vo): (epäselvä puheenvuoron aloitus)*
- 7 *M: ja sama on täs pelaamisessa*
- 8 *H (ao): no sillai määkin voisin kuvitella että siis et vääjäämättä siitä jotain jää niinku taka-*
9 *taskuun tai käteen että tuota*
- 10 *M: niin*
- 11 *H (ao): ettei se niinku onhan siinä niinku motivaatio olemassa niinku --- käy että jos se vaan*
12 *niinku tai mä en ainakaan voisi kuvitella että kukaan niinku kävis tän tyyppisessä ryhmässä ja*
13 *sitten vaan niinku kiihdyttäis pelaamistaan että mä pelaan niinku entistä enemmän ja sit taas*
14 *maanantaina mä oon siellä ryhmässä*
- 15 *(naurua)*
- 16 *L (vo): niin*
- 17 *K: mm*
- 18 *H (ao): että*
- 19 *J (vao): mulle jäi itelle sieltä ohjaajakoulutuksesta semmonen tosi hyvä esimerkki jostain kir-*
20 *jasta ja muusta että et tällanen tilanne missä voidaan vuorovaikutuksessa olla ryhmässä niin*
21 *voiaan ajatella niinku että tässä keskellä ois semmonen säiliö ja me kaikki pukataan asioita*
22 *omia asioita sinne ja sit me niinku nähään et mitä kaikkee siellä pyörii ja napataan itelle siitä*
23 *semmosia asioita mitä itelle sopii ja sitä kautta sitten saadaan vaihdettua ja tuuletettua niitä*
24 *omia ajatuksia ja*
- 25 *L (vo): joo*
- 26 *J (vao): ja saadaan uusia ideoita ja tämmöstä et sehän siinä just on tärkeetä tää vuorovaiku-*
27 *tus ja kun kenellekään ei sanota että sinun pitää tehdä näin ja näin ja näin ja näin vaan*
- 28 *H (ao): niin*
- 29 *J (vao): kaikki ottaa sen mikä tuntuu itelle parhaiten sopivan joo koska ei kaikki sovi kaikille*
- 30 *I: mm*
- 31 *L (vo): niinpä*
- 32

Ryhmässä puhutaa avoimesti ryhmän merkityksestä ja samalla rakennetaan sitä todeksi. Toisessa ryhmässä avoimesti puhutaa selviytyjien porukasta, johon halutaan saada koko ryhmä mukaan:

ote 7.4.e

- 1 *X: ja niinku tätä on kuunnellu niin --- monikaan – enää pelaa – kohta selviytyjiä koko sakki*
2 *naurua*
3 *A (ao): ei me nyt ihan vielä päästä kyllä sellaista äryytä tässä perustamaan*
4 *B (ao): F ja G kun tässä vielä saa*
5 *A (ao): jatkaa vielä*
6 *X: ne pannaan ojennukseen vielä ja sitten pannaan*
7 *A (ao): joo okei mutta nyt ois ne hyvät konstit sitte sitte tarpeen hakea – saada sitte se yhdistys*
8 *perustettua et*
9 *B (ao): mikä se oli nimeltään*
10 *X: selviytyjät*
11 *B (ao): selviytyjät noniin*
12 *A (ao): selvinneet*
13 *D: sehän on televisiossa se sarja*
14 *B (ao): mm*
15 *B (ao): meidän kaupungin selviytyjät*

Ryhmissä siis rakennetaan selviytymisen kulttuuria pystyvyys- ja voimavarapuheen avulla, joihin samastamalla ryhmäläiset voivat irrottautua ongelmaisen identiteetistä. Samalla rakennetaan käsitystä ryhmästä avun välikappaleena ja selviytymisen keinona. Oman tilanteensa jo ratkaisseet voivat rakentaa toivon ilmapiiriä ryhmässä, eikä puhe keskity ainoastaan ongelmiin ja niiden ratkaisuyrityksiin.

7.5. Eronteot yksilön ainutlaatuisten kokemusten korostajina

Pelaajien vertaisryhmät eivät ole ainoastaan kokemusten neutraalia vaihtamista, kuuntelemista ja tukemista tai samanmielistä hymistelyä. Vertaisryhmissä tehdään eroja, osoitetaan vastakkaisia näkökantoja ja yhdessä neuvottelemalla rakennetaan ryhmän normeja, käsitystä peliongelmaista ja sen ratkaisusta sekä tuodaan esille yhteisten kokemusten lisäksi yksilöllisiä kokemuksia. Oma kokemustieto on eronteissa ja konfrontoimisessakin tärkein vuorovaikutuksen resurssi omassa aineistossani. Kokemusta ei voi mitätöidä ja lisäksi se tarjoaa epäsuoran keinon konfrontoida.

Ongelmanratkaisuepisodeissa ryhmä käsittelee jonkun ryhmäläisen esiin nostamaa ongelmaa ja hakee siihen ratkaisuja neuvonannoilla. Seuraavassa otteessa J on aiemmin neuvonut K:ta epäsuorasti kertomalla itse saamastaan neuvosta. K toteaa, että ei tunnista tilannetta, johon neuvo auttaisi. Ryhmä lähtee heti tukemaan K:n kokemusta ja hyväksyy eronteon.

ote 7.5.a

- 1 *K: mä en tunnista tommosta tunnetta että mun pitäis lähteä kotoa pelaamaan se tapahtuu aina*
2 *kun mä meen muita asioita hoitamaan*
- 3 *L (vo): joo*
- 4 *J (vao): et niitä on niin joka paikassa niitä koneita*
- 5 *L (vo): niinhän se on et se sit se tilaisuus kun tarjoutuu se sit vie mennessään*

Tapa toistuu muissakin eronteoissa kautta aineiston. Yksilöllisiä eroja korostetaan ja neuvonantoja torjutaan toteamalla ”tämä ei päde minuun, minun kokemukseni on erilainen”. Vaikka vertaistuessa olennaista ovatkin yhteiset kokemukset, eronteoilla korostetaan jokaisen yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta.

Vertaisryhmissä on mahdollista rakentaa yhteistä käsitystä ja rintamaa, mutta myös raottaa tätä rintamaa eriävällä kokemuksella. Seuraavassa otteessa keskustellaan pelikiellon tehosta. Ryhmäläiset ovat löytäneet yhteisen sävelen siitä, että pelikieltoja ei valvota, joten niistä ei ole apua. Yksi ryhmäläisistä kuitenkin nousee vastustamaan tätä käsitystä perusteena oma kokemuksensa. Oman kokemuksen käyttö eronteoissa on tehokas keino, jota on oikeastaan mahdoton mitätöidä. Ohjaajat lähtevät tukemaan C erontekoa tiedoillaan pelikielto-käytännöstä.

ote 7.5.b

- 1 *X: ei semmosta must tuntuu että pystyykö ne edes semmosta valvomaan*
- 2 *B (ao): ei*
- 3 *A (ao): pelikieltoa*
- 4 *F: eikä ne halua sellasta valvoa*
- 5 *X: niin*
- 6 *F: valvoa onhan tääl ollut ihmisiä jotka on kertonut että ne on hankkinu sellasen pelikiellon*
7 *semmosteen halliin ja sit ne on päässyt uudestaan sinne pelaamaan*
- 8 *C: kyllä ne valvoo*

- 9 *A (ao): vuoden se on voimassa mut se on paikkakuntakohtanen et jos sä jyväs kylässä haet pe-*
 10 *likiellon itelles niin sä voit mennä tampereella pelihalliin pelaamaan*
- 11 *X: niin siis mä meinaan sitä et jos mä nyt täällä vaikka hankkisin en mä noissa halleissa käy*
 12 *en oo käynyt mutta et millä helvetillä jos sinne tulee sisään niin kuka siellä kahtele*
- 13 *C: kyllä ne kahtele mä oon ollut --- sä annat kuvan*
- 14 *A (ao): se on valokuva*
- 15 *C: valokuvan annat sit jos tulet ne taluttaa ulos ---*
- 16 *B (ao): ne ohjaa ulos*

Eronteot liittyvät myös pelaamiseen liittyvien uskomusten käsittelyyn. Ongelmalliseen pelaamiseen liittyy erilaisia (virheellisiä) uskomuksia peleistä ja pelaamisesta. Niiden käsittely on arkaluontoista, sillä uskomukset ovat yleensä loogisesti virheellisiä ja myös pelaajat itse tietävät ne usein järjettömiksi.

ote 7.5.c

- 1 *J (vao): onko se sitten muuten jos saa ihan näistä pelikoneista kysyä onko ne ne samat peliko-*
 2 *neet niiniin päivittäin vai --- (nauha pätkee)---*
- 3 *K: --- on niissä pieniä eroja ja on vähän erilaisii niin kyllä siinäkin tuo joku kone enempi kuin*
 4 *toinen*
- 5 *L (vo): niin niin*
- 6 *M: niitä on niin paljon*
- 7 *(--- keskustelua pelien hajasijoittelusta ---)*
- 8 *M: niin mielikuvia varmaan niistä peleistä kun onko niitä sataa erilaista siis kaiken kaikkiaan*
 9 *--- tai on varmaan enemmän en tiedä --- niin tosta koneesta voittaa paremmin kun tosta ko-*
 10 *neesta koska se on erilainen pokeri ja tos on erilainen*
- 11 *L (vo): mm*
- 12 *M: niitä pokereitakin on varmaan niin varmaan kymmentä erilaista*
- 13 *J (vao): ja se on niin jännä että kun loppujenlopuks missään ei oo sen parempi mahdollisuus*
 14 *kun toisessa mutta meille tulee niin semmoset että itse asiassa jos mäkin käyn automaatilla*
 15 *niin kaupassa niinku pelaamassa niin mulla on se tietty kone mille mä meen mä en niistä*
 16 *muista tykkää kun mä en niistä koskaan voita*
- 17 *L (vo): (naurua)*
- 18 *J (vao): se on vaan se yks kone mitä mä osaan pelata*
- 19 *L (vo): justiin*

- 20 *J (vao): ja ja tota todellisuudessa se on ihan sama mihin mä laitan sen rahan ihan takuuvar-*
21 *masti ne menee*
- 22 *L (vo): sinnehän ne menee*

Vertaisryhmässä on mahdollista yhdessä käsitellä näitä arkaluontoisia asioita niin, että niiden häpeällisyys vähenee. Vertainen voi omia kokemuksiaan jakamalla todentaa uskomusten yleisyyttä. Oteessa J kuitenkin myös tyrmää uskomuksen hienovaraisesti. Viesti on ikään kuin: ”kaikilla meillä on näitä uskomuksia ja ne vaikuttavat meidän käyttäytymiseen. Mutta ei ne ole tosia!”.

Erontekojen funktio ryhmän vuorovaikutuksessa on korostaa yksilöllisiä eroja ja jokaisen kokemusten ainutlaatuisuutta huolimatta siitä, että vertaistuki korostaa yhteisten kokemusten merkitystä. Vertaistuki tarjoaakin paradoksaalisesti keinon myös laajentaa ongelmaisen identiteettiä, kun saman kokeneiden seurassa yksilölliset eroavaisuudet pääsevät esille. Erontekojen tärkeä resurssi on kokemustieto ja siitä muokatut minitarinat, sillä kokemuksia on lähes mahdotonta mitätöidä. Oman kokemuksen avulla eronteilla on mahdollista myös kyseenalaistaa arkaluonteisina pidettyjä käsityksiä.

Eronteot ovat tärkeässä roolissa niissä keskusteluissa, joissa ryhmässä neuvotellaan peliongelman määritelmästä ja selviytymiskeinoista. Näitä neuvotteluja käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

8 PELIONGELMAN MÄÄRITTELYÄ VERTAISRYHMÄN KONTEKSTISSA

8.1. Yhteisen ongelmanmäärittelyn seuraukset vertaisryhmissä

Tässä luvussa en enää keskity siihen, millaisia vuorovaikutuksellisia keinoja vertaisryhmissä käytetään. Huomion kohteena on nyt se, kuinka peliongelma rakentuu ryhmien vuorovaikutuksessa. Ongelman määrittely vaikuttaa suoraan siihen, millaiset ratkaisukeinot mahdollistuvat. Toisaalta ongelmanmäärittely sisältää myös käsityksen vastuusta. Jos vastuu paikantuu itsen ulkopuolelle, on mahdollista vaatia ratkaisuja myös muilta kuin itseltä. Vertaisryhmät voivat toimia myös kansalais-toiminnan aktivaattoreina. Toisaalta yksilöllisten keinojen valikkokin laajentuu vertaisryhmien keskustelussa – kun ongelma saa monenlaisia määrittelyjä, mahdollistuvat myös monenlaiset ratkaisut.

Ryhmäläiset rakentavat moninaista, ei yhtenäistä käsitystä peliongelmaista. Peliongelma ei ole vain yhdenlainen, joihin kaikilla toimisivat samanlaiset ratkaisut. Samalla ryhmäläiset rakentavat omaa identiteettiään ryhmän jäsenenä, yksilöinä, jotka eivät ole sama asia kuin jokin jäykästi määritelty peliongelmainen. Jokaisella on omanlaisensa tarina, jossa peliongelma on vain yksi osatekijä.

Vertaisryhmässä voikin paradoksaalisesti päästä pakoon ongelmaisen identiteettiä. Vertaisten kesken myös yksilölliset eroavaisuudet korostuvat, jolloin henkilö ei näyttäydy pelkästään yhden identiteetin valossa. Ulkopuolisten kanssa keskustellessa peliongelma voi olla tärkeä määrittävä tekijä, mutta muiden samasta ongelmasta kärsivien keskuudessa yksilöllisillä ominaisuuksilla on enemmän merkitystä.

Vertaisryhmässä nousee esille erilaisia käsityksiä ja kokemuksia pelaamisesta ja sen syistä sekä siitä selviytymisestä. Käsityksiä perustellaan ennen kaikkea omalla kokemuksella. Kokemusten moninaisuus rakentaa monipuolisen käsityksen käsillä olevasta ongelmasta ja siitä selviytymisestä. Keskenään ristiriidassa olevat puhuvat ja selitykset avaavat erilaisia ovia selviytymisen talossa.

8.2. Onko ongelmapelaajalle normaalipelaamista?

Yksi aineistossa toistuva teema ja ryhmien neuvottelunaihe on käsitys siitä, pitääkö peliongelmaista kärsivän lopettaa pelaaminen kokonaan vai voiko pelaamista hallita. Ryhmien keskustelussa ei

muodostu yhtä, yhtenäistä käsitystä asiasta, vaan ryhmäläisten kokemukset ja tavoitteet eroavat toisistaan.

Seuraavassa pitkässä otteessa ryhmässä A neuvotellaan tästä aihepiiristä. J määrittää pelaamisen itselleen tärkeäksi harrastukseksi, jota hän ei ole valmis täysin lopettamaan (rivit 1-6) ja tässä hän erottaa oman peliongelmansa addiktiosta (rivit 7-8). Riveillä 11-13 hän toisaalta erottelee erilaiset pelaamisen tavat toisistaan sekä määrittelee peliongelman suhteessa siitä aiheutuviin haittoihin eikä pelikäytökseen sinänsä. Tällainen peliongelman määrittelyn tapa sen seurauksien perusteella vaikuttaisi olevan melko tyypillinen ongelmapelaajien keskuudessa (Itäpuisto 2011).

Keskustelussa näkemys siitä, että peliongelma kärsivä voisikin pelata jotain toista peliä ongelmita ja että hallitun pelaamisen oppiminen voisi olla mahdollista, saa jonkin verran tukea. Toisaalta rivillä 40 K tuo kuitenkin esille toisen ajattelutavan, jonka mukaan mikään pelaaminen ei sovi ongelmapelaajalle kuten GA:ssa ajatellaan. Myöhemmissä puheenvuoroissa K rivillä 53 ja L rivillä 55 edelleen myös tuovat esille näkökulmaa, jonka mukaan kaikille pelaamisen hallinta ei ole vaihtoehto.

ote 8.2.a

- 1 *J (vao): mä oon mä ymmärrän sinällään ihan täysin ton M:n kannan ku mä nään sen että*
2 *mulla se pelaaminen on sellanen harrastus mikä mulla on ollu aina niin emmää niinku vois*
3 *kuvitella että mä niin kun koskaan lopettaisin ihan totaalisesti pelaamisen et mä uskon et se*
4 *on vaan semmonen ominaisuus mikä niinku mä nautin harrastuksena ja tarkoituksena mulla*
5 *ainakin on saada et se pysyy siinä harrastuksena et se on vaan semmonen asia mikä on niinku*
6 *niinku niinku se antaa niinku lisämaustetta elämälle mut se ei oo niinku tarkoituksena elämälle*
7 *et et pelkästään pelais et tota mä uskon että jotka on tosi tosi niinku addiktoituneita ja tälläisiä*
8 *niin en mä nää sitä samalla tavalla et et niinku jossain jossain tietyssä aineessa joka tuo-*
9 *daan ulkopuolelta niin niin siitä pääsee niinku totaalisesti eroon että sitä ei tarvii koska ne on*
10 *sisäisiä ärsykeitä mitä mitä niinku pelaaminenki aiheuttaa mut se että ne on kontrollissa ja*
11 *ne ei hallitte elämää siis sehän voi olal ihan ok että jos sä niinku pelaat vaikka pari riviä lo*
12 *lottoa niinku joka viikko loppu elämän niin ei se ny varmaan mitenkään kaada mitään budjet-*
13 *tia tai muuta*
- 14 *H (ao): mm mm*
- 15 *J (vao): mut se että jos se siitä niinku oppii saamaan sen tyydytyksen mikä niinku tästä pelaa-*
16 *misesta tulee niin se olis ihan mahtava juttu mutta kaikkihan täytyy löytää se itelle sopiva jut-*
17 *tu että mikä on se oma raja ja onko se sit täydellinen lopettaminen vai mikä se sitten on*
- 18 *M: --*
- 19 *H (ao): niin niin samaa mieltä ettei se että jos on pelaa tota vaikkapa pelaa jotain vaikkapa*
20 *kympin viikossa jotain lotteria ja on siihen varaa niin eihän se oo sillon*
- 21 *J (vao): se on vaan niinku harrastus*
- 22 *H (ao): totta kai herran jumala ei kai sitä kukaan voi kieltää mut se on eri asia sitten se että*
23 *jos sä sitten sä pelaat niinkun perkule kaikkies sillon on niinku ongelma kysymys*

24 *L (vo): mm*

25 *I: mäkin just laitoin tota kymmeneks viikoks viking loton --- mun tarttee kymmenes kerran*
26 *kymmenes viikos pelata (nauraa) niin että mä voisin --- ihan hyvin nää nää tota noin näänää*
27 *ykskätiset niin jättää kyllä kokonaan kokonaan pois että mulla on ollu lotto ja viikinki mo-*
28 *lemmat kymmenen viikon sarjoissa mut mä en niin mä aattelin että niitä et mä niitä niinku*
29 *pyöritän mutta mutta tän muun vois jättää kyllä pois että*

30 *J (vao): se on varmaan se haaste minkä mä uskosin että tässä niinku rahapelaamisessa on*
31 *suuri on se että kun sä oot päässyt käymään siellä pohjalla tai lähellä pohjaa joka tapaukses-*
32 *sa se on päässy isoissa summissa sä oot kuluttanu sitä rahaa paljon niin sitte se se tunne se se*
33 *se se mielihyvä siitä pelaamisesta mikä on saavutettu isolla panoksella miten sä voisit saavut-*
34 *taa sen yhtä suuren tunteen pikkupanoksella sillä viikkolotolla tai sillä*

35 *L (vo): ei mitenkään*

36 *J (vao): kenolla niin pystyykö sen saavuttamaan*

37 *L (vo): ei*

38 *K: (epäselvä aloitus)*

39 *L (vo): tai siis mä en pysty*

40 *K: GA:ssahan (?) on se tarkoitus että ei*

41 *M: (epäselvää päällekkäinpuhetta)*

42 *K: lotto eikä minkäänlaista pelii*

43 *L (vo): niin*

44 *J (vao): näinhän se on että joillakin se on ainut vaihtoehto että se on sitten kerrasta poikki*
45 *kaikki*

46 *K: mm*

47 *L (vo): niin*

48 *(--- keskustelua GA:n filosofiasta ja nauhan vaihto ---)*

49 *H (ao): hänen elämässään niin eikö se nyt riitä sitten ei kai kukaan oo ulkopuolinen voi tulla*
50 *sanomaan että ei ei*

51 *K: mm*

52 *H (ao): sun pitäis pelata vaan satasella viikossa jos henkilö ite kokee että nyt --- hyvä*

53 *K: kyllä jos sillä tavalla pystyy tekemään*

54 *H (ao): niin*

55 *L (vo): joku varmaan pystyy ja osa taas sitten ei että tarvitaan se kokonaan lopettaminen*

56 *H (ao): niin*

Toisessa ryhmässä käydään vastaavankaltainen neuvottelu. Siinä toinen vertainen on sitä mieltä, että ongelmapelaajalle ei voi olla normaalia pelaamista enää. Vain henkilö, joka ei ole pelannut ongelmallisesti, voi pelata normaalisti. Ryhmäläinen G sen sijaan tavoittelee normaalipelaamista. G ei myöskään määritä peliongelmaa itsensä vaan ympäristönsä kautta, peliongelma on hänelle pelaamista, joka ärsyttää vaimoa.

ote 8.2.b

- 1 *G: no olis hauska tietää mikä se niin sanottu normaali pelaaminen on*
- 2 *B (ao): mm*
- 3 *D: ei semmosta ookaan*
- 4 *X: elä ---*
- 5 *A (ao): mun normaali on se etten pelaa lainkaan*
- 6 *G: sä oot samaa sarjaa kuin vaimo joka riemastu mun pelaamisesta*
- 7 *A (ao): niin mut onkse sun normaali*
- 8 *G: ei*
- 9 *A (ao): mikäs sun normaali pelaaminen on*
- 10 *G: ei ärsytä ympäristöä eikä vaimoa ennen kaikkea sitä*
- 11 *B (ao): mutta et jos sä G mietit niin onko se et pelaatsä joka päivä*
- 12 *G: sillon kun ne on mielenkiintosa ne pelit*
- 13 *A (ao): se on vähän niinku savolaisen vastaus että ihan miten vaan*
- 14 *---(vitsailua savolaisuudesta)---*
- 15 *X: ei kai semmoiselle enää mä mä mä en niinku millään pysty kuvittelemaan semmoselle ih-*
- 16 *miselle joka joka on peliongelmainen niin normaalipelaamista enää enää ollenkaan*
- 17 *G: sitten jos on tämmösiä jotka ei ymmärrä pelistä yhtään mittään*
- 18 *X: niin semmonen ihminen joka ei joka ei oo joka ei ole tota niini peliongelmainen niin eli sen*
- 19 *ei oo aina päästä siihen pelille ja niinku pelattava niitä rahojaa pois siitä niin ja semmonen*
- 20 *on normaalipelaaminen se et se pelaa sen mitä sillä on sillä hetkellä varaa eli muutaman ko-*
- 21 *likon mut eihän se edes hinkua sinne joka päivä eikä mitään muuta kai se on normaalia mutta*
- 22 *semmonen semmonen että ei myö päästä siihen enää millään kyllä mä ainakin itestäni luulen*
- 23 *että mä en ikinä pääse siihen tilanteeseen enää et jos mä lähen siihen et mäpä rupeen nyt pe-*
- 24 *laamaan tässä sen pari euroa niin mä huomaan et joka pari euron jälkeen mulla on muutama*
- 25 *kymppi menny ja sit se vaan kasvaa ja kasvaa ja kasvaa*
- 26 *G: kyllähän tässä neljäkymmenen viiden vuoden aikana*
- 27 *X: että normaalipelaamista ei ole*

Ryhmissä elävät rinnakkain molemmat totuudet ja tavoitteet. Osa määrittelee tavoittelevansa pelaamisen hallintaa ja osa kokonaan lopettamista. Käsitteistä kiistellään ja neuvotellaan, mutta monenlaisia puheenvuoroja mahtuu mukaan. Käsitteillä on seurauksia suhteessa siihen, millaiset ratkaisu- ja selviytymiskeinot keskustelussa mahdollistuvat.

ote 8.2.c

- 1 *L (vo): mulla on ollut sellanen tapa mitä mä en välttämättä suosittelen muille kun mä oon nyt*
2 *sua kuunnellu mä oon pelannu niit aikapelejä et kun tekee mieli mennä pelaamaan rahasta*
3 *niin sit mä oon mennyt nettiin ja pelannut jotain näitä tämmösiä pelejä siis ei ei näit pokeri*
4 *siis vaan näitä mitä näit nyt on vaikka sudokua siin nyt ainakin saa aivot tommosta niin ku*
5 *voimistelua mut et mut emmätiä siin on kans tietysti se riski et et sit jämähtää sinne*
- 6 *J (vao): mm*
- 7 *L (vo): mut et monta kertaa oon sillä konstilla siirtänyt tätä koska mulla on semmonen käsitys*
8 *että kyllä et tota tää niinku se kova semmonen sanotaan nyt sit vaik et himo niin se menee ohi*
9 *jonkun ajan kuluttua et jos sais sitä jollain konstilla siirrettyä niin mä oon aatellut et tääkin*
10 *on jos ei muuta niin siinä mielessä vaarattomampi et ei mee ainakaan rahaa*
- 11 *I: mä kun mä huomasin kyl sen et mä oon siellä tota kun on se ahvenanmaalainen paf niillä-*
12 *hän on näitä tämmösiä --- kolikkokoneita siellä*
- 13 *L (vo): joo*
- 14 *I: mä ajattelin et sillä niin kun korvaisin sen mun pelihomman mutta mä oon huomannut vaan*
15 *sen et kun mä oon aikani sitä pyörittänyt niin sit mun täytyy päästä sen oikeen koneen ääreen*
- 16 *L (vo): joo*
- 17 *I: et sekään ei oo minun*
- 18 *L (vo): joo*
- 19 *I: elikkä tota sit mun pitäis et et pasianssia voi voi siellä koneella pelata mut se on sit ainut*
20 *vaihtoehto niistä*
- 21 *L (vo): joo*
- 22 *I: et mä en mun ei mun ei pidä muuhun koskee et se menee sit taas siihen et mä siirryn sinne*
23 *todellisuuteen*
- 24 *L (vo): niin*
- 25 *I: sinne koneen ääreen että*
- 26 *L (vo): se jossain vaiheessa ei sitten kuitenkaan välttämättä niin*
- 27 *I: mm mm*
- 28 *L (vo): oo se korvaava*
- 29 *I: eikse kuitenkin sitten niin oo sitä samaa pelaamista vaikka siinä ei rahaa menekään siinä*
30 *koneen ääressä mutta mutta se et se tota sit se kuitenkin pistää sen sen prosessin käyntiin*

- 31 *täällä näin sillä lailla kun sitä aikasemmin pyörittää koneella niin sit sun täytyy päästä sen*
32 *oikeen koneen ääreen elikkä se ei toimi*
- 33 *L (vo): joo*
- 34 *I: ei ei korvaa sitä*

Otteessa L kertoo omasta kokemuksestaan siitä, kuinka itse on onnistunut pääsemään yli äkillisestä pelihimosta. Hän toteaa jo neuvonannon aluksi erilaisten kokemusten olemassaolon. L kertoo pelanneensa tietokoneella toisenlaisia pelejä, kuin mitä hän itse on pelannut ongelmallisesti. Ryhmäläinen I kertoo seuraavaksi kokeilleensa vastaavanlaista keinoa, mutta hänen kohdallaan se oli pahentanut tilannetta. Hänen puheenvuorossaan lähes kaikki pelaaminen synnyttää samanlaisen mielen sisäisen prosessin, joka johtaa samaan lopputulokseen - ongelmalliseen pelaamiseen.

Kuitenkin pelit nähdään myös selkeästi toisistaan eroavina. Peleille, joita kukin pelaa, annetaan iso rooli esimerkiksi ryhmäläisten esittäytyessä. Suurin osa viittaa keskustelussa tavalla tai toisella siihen, mitkä pelit heille ovat ongelmallisia. Osa myös erikseen tuo esille sen, että tietyt pelit eivät ole heille ongelma.

ote 8.2.d

- 1 *F: Mm Joo mä oon F ja tota mä oon kolikkopeliriippuvainen et se on se mun akilleenkantapäi*
2 *D: joo*
3 *C: mä oon C sanotaanko automaattipelit --- kaks kuukautta ollut pelaamatta*
4 *D: kaks kuukautta ollut kuivilla?*
5 *C: joo-o, mä oon alottanu sillon kaks kuukautta sitten täällä*
6 *D: mulla oli ravihevos totalisaattori toto toto oli se mun ainut*
7 *A (ao): totomies*

Ryhmissä elää yhtä aikaa monia totuuksia siitä, mitä ongelmapelaaminen on. Se on toisille hallitsematonta himoa kaikkiin peleihin, ja siihen auttaa vain totaalinen pelaamisen lopettaminen. Toisille se taas on tiettyjen pelien hallitsematonta pelaamista, joka on mahdollista saada kuriin ja esimerkiksi korvata toisenlaisella, ei vahingollisella pelaamisella. Osa on sitä mieltä, että voi pelata ongelmia aiheuttavaakin peliä hallitusti. Näihin neuvotteluihin kytkeytyvät käsitykset siitä, että pe-

liiongelma tarkoittaa joko pelaamista itsessään (kaikki pelaaminen on samaa ja siten ongelmallista) tai sitten peliongelma tarkoittaa pelaamisesta aiheutuvia haittoja eikä pelaamista sinänsä. Jälkimmäiseen käsitykseen mahtuu mukaan ajatus siitä, että eri pelit aiheuttavat eri määrän haittoja. Kaikki nämä puheet ja äänenpainot mahtuvat samoihin keskusteluihin, eikä ryhmissä sementoida mitään yhtä ja samaa totuutta peliongelmosta ja siitä selviytymisestä. Se mihin käsitykseen ryhmässä kukin sitoutuu, vaikuttaa siihen millaisia ratkaisukeinoja hänen käytettävissään on.

8.3. Peliongelman dualismi

Aineistossa palataan toistuvasti myös keskusteluun peliongelmosta mielen sisäisenä ongelmana, pelihimona, ei niinkään ulkoisena pelikäyttäytymisenä. Etenkin pelaamisen kanssa edelleen kamppailevat kokelaat ja myös noviisit kuvaavat pelihimon olevan sisäistä, psyykkistä tai fyysistä (biologista alkuperää olevaa). Konkareiden kokemukset ja ohjaajien neuvot liittyvät kuitenkin usein ulkoisiin keinoihin ja toimintatapoihin. Tämä luo keskusteluissa jännitettä ja ristiriitaa.

Seuraavaa otetta on edeltänyt pitkä suostuttelu-/neuvonantoespisi, jossa F:lle on ehdotettu pelipäiväkirjan pitämistä niin ohjaajien kuin vertaistenkin toimesta.

ote 8.3.a

1 *F: mm se nyt ei vaan sovi mulle että sen täytyy olla jokin niinku vähän semmonen niinku mm*
2 *miten nyt sanois niinku täytyy olla jokin sellanen niinku mun mielestä niinku mun pitää jollain*
3 *psyykkeen tasolla vaan se niinku saada se niinku se inho niitä koneita kohtaan muuten kun sil-*
4 *lä että mä niinku kirjaisin ylös ja kirjaisin ylös ja sit en kenties jaksais koskaan ees lukee et*
5 *mitä mä oon kirjannut ylös ja niinku ei oo se se ei oo se juttu et se on täysin ?? niinku mulle se*
6 *on ainut asia minkä oon torpannut ja sen kyllä torppaan edelleen se se ei mulle sovi*

Toinen ryhmäläinen kuvaa suhtautumistaan ulkoisiin toimintakeinoihin sanoille ”ei se oo mikään tempujuttu”, kun häneltä tivataan miten kolikkoautomaattien ohi voisi yrittää päästä pelaamatta. Peliongelma näyttäytyy sisäisenä ongelmana, johon eivät välttämättä ulkoiset toimintaratkaisut tepsi.

Seuraavassa otteessa vertainen J (konkaripositioista) on ensin pitkälti puolustanut korvaavan tekemisen löytämisen tärkeyttä peliongelmaista selviytymisessä. M (noviisipositioista) kuitenkin ottaa toisenlaisen kannan.

ote 8.3.b

- 1 *M: mä en ihan täydellisesti usko siihen että sitä pystyy ihan kokonaan korvaamaan jos ei niin*
2 *ku pääse siitä pelihimosta niinku kokonaan irti niinku ajan kanssa sit niinku tarkotan sitä että*
3 *sehän on hyvä että et pelais niinku sitä vaikka nettipokeria tai tos on niin paljon samoja siin*
4 *nettipokerissa mitä oot puhunu siitä*
- 5 *J (vao): mm*
- 6 *M: niin et sitä pysty niin kun ihan kokonaan kor niinku korvaamaan millään harrastuksella tai*
7 *siel niinku se liekki on siel kuitenkin niinku pienellä koko ajan se menee niinku tälleen tasasesti*
8 *ja sit kun se tulee niin se menee niinku vähän niinku*
- 9 *J (vao): tsum*
- 10 *M: sydämen tahdistin niinku näin*
- 11 *(naurua)*
- 12 *M: se kytee niinku siellä*

M tuo esille näkökannan, että mitään oikeasti korvaavaa ei ole mahdollista löytää niin kauan kun pelaamisen liekki kytee. M käyttää kieltä, jossa pelaaminen vertautuu toisaalta (hallitsemattomaan) tuleen ja toisaalta biologisesti elintärkeään sydämen toimintaan. Peliongelma on jotain niin sisäistä, että pelkästään tekemällä jotakin muuta, sitä ei ole mahdollista taltuttaa. Osa antaakin peliongelmalle biologisia ja fyysisiä selityksiä, kuten eri sairaudet. Biologiset syyt tuovat ratkaisukeinovalikkoon biologiset keinot. Seuraavassa otteessa F käsittää peliongelman lääkehoitoa edellyttäväksi ongelmaksi.

ote 8.3.c

- 1 *F: mä vähän sillain odottavalla kannalla tän koko pelaamisen lopettamisen kanssa koska*
2 *niinku tota jossain vaiheessa mulla oli pidempiä aikoja että pysty olee pelaamatta ja järjettömältä*
3 *mältä se tuntuu niinku tänäänkin tuntu järjettömältä että minkä takia sinne meni niin paljon*
4 *rahaa ja sitten koko systeemi ei siinä oo pienintäkään mitään järkee et sen tiedostaa jo nyt*
5 *siinä ei oo koko kolikkopelaamisessa mutta sitten taas semmonen kalenteri ja hymynaama lo*
6 *giikka niin mä olin joskus tupakasta vierotuskurssilla ja se oli ihan se hymynaama ja kaikki*
7 *kirjanpito ja kaikki tämmönen näin ja ei se auttanu mua yhtään et sitten vasta niinku tupakas-*

8 ta pääs eroon kun ihan tosissaan päätti että käytti sitä lääketta siihen että tähän ei ilmei-
9 sestä oo minkäänäköstä lääketta olemassa

Pelihimon määrittyminen sisäiseksi, fyysiseksi ja psyykkiseksi luo jännitteen ratkaisukeinoista neuvotteluihin. Ongelman jo haltuun saaneet konkariit tuovat esille ulkoisia toimintatapoja ja keinoja, jotka ovat heitä auttaneet. Myös ryhmien ohjaajat suosittelevat erilaisia toimintatapoja. Konkariien puheenvuoroissa voi myös esiintyä puhetta pelaamisen yhä jatkumisesta (hallitusti), mutta sisäistä himoa/liekkiä pelaamiseen ei kuvauksissa ole, kuten seuraavassa otteessa.

ote 8.3.d

1 *J (vao): joo niin no mää tosiaan lähtisin neljän viikon kesälomalle ja sinä aikana sitten en*
2 *tiedä mitä kaikkee tääl on sitten tapahtunut pelkästään hyvää ilmeisesti kin ja tota varmaan*
3 *tarkoituksena olis vähän puhua siitä omasta pelaamisesta mikä mulla on ollu ja kesäloman ai-*
4 *kana se oli aika aika nollassa johtuen siitä että kun mä järjestin sellasia aktiivikesäloman et*
5 *mä olin koko ajan menossa et sitten viimesellä viikolla vähän lipsahti (naurahdus) lipsahti sit-*
6 *ten et ku tota alkoi tutut kyselemään että missä sitä ollaan oltu ja tota jaja ja sitten ku kotihii-*
7 *reksi jäi vähäksi aikaa piti rauhottua kuitenkin hetken kesäloman aikana niin tuli sitten pari*
8 *kertaa käytyä siellä pelailemassa mutta muuten sanoisin että niinku kokonaisuutena hyvä jak-*
9 *so ja ei missään vaiheessa tuntunu siltä että ois pitänyt niinku keskeyttää muut toimet mitä on*
10 *tekemässä sen takia et ois päässyt pelaamaan*

Sisäisen pelihimon taltuttamiseksi jokaisen tulee löytää omat keinonsa. Osa pohtii sitä, olisiko parempi vältellä koko asiaa, jotta peliasiat eivät pysyisi ”aktiivisina” mielessä.

ote 8.3.e

1 *I:ja sitä vaan sitä vaan mä pikaksen mietin kun mä lupasin lähtee tähän näin tähän tota noin*
2 *ryhmään tai siis tähän mikä nyt kokoontuu ens keskiviikkona ensimmäistä kertaa et mä en tie-*
3 *dä onko se mulle nyt ihan sitten oikee paikka että kun mä oon just vast pyristelemässä irti täst*
4 *touhusta että et jos mä ton sen sen sen ja tän ryhmän avulla pidän sen asian siel koko ajan*
5 *itelleni aktiivisena*

6 *L (vo): niin*

7 *I: sen sijaan että m älä jäisin kokonaan pois silleen että mä en ajattelis koko asiaa että onko*
8 *mulle parempi nyt sitten jom kumpi kumpi mä en mä en nyt oikeen mullon nyt vähän --- vielä*
9 *hakusessa tää homma että mä en tiedä mitä mä teen*

10 *L (vo): joo se onkin tosi hyvä kysymys koska mitä ite on*

- 11 *I: mmm*
- 12 *L (vo): varmaan kukaan muu osaa siihen vastata*
- 13 *I: niin koska mä mä nyt tällä tavalla kun mä käyn näis ryhmissä ja sit jos mä lähen lähden sii-*
 14 *hen siihen tota siihen seuraan mikä peru on perustetaan niin mä pidän sillä lailla koko ajan*
 15 *sitä asiaa aktiivisena*

Peliongelman osaksi rakentuu myös pelaamisen ajattelu ja jopa pelaamisesta puhuminen vertaisryhmässä:

ote 8.3.f

- 1 *H (ao): puhutaanko nytte alkaa tota I:tä nyt närästää kun me tämmöseks kuivapelaamiseksi to-*
 2 *ta*
- 3 *(päällekin puhetta, naurahduksia, kiemurtelua)*
- 4 *H (ao): niin tuota*
- 5 *J (vao): mut kiusauksia on*
- 6 *H (ao): kiu kiu kiusauksia on*
- 7 *K: mut mistäs sitä sit voi pelata puhuu jos ei pelaamisesta*
- 8 *i: niin mä meinaan mut kun me ollan täs niinku koko ajan niiku siel pelaamassa*
- 9 *H (ao): niin niin*
- 10 *I: oltu niinku siel pelaamassa pelattu pelaamassa sen kortin ja rahan kanssa et tota noin niin*
 11 *kun siitä pitäis päästä eroon niin*
- 12 *L (vo): mitäs me keksittäis*

Ryhmässä toisiinsa törmäävät siis kaksi peliongelman määrittelyyn liittyvää diskurssia, joista toinen korostaa peliongelman psykologista ja sisäistä luonnetta ja toinen peliongelman toiminnallista ja seurauksia tuottavaa luonnetta. Puhetavat johtavat tiettyyn valikoimaan mahdollisia ratkaisukeinoja, joista ryhmissä myös neuvotellaan. Peliongelman määrittymisen ryhmän jäsenten puheissa on ratkaisevaa sille, millaisia ratkaisuja pyritään hakemaan. Ne rakentavat myös ryhmien kulttuuria ja normistoa esimerkiksi suhteessa siihen, mistä ryhmässä voi puhua.

Näissä keskusteluissa ongelma on kuitenkin määrittynyt selkeästi yksilön ongelmaksi, johon on löydettävä yksilölliset ratkaisut. Ryhmissä on kuitenkin neuvoteltu peliongelman luonteesta myös siitä näkökulmasta, että vastuu voi olla myös yksilön ulkopuolella.

8.4. Vastuusta neuvottelu

Se, kuinka peliongelma ryhmien keskustelussa määrittyy, liittyy suoraan myös siihen, kuka ongelmanratkaisemisesta on vastuussa. Tämä keskustelu voisi määrittää myös ryhmien luonteen uudella tavalla, mikäli yhteisymmärryksessä syntyisi käsitys esimerkiksi yhteiskunnan vastuusta peliongelman hoidossa. Näitä teemoja sivutaankin molemmissa ryhmissä, kun keskustellaan pelijärjestelmään liittyvistä teemoista.

Molemmissa ryhmäistunnoissa puheenaiheeksi nousee suomalainen pelijärjestelmä. Siitä käytävissä keskustelussa toistuvat samat diskurssit, joista voimakkain on *Pelaaminen on Suomessa liian helppoa*. B ryhmässä keskustelun aloittaa ryhmäläinen F tilanteessa, jossa haetaan ratkaisuja kunkin henkilökohtaisen pelaamisen hallintaan tai lopettamiseen liittyvän tavoitteen saavuttamiseksi.

ote 8.4.a

- 1 *F: mä haluaisin muuttaa las vegasiin ihan sen takia et siellä vois käydä supermarketissa il-*
2 *man et tarttee mennä minkään tota peliautomaatin ohi*
3 *B (ao): onkse mahollista F muuttaa sinne*

Ryhmäläinen F käyttää voimakasta ristiriitaa ja paradoksia herättääkseen keskustelua suomalaisesta pelijärjestelmästä. Las Vegas, pelimaailman yleisesti tunnettuna ”mekkana”, olisi parempi paikka ongelmapelaajalle kuin Suomi, jossa peliautomaatteja on jokaisessa supermarketissa. Tästä alkaa keskustelu, jossa pelijärjestelmän vaihtoehtoja ja eri puolia käydään lävitse. Diskurssilla on kahtalaisia seurauksia ryhmäkeskustelussa. Toisaalta diskurssin avulla vastuu peliongelman ratkaisemisesta siirtyy itseltä yhteiskunnalle ja pelijärjestelmälle:

ote 8.4.b

- 1 *A (ao): okei mut se (norjalainen pelijärjestelmä, jossa pelejä on vain tietyissä pelipaikoissa,*
2 *kirjoittajan huomio) ei ratkaise teidän henkilökohtaista pulmaa*
3 *X: kyl se aika lähellä oli taas*
4 *(naurua)*

- 5 *F: kyllä se ratkasis mä kyllä väitän et se ratkasis mun henkilökohtaisen ongelman ihan kerta*
6 *kaikkiaan*
- 7 *X: se on se on*
- 8 *F: jos jos täällä ois kakskolme pelihallia mihinkä sais hommattua peli siis porttikiellon tai jo-*
9 *tain muuta mä käyn äärimmäisen harvoin missään äraayn luolassa*
- 10 *X: niin*
- 11 *F: niin mulla ei olis tämmöstä peliongelmaa*

Ryhmän ohjaaja koettaa palauttaa vastuun peliongelmaista yksilölle ja viedä keskustelua yksilöllisistä ratkaisukeinoista eteenpäin, mutta ryhmäläinen F ottaa voimakkaasti kannan, jonka mukaan hänen henkilökohtainen ongelmansa johtuu suomalaisesta pelijärjestelmästä ja olisi ratkaistavissa pelijärjestelmää muuttamalla.

Toisaalta diskurssi palvelee keskustelussa yhteisen käsityksen rakentamista siitä, millainen pelijärjestelmä Suomessa pitäisi olla. Kyse ei ole vain peliongelman ratkaisemiseen liittyvän vastuun siirtämisestä itseltä yhteiskunnalle, vaan myös yhteisestä asemoitumisesta ryhmässä suhteessa siihen, kuinka yhteiskunnan asia tulisi ratkaista.

ote 8.4.c

- 1 *F: mut siis sillain et jos jos täällä meillä aatellaan et kävelee sata metriä tonnepäin niin se on*
2 *viiskymmentä peliautomaattia siinä niin budapestissä pitää kävellä neljä päivää että näkee*
3 *ensimmäisen*
- 4 *X: mm*
- 5 *B (ao): mm*
- 6 *G: elikkä ei kannata olla suomalainen pitää lähteä muualle*
- 7 *F: ei niin mutta kun on pakko olla suomalainen*
- 8 *C: mutta mä kato toisella kato se ei oo hyvä joka paikassa se houkuttelee mutta toisissa mais-*
9 *sa on ollut kasinot kokonaan kielletty aikanaan oli hirveesti kasinoja paljonkin kasinoja ja*
10 *yhtäkkiä valtio sano nyt mutta sitten nämä asiat menee alamaailmaan*
- 11 *F: niin*
- 12 *C: samat kasinot on olemassa mutta ei julkisesti*
- 13 *D: ne on pimeitä*
- 14 *C: pimeessä joo ne on enemmän vaarallisia enekin ei ollut kontrollia nyt ei yhtään kontrollia*
- 15 *X: mä oon sitä mieltä että sais olla ja mutku ne ois vaan tuolla kasinoilla*

- 16 *F: niin samaa mieltä siis sillä lailla että onhan tupakoitsijoillekin omat*
- 17 *D: se norjan norjan laki*
- 18 *F: missä saa polttaa ja missä taas ei saa*
- 19 *D: se norjan laki on hyvä se norjalainen järjestelmä se on se on yhteiskunnan kannalta niin se*
20 *on terve*
- 21 *A (ao): niin*
- 22 *F: siis tupakoitsijana ei saa mennä joka paikkaan mutta eraayy saa mennä joka paikkaan ja*
23 *laittaa pelikoneensa sinne*

Ryhmäläinen C kyseenalaistaa sen, olisiko tiukempi pelipolitiikka ratkaisu peliongelmaan. Kyseessä on toinen julkisestakin keskustelusta (ks. esim. Lund 2010, 15) tunnistettava diskurssi *Pelaamista on aina ja kaikkina aikoina rajoituksista huolimatta eli pelaaminen on ihmiselle luonnollista toimintaa*. Diskurssi sisältää ajatuksen siitä, että pelaamista rajoittamalla itse asiassa lisään ongelmia, sillä jos pelaaminen on kiellettyä, mutta sitä silti on, laitton toiminta lisääntyy. Tämä diskurssi sisältää myös yksilönvastuun näkökulman, sillä jos yhteiskunnan ei ole mahdollista rajoituksilla estää pelaamista, on yksilöiden ratkaistava peliongelmansa itse. C:n käyttämä diskurssi herättää ryhmän asemoitumaan tätä yksilönvastuuta korostavaa näkökulmaa vastaan siten, että ryhmä alkaa rakentaa yhteistä käsitystä siitä kuinka asioiden tulisi olla. Pelaaminen rinnastetaan tupakoimiseen, jota säädelään varsin tiukasti. Pelaamista ei tarvitsisi kieltää kokonaan, mutta liian helppoa se on tällä hetkellä. Ryhmässä muodostuu yhteinen käsitys siitä, kuinka asioiden tulisi olla, mutta siitä miten asiat voisivat muuttua toivottuun suuntaan pääasiassa vaietaan. Puhe ei johda toimintaehdotuksiin.

Pelijärjestelmän kritisoimista ei täysin varauksetta pidetä vertaisryhmän tarkoituksena.

ote 8.4.d

- 1 *A (ao): okei mut se (norjalainen pelijärjestelmä, jossa pelejä on vain tietyissä pelipaikoissa,*
2 *kirjoittajan huomio) ei ratkaise teidän henkilökohtaista pulmaa*
- 3 *X: kyl se aika lähellä oli taas*
- 4 *(naurua)*

X:n käyttämän humoristisen kommentin ja yhteisen naurun avulla osoitetaan, että poliittinen puhe ei ratkaise ongelmia, eikä sen paikka siten välttämättä ole vertaistukiryhmän keskusteluissa. Ryhmän ohjaaja toisaalta puheenvuorossaan siitä, kuka on vastuussa suomalaisesta pelijärjestelmästä,

tukee tätä näkemystä, mutta toisaalta myös virittää mahdollisuuden kansalaistoimintaan ja vaikuttamiseen:

ote 8.4.e

- 1 *A (ao): mut se ei oo sitten taas sillä lailla no nyt mää ehkä ehkä oon nyt vähän vääräs tilanteessa tätä tätä niinku kuvaamassa mutta se ei oo välttämättä peliyhtiöitten vastuulla vaan se on suomen valtion vastuulla tää pelipolitiikka*
- 2
- 3
- 4 *X: niinhän se on*
- 5 *F: niin mutta kun peliyhtiö on valtion yhtiö niin kyllä se on silloin niinku ihan se peliyhtiön vastuulla*
- 6
- 7 *X: niin mutta ku se*
- 8 *A (ao): ei vaan se on suomen valtion poliitikkojen*
- 9 *X: koska nehän ne sen lain säätää että*
- 10 *A (ao): niin*
- 11 *X: että saako ne olla missä ne pelit saa olla*
- 12 *A (ao): ja siihenhän me voimme itse kukin vaikuttaa niinku kansalaisina ja kansalaisryhminä*
- 13 *mut siihen miten peliyhtiö sijoittaa pelejä tai paljonko niitä tässä suomen maassa on niin siihen me ei hirveesti pystytä vaikuttaa*
- 14
- 15 *X: ja se et*
- 16 *A (ao): mutta valtiovallan ----- pystytään vaikuttaa*

Vastuu pelijärjestelmästä asemoidaan Suomen valtion poliitikoille ja politiikkaan on mahdollista vaikuttaa. Ryhmäläinen X tukee ohjaajaa tässä näkemyksessä, mutta keskustelu ei ota enempää tuulta alleen. Ohjaaja tuo aluksi esille sitä, että on ehkä väärässä tilanteessa puhumassa poliittisista vaikutusmahdollisuuksista, mutta tuo sitten esille vastuun ja vaikuttamisen näkökulmia.

Ryhmässä A poliittista keskustelua ei käydä yhtä yksiselitteisesti ja suoraviivaisesti kuin ryhmässä B. *Pelaaminen on Suomessa liian helppoa* –diskurssi nousee esiin vaivihkaisemmin puheena siitä, että pelikoneita ja mahdollisuuksia pelata on kaikkialla:

ote 8.4.f

- 1 *M: niit on niin paljon*
- 2 *J (vao): nii mä mietin sitä paikkaa et käykö aina samoissa paikoissa et jos joskus pittää käydä asioilla vaikka sanotaanko vaikka pankissa ja kaupassa ja tällasissa asioissa missä on vaihto-*
- 3

- 4 *ehtoja niin oiskohan sit jos joku päivä valittis vaikka jonkun toisen kaupan niin vois missä*
 5 *vois käyä niin tulisko se sillon niin vähän eri tavalla ettei ois ei valmiiks niinku mieti sitä reit-*
 6 *tiä että kun mä meen tästä ja tästä niin tossa on yks pelikone ja tossa on et tota auttasko se*
 7 *sitten siihen että tota kokeilis joskus kävellä ees yhd*
- 8 *K: lähikaupassa kun käy niin ei tarvii pelata*
- 9 *J (vao): niin siellä ei oo konneita*
- 10 *K: mm*
- 11 *L (vo): niin*
- 12 *K: toistaseks ainakaan*
- 13 *L (vo): harvinaista*
- 14 *J (vao): niin on*

Keskustelua käydään siitä, että ovatko kaikki pelikoneet yhtä koukuttavia vai onko toisten koneiden kiusausta helpompi vastustaa kuin toisten. Samassa yhteydessä todetaan, että on muutama kauppa, joissa ei ole pelikoneita, ainakaan toistaiseksi. Useampi ryhmäläinen noteeraa asian ja korostaa sen harvinaisuutta. Keskustelu jatkuu pelaamisen helppoudesta siitä näkökulmasta, että pelejä ja pelimahdollisuuksia kehitetään koko ajan uudenlaisia, ryhmäläisten puheissa koukuttavampia ja helpompia pelata.

ote 8.4.g

- 1 *M: se on ihan sama kun sä maksat jonkun summan niin se menee heti sieltä tililtä ihan sama*
- 2 *L (vo): niin*
- 3 *I: se on kyllä kauheeta*
- 4 *M: ---*
- 5 *K: mä en ymmärrä mitä varten ne käy*
- 6 *(päällekin puhetta)*
- 7 *L (vo): sehän olis ideaali jos siin ois niin et se rajoittais pelaamista jotenkin sä et esimerkiks*
 8 *vois sit kuin jollakin summalla per päivä pelata siihen siin vois olla jo ideaa mut --- sä laitat*
 9 *kaikki rahas*
- 10 *J (vao): se on totta*
- 11 *I: se vaan se vaan tota noin mut siinähan on se että jos jos sä tota noin se tota noin se nosto-*
 12 *raja per päivä*
- 13 *L (vo): niin*

- 14 *I: määrätty sinne*
15 *I: niin sitä enemmänhän sä et voi sillon*
16 *L (vo): niin niin juu*

Pelikoneiden pelaaminen kortilla nostattaa kahdenlaisia puheita. Toisaalta voimakkaita kannanottoja vastaan (”se on kyllä kauheeta”, ”mä en ymmärrä mitä varten ne käy”), mutta toisaalta myös keskustellaan mahdollisuudesta rajoittaa omaa pelaamista korttiin asetettavan nostorajan avulla.

ote 8.4.h

- 1 *J (vao): niin ja sieltä netistä se on tullukin tietosuuteen tää rahan arvon hämärtyminen sillon*
2 *kun ne on pelkkää numeroita mitkä hyppii näytöllä niin sillon sitä ei tajuu onks siellä yks nol-*
3 *la lisää perässä*
4 *L (vo): joo*
5 *J (vao): ei puhuta enää sadoista vaan puhutaan tuhansista euroista tai sanotaanko nyt noissa*
6 *automaateissa ei puhuta enää kymmenistä vaan sadoista euroista*
7 *L (vo): niin niin*
8 *J (vao): että ei sitä huomaa ei tarvii laittaa missään välissä sitä rahaa koneeseene eikä kier-*
9 *rättää*
10 *L (vo): fyysisesti niin*
11 *J (vao): siellä alla niin*
12 *I: niin se on tosi vaarallista*
13 *J (vao): se on tehty niin helpoksi*
14 *I: joo joo siis se on*
15 *M: siel on noissa nettikasinoissa niin niis on semmosia pelejä mihin menee niinku joku viis tai*
16 *seittemänkin euroa aina yhdellä kierroksella kun sä painat siitä*
17 *J (vao): ja*
18 *M: niinku tavallaan klikkaat vaan nappii niin kyl se siitä menee*
19 *L (vo): (naurahtaa)*
20 *M: siel on sata euroo äkkii menny kuule ei se oo ku muutama hassu kierros*
21 *J (vao): niin eikö monet näistä peleistä kun sanotaan missä on viiden liinan --- näitä hedel-*
22 *mäpelejä ja muita jos sanotaan että yhdellä liinalla --- eihän se oo ees pelaamista kun sä oot*
23 *vähän niinku ruikutat sunhan täytyy laittaa ne kaikki liinat päälle et sä niinku ees pelaat*

Ryhmän A käymässä keskustelussa diskurssi *Pelaaminen on Suomessa liian helppoa* muuttuu enemmän muotoon *Pelimaailma muuttuu koko ajan vaarallisemmaksi*. Ryhmäläiset määrittelevät tässäkin tapauksessa yhteisen vihollisen, mutta se on pelijärjestelmän sijaan yhä koukuttavammaksi käyvät pelit. Varsinaista syyllistä puheissa ei tarkasti määritellä, päinvastoin kuin B ryhmän puheessa (RAY, valtio). Vaikuttaisi siltä, että tämän puheen tarkoitus on myös vierittää osin peliongelman vastuuta yksilön ulkopuolelle, mutta puhe ei tunnu sisältävän yhtä selvää itua aktivismille. Pelaajat asemoivat itsensä ennen kaikkea uhrin rooliin vaaroja ja houkutuksia täynnä olevassa pelien maailmassa. Toisaalta molemmissa ryhmissä puhe pelaamisen helppoudesta ja määritely yhteiskunnan sekä peliyhtiöiden vastuu peliongelma-asettaa pelaajat samaan yhteiskunnalliseen asemaan, osin olosuhteiden uhreiksi, joilla on yhtäläisiä etuja.

Poliittinen keskustelu ongelmapelaamisesta liittyy siihen, kenelle toimijuus peliongelma-asetetaan (ks. Borrell 2008). Ryhmien keskustelussa toimijuus pysyy eksplisiittisesti lähes koko ajan pelaajilla itsellään, mutta etenkin ryhmässä B jäsenen F toimesta toimijuus ja siten vastuu langetetaan peliyhtiölle ja valtiolle. Ryhmässä A pelien vaarallisemmiksi kehittymisestä puhutaan passiivissa eikä pelien kehittäjistä (tai päätöksistä vastuussa olevista) puhuta lainkaan. Toimijuus lankeaa keskustelussa ikään kuin peleille itselleen, joten pelijärjestelmän toimijuus on hyvin implisiittisesti esillä. Vaikuttaisi siltä, että molemmissa ryhmissä on voimakkaasti omaksuttu normi siitä, eli peliongelmassa vastuu on pelaajalla itsellään. Yksilön toimijuutta korostava puhetapa on siis hegemoninen diskurssi. Se, että toimijuudesta syntyy neuvottelua, suurempaa tai vaivihkaisempaa, voisi kuitenkin kylvää siemenen poliittisellekin voimaantumiseen ja aktivismille. Tämä vastapuhe myös osoittaa, että toisenlaisiakin tulkintoja on mahdollista tehdä.

Tutkimuksissa on todettu vertaisryhmätoiminnan toisinaan johtavan poliittiseen aktivoitumiseen ja edunvalvontatoimintaan (Munn-Giddings & McVicar 2006). Täysin selvää ei ole, miksi joissakin ryhmissä näin käy ja toisissa ei. Oman aineistoni valossa näyttäisi siltä, että poliittiselle puheelle löytyy jonkin verran sijaa vertaisryhmäkeskustelussa, jolloin aktivismin siemen on kylvetty. Poliittinen puhe omassa aineistossani on ennen kaikkea puhetta vastuusta. Peliongelma asemoidaan yhteiskunnan ongelmaksi, joka yhteiskunnan tulisi ratkaista. Toisaalta yhteiskunnan vastuun ja yhteisen vihollisen määrittäminen asemoi ryhmäläiset samaan yhteiskunnallisesti sorrettiin ryhmään, jolla on yhteisiä etuja (pelijärjestelmän muuttaminen), ja joka voisi johtaa myös aktivismiin etujen puolesta.

9. POHDINTA

9.1. Vuorovaikutuksellinen näkökulma vertaistukiryhmiin

Tässä tutkielmassa tarkastelin kahden ongelmapelaajien vertaisryhmän vuorovaikutusta kummankin ryhmän yhdestä kokoontumisesta tehdyn videotallenteen pohjalta. Tarkastelemani ryhmät olivat vuorovaikutuksen näkökulmasta tarkastellen hyvin samanlaisia. Ne erosivat toisistaan siinä suhteessa, millaisen roolin ammattityöntekijä otti ja siinä, että toista ryhmää ohjasi myös vertaisohjaajia. Tarkastelemiani vertaistuen vuorovaikutuksellisia tekoja ilmeni molemmissa ryhmissä.

Ryhmien ohjaajilla on erityinen ja aktiivinen asema ryhmissä, mikä näkyy jo puheenvuorojen määrissä. Ohjaajat voivat asemoitua eri tavoin ohjaajan tehtävään esimerkiksi tasa-arvoisuuden tavoittelemisessa, mutta etenkin ammattityöntekijän ei ole mahdollista asettua täysin tasa-arvoiseen asemaan ryhmäläisten kanssa. Tämä tukee käsitystä siitä, että ammattityöntekijän toimintaroolit vertaistukiryhmissä saattavat kaivata selkiytystä (Hyväri 2005, 219). Ammattityöntekijäohjaajan ja vertaisten roolit tarjoavat erilaisia auttavan vuorovaikutuksen keinoja vertaisryhmissä. Ammattityöntekijänkin on kuitenkin mahdollista käyttää vuorovaikutuksessaan erilaisia strategioita vertaistukiryhmiä ohjattaessaan. Sosiaaliset statukset ja valtaerot eivät toteudu vuorovaikutuksessa automaattisesti aina tietyllä tavalla vaan ne rakennetaan vuorovaikutuksessa joko olennaisiksi tai sitten ei (Suoninen 1997, 167). Parhaimmillaan asiantuntijatieto ja kokemustieto yhdistyvät vertaisryhmän vuorovaikutukselle ominaiseksi ainutlaatuisiksi yhteistyöksi.

Vertaisten eri positiot mahdollistavat vertaisten moniäänisyyden. Vertaistukiryhmissä on siis eri tilanteissa olevia osallistujia, jotka asemoivat itsensä vuorovaikutuksessa eri tavoin ja joille erilaiset vuorovaikutukselliset teot ovat mahdollisia. Nimesin positiot konkareiksi, noviiseiksi ja kokelaiksi. Se, että ryhmäläiset ovat erilaisissa vaiheissa suhteessa ryhmissä käsiteltäviin ongelmiin mahdollistaa ryhmien vuorovaikutuksessa monenlaiset puheenvuorot. Konkareiden on mahdollista tukea muita kokemuksellaan esimerkiksi normalisoimalla kokemuksia. Noviisit voivat vuorovaikutuksessa monipuolisesti sekä pyytää että antaa neuvoja. Kokelaiden tilanne välittyy vuorovaikutuksessa ongelmapuheen kautta ja he eivät ole vielä saaneet tilannettaan hallintaan. Kokelaat paitsi pyytävät neuvoja myös konfrontoivat keskustelua kaikista eniten. Paremmassa tilanteessa olevat voivat siis puheenvuoroillaan luoda toivon ilmapiiriä ja toisaalta vielä hallintaa etsivät kyseenalaistavat ja rikkovat liian harmoniseksi käyvää keskustelua. Myös Binden (2011) artikkelissa ruotsalaisista on-

gelmapelaajien vertaistukiryhmistä on samankaltainen jaottelu ryhmien veteraaneihin ja akuuttien ongelmien kanssa edelleen kamppaileviin, jotka osallistuvat vuorovaikutukseen toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Ryhmän vuorovaikutuksessa hallinta- ja ongelmapuhe määrittävät milloin pelaaminen on ongelmallista. Vaikuttaisi siltä, että peliongelma ei saa ryhmän keskusteluissa vain pelaamistoimintaan liittyvää tulkintaa, vaan myös pelaamaton tilanne voi määrittyä ongelmalliseksi. Hallintapuhe onkin keskeisessä roolissa muodostamassa ryhmissä moniäänistä käsitystä peliongelmosta. Tässä kohtaa tutkimuskysymyksen myös kietoutuvat voimakkaasti yhteen – hallinta- ja ongelmapuheen avulla muodostuu käsitys dualistisesta peliongelmosta, josta tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Vertaistukiryhmän vuorovaikutuksen keinot siis mahdollistavat monenlaiset puhettavat ongelmapelaamisesta.

Ongelmallisen pelaamisen tunnustaminen johtaa neuvonantoepisodeihin. Vertaisryhmän vuorovaikutus tarjoaa monenlaisia neuvonannon mahdollisuuksia. Vertaistuelle keskeistä on kokemukseen perustuvan tiedon käyttäminen neuvonannon resurssina. Oman kokemuksen kertominen minitarinana voi toimia neuvonantona muille kuin sanoen ”minä tein näin ja se tuotti hyvän tuloksen, joten sinunkin kannattaa kokeilla”. Toisaalta vertaistenkaan suora neuvominen ei ole aineiston perusteella luontevaa, jolloin liittoutuminen ohjaajien neuvonantoihin muodostuu helpommaksi tavaksi. Ohjaajilla on ryhmissä legitiimi rooli tehdä ehdotuksia, mutta toisaalta ammattityöntekijäohjaajalla ei ole samankaltaisia neuvonannon keinoja käytössä kuin vertaisilla. Ryhmissä esiintyy myös muunlaisia neuvonantoja kuin kokemustietoon perustuvia, kuten kuvittelemalla ”mitä jos” tai ”isi-” muotoa käyttämällä tai sokraattisesti haastatteleamalla. Ryhmässä tarjoutuu monenlaisia tilaisuuksia persoimattomiin neuvonantoihin.

Ammatillisen auttamistyön neuvonannoista lukemassani tutkimuksessa ei ole raportoitu oman kokemuksen käyttämisestä neuvonannon resurssina. (Ks. esim. Suoninen 2000, Juhila 2000) Kertomus on se viestinnän tapa, jolla tuomme menneisyyden tapahtumia toistemme tietoon. Kertomuksiin kuuluu keskeisesti jokin niihin kätkeytyvä ydinsanoma, eli ”pointti”. Tämä kertomuksen ydinsanoma on kertomuksen ”opetus”, joko toivottava tai ei-toivottava asiantila. Kertomuksia voi tyypitellä regressiivisiin, staattisiin ja progressiivisiin. Erilaiset, etenkin progressiiviset, narratiivit voivat toimia esimerkiksi muutoksen resursseina auttamistyössä. (Jokinen 2000, 131-133.) Vertaisryhmissä kertomukselliset rakenteet, joita kutsun minitarinoiksi, toimivatkin yhtenä vertaisvuorovaikutuksen resursseina, joilla on mahdollista tehdä kokemustieto näkyväksi.

Neuvonantojen vastustaminen oli oman aineistoni perusteella kohtalaisen yleistä ja vaivatontakin. Etenkin kokelaat asettuivat vastustamaan neuvonantoja. Vehviläinen (2001) on omassa aineistossaan (työttömien asiakaslähtöisestä ohjaamistyöstä) todennut myöskin aiemmista tutkimuksista poikkeavaa verrattain yleistä neuvojen vastustamista. Vaikuttaisikin siltä, että tilanteissa, joissa neuvonantoja ei lähdetä vastustamaan, vuorovaikutus on saattanut muodostua hierarkkisemmin, jolloin neuvonannon vastustaminen uhkaa neuvojan kasvoja.

Oma kokemus oli yleinen vastustamisen resurssi. On mahdollista, että ryhmässä neuvonannon vastustaminen voi olla sallitumpaa kuin kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa, jossa osapuolten kasvojen säilyttäminen on vain kahden ihmisen vastuulla. Toisaalta ryhmässä, jossa on paikalla ongelman selvittämisessä eri vaiheessa olevia, saattaa olla tärkeää korostaa yksilöllisyyttä ja vastustaa neuvonantoa, jos oma tilanne on vielä selvittämättä. Oman identiteetin suojeleminen kokelaana vaati voimakasta vastapuhetta suhteessa niihin, jotka ovat jo selvittäneet ongelman. Toisaalta myös neuvonannon hyväksymisestä voisi olla kiusallisia seurauksia seuraavissa ryhmätapaamisissa. Ryhmäkeskustelussa kokelaiden rooli muodostuu jännitteiseksi, koska heidän identiteettinsä voi rakentua aktiivisina toimijoina, jotka tietävät kyllä kuinka tulisi toimia. Koska he eivät kuitenkaan toimi näin, on vastapuhetta tuotettava aktiivisesti. Usein vastuu ongelmasta lankeaa oman toimijuuden ulkopuolelle tai sitten ryhmäläinen tuottaa voimakasta ongelmapuhetta ja kutsuu kuulijoita empaattisen kuuntelijan (ks. Suoninen 2000, 89-95) positioon. Näitä molempia strategioita näkyis myös vertaisryhmän vuorovaikutuksessa etenkin kokelaiden käyttäminä.

Vertaistuen ytimessä on jokin samuus, jaettu kokemus. Ryhmissä eronteilla kuten neuvonantojen avoimella vastustamisellakin kuitenkin tuodaan esille ainutlaatuisia eroja. Vertaistuki onkin näiden kahden välillä tasapainoilua – yhteisestä kokemuksesta voiman ammentamista ja jokaisen ainutlaatuisen kokemuksen hyväksymistä ja arvostamista. Lisäksi vertaisryhmän vuorovaikutukselle keskeistä vaikuttaisi olevan ennen kaikkea ryhmän jäsenten kokemusten normalisoiminen. Normalisoimalla on mahdollista hälventää peliongelmaan liittyvää häpeää sekä ryhmäläisten yksinäisyyttä ongelmansa äärellä yhteisiä kokemuksia korostaen. Faktualisoimalla peliongelmaan liittyviä kokemuksia niistä tehdään tavallisia ja asiaankuuluvia. Arkaluontoisten asioiden käsittely tapahtuu myös normalisoiden ja näissä tapauksissa eroja tehdään vaihkeisesti, toisten kasvoja suojellen. Normalisoiminen vaikuttaisi olevan vertaistukiryhmän vuorovaikutuksen ydintekojä.

Sijoittamalla institutionaalisen ja arkisen vuorovaikutuksen leikkauspisteeseen, vertaistukiryhmien vuorovaikutus tarjoaa laajan valikon vuorovaikutuksen keinoja – onhan arkikeskustelu usein institutionaalista vuorovaikutusta monipuolisempaa (ks. esim. Raevaara 2001). Arkisen vuorovaikutuksen

voi ajatella sisältävän laajemman hyödyllisten vuorovaikutusasetelmien kirjon kuin terapiavuorovaikutuksessa ja voimaannuttava vuorovaikutus perustuu kykyyn eläytyä toinen toisensa asemaan (Suoninen ym. 2011). Näin ollen vertaistukiryhmien vuorovaikutukselliset mahdollisuudet vaikuttaisivat olevan jossain määrin perinteistä auttamistyön vuorovaikutusta laveammat.

9.2. Peliongelman moninaisuus vertaistukiryhmän vuorovaikutuksessa

Toinen tarkasteluorientaationi liittyi siihen minkälaisia käsityksiä ongelmapelaamisesta ja siitä selviytymisestä vertaistukiryhmien vuorovaikutuksessa syntyi ja millaisia seurauksia näillä käsityksillä oli. Kävi ilmi, että tarkastelemisani vertaistukiryhmissä käytiin moniäänistä keskustelua samoista, toistuvista teemoista.

Tarkastelemisani vertaistukiryhmissä muodostui siis moniääninen käsitys peliongelmaasta ja siitä selviytymisestä. Ryhmissä on yhtä aikaa läsnä monta totuutta peliongelmaasta ja siitä selviytymisestä. Tämä ei ole hämmästyttävää, kun otetaan huomioon, että ylipäätään peliongelmaan liittyy monia mahdollisia puhetapoja myös tieteellisessä keskustelussa.

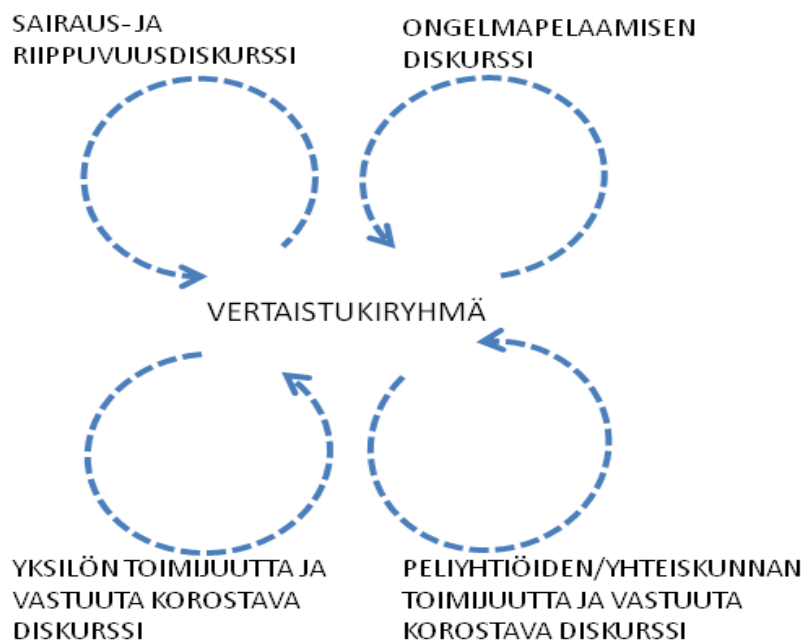
Tutkielman alkupuolella esittelemäni tieteellisestä keskustelusta tutut ongelmapelaamisen kulttuuriset diskurssit eivät sellaisinaan ja tarkkarajaisina esiintyneet vertaistukiryhmien vuorovaikutuksessa. Tämä on luonnollista, sillä kulttuuriset diskurssit harvoin näkyvät keskustelussa selkeinä kokonaisuuksina.

Molemmissa ryhmissä käytiin keskustelua siitä, voiko ongelmapelaaja pelata ”normaalisti” vai onko pelaaminen lopetettava kokonaan (nk. abstinenssi-käsitys). Nämä neuvottelut sisältävät käsityksiä eritoten riippuvuusdiskurssista ja peliongelman sairausluonteesta ja toisaalta sitten ongelmapelaamisen diskurssista – ajatuksesta, että peliongelma voi olla monen asteinen eikä se ole tietty sairaus, jota joko sairastetaan tai sitten ei. Toinen molemmista ryhmistä tunnistettavissa ollut diskursiivinen neuvottelu liittyi peliongelman luonteeseen sisäisenä, fyysisenä ja psyykkisenä ongelmana ja toisaalta toiminnallisten ratkaisukeinojen korostuminen konkareiden ja ryhmien ohjaajien neuvonannoissa. Tässä keskustelussa on nähtävissä edelleen sairauskäsityksen ja riippuvuusdiskurssin kaikuja verrattuna käsitykseen peliongelmaasta, jota voi tarkastella sen aiheuttamien haittojen ja selviytymiskeinojen näkökulmasta.

Vertaistukiryhmät voisivat olla myös poliittinen projekti. Peliongelma on mahdollista määritellä joko yksilön tai yhteiskunnan toimijuutta korostaen. Se, kenelle toimijuus asettuu, on myös vastuussa ongelman ratkaisemisesta. Jos toimijuus paikantuukin yhteiskunnalla, muuttuu vertaistukiryhmi- en toimintaluonne varsin toisenlaiseksi. Molemmissa tarkastelemissani ryhmissä käytiin tätä vastuusta neuvottelua, ja molemmissa oli siten nähtävissä yhteiskunnallisen aktivoitumisen itu. Ryhmässä B keskustelu oli eksplisiittistä ja tiivistyi ajatukseen, että *pelaaminen on Suomessa liian helppoa*. Vastuuta peliongelmaasta asemoitiin poliittiselle johdolle sekä peliyhtiöille. Ryhmässä A keskustelua käytiin siitä, että *pelimaailma muuttuu koko ajan vaarallisemmaksi*, jolloin vastuu jakautuu myös yksilön ulkopuolelle, mutta toimijuus ei määri- ty yhtä selkeästi.

Molemmat tarkastelemani ryhmät sijoittuivat vuorovaikutuksensa sisältöjen ja muotojen puolesta ammatillisen auttamistyön ja vastavuoroisen tuen leikkauspisteeseen vertaistuen toiminta-alueella (ks. kuvio luvusta 2.1.). Ryhmä A oli lähempänä vastavuoroisen tuen toiminta- aluetta ja ryhmä B lähempänä ammatillisen auttamistyön aluetta. Ajattelen, että ryhmän paikka vertaistuen toiminta- alueella kolmen sektorin keskiössä ei ole stabiili, vaan myös näiden ryhmien olisi mahdollista liik- kua eri toiminta-alueilla. Vastuusta neuvottelu voisi esimerkiksi toimia ensimmäisenä askeleena poliittisen kansalaistoiminnan alueelle.

Vuorovaikutusnäkökulmasta voisikin ajatella, että vertaistukiryhmät ovat konteksti, jossa toimijat käyttävät kulttuurisista diskursseja selontekoina Suonisen kuvaa (1997, 56) mukaillen:

Kuvio 3: Diskursiivinen toiminta vertaistukiryhmän kontekstissa

Ryhmää on mahdollista tarkastella kontekstina, jossa monenlaiset diskurssit ovat käytössä. Jos ajatellaan, että diskurssit houkuttavat ja yllyttävät toimijoita valintoihin (Suoninen 1997, 157), on olennaista, että vertaistukiryhmät diskursiivisten neuvotteluiden kontekstina ja toimintatilanteena tarjoavat lukuisia valinnanmahdollisuuksia. Itse asiassa vertaistukiryhmät ovat yksi tärkeä konteksti, jossa peliongelma määrittyy jatkuvasti tieteellisen keskustelun hajaannuksesta välittämättä tai siihen liittyen:

”Merkitysevoluutio tapahtuu vuorovaikutuksellisissa kohtaamisissa.” (Suoninen 1997, 169.)

Jos ajatellaan Binden (2011) tavoin ongelmapelaajien vertaistukiryhmien ydintoimintaa olevan kulttuuristen selviytymisen mallitarinoiden rakentaminen selviytymisen tueksi, on mahdollista tulkita diskursseista neuvottelu ja lukuisten puhetapojen olemassaolo monenlaisia erilaisia mallitarinoita mahdollistavaksi. Binden (2011) aineistossa riippuvuustarina oli yleisin ja myös omassa aineistossani on runsaasti riippuvuusdiskurssiin tukeutuvia selontekoja. Kuitenkin myös toisenlaiset tulkinat mahdollistuivat keskustelussa luoden kasvualustaa toisenlaisille selviytymisen mallitarinoille. Vertaistukiryhmissä on mahdollista huojuttaa valta-aseman saaneita puhetapoja ja näillä keskusteluilla voi olla myös yksilöt ylittäviä seurauksia, mikäli vertaistukiryhmät esimerkiksi aktivoituisivat poliittisesti tai ammattityöntekijöiden ja tutkijoiden omaksuessa perinteisiä selityksiä kyseenalaistavia puhetapoja ryhmien kokemusasiantuntijoilta.

9.3. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Uhkakuvien sijaan ammattilaiset voisivat nähdä vertaistuessa mahdollisuuden paitsi ammattimaisen tiedon ja kokemustiedon yhteenliittoutumiseen myös laajaan valikoimaan vuorovaikutuksellisia mahdollisuuksia. Lisäksi on huomattava, että peliongelmaan liittyvistä diskursseista neuvottelemisen ei vaikuta ainoastaan niihin ratkaisuvaihtoehtoihin, joita ryhmän jäsenille tarjoutuu. Näillä diskursseilla on vaikutusta myös ryhmien parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiin. Vertaistukiryhmissä tieto ei ole yhteensuuntaan kulkevaa, vaan kaikki mitä ryhmissä tapahtuu, on samalla myös ryhmän ohjaajien ammatillisen kokemuksen ja tiedon karttumista.

Vaikuttaisi olennaisen tärkeältä, että ryhmät ovat muodostuneet monessa eri tilanteessa olevista henkilöistä. Jos vallalla olisi ainoastaan esimerkiksi jompikumpi peliongelman dualismin mahdollistamista käsityksistä, kapeutuisi tarjolla oleva selviytymiskeinovalikko huomattavasti ja keskuste-

lu voisi muodostua helpommin vain yhtä totuutta korostavaksi. Tämä vertaistukiryhmien heterogeenisuuden hyöty kannattaisikin ottaa huomioon vertaistukiryhmiä muodostettaessa. Vaikka ryhmässä ei olisikaan vertaisohjaajia, voisi olla hyvä, että osa ryhmäläisistä olisi jo selvittänyt peliongelmansa. Ongelmaksi voi muodostua tällaisten henkilöiden motivoiminen mukaan toistuviin ryhmien tapaamisiin.

Yhtenä vertaistuen riskitekijänä on pidetty väärän tiedon leviämisen riskiä (Munn-Giddings & McVicar 2006, 33). Tämä risku kuvastaa hierarkista asennoitumista ongelmatyöhön. Kun puhutaan kokemuksista, ei voi olla riskiä väärän tiedon leviämisestä. Kokemuksen yli ei voi kävellä, sillä jokaisella on omansa. Kokemuksia ei toisaalta myöskään voi yleistää koskemaan kaikkia. Hyvä esimerkki kokemustiedon merkityksestä tulee ilmi neuvotteluissa abstinenssista. Päihdekeskusteluista tuttu väittely täydellisestä pidättäytymisestä verrattuna ongelmia aiheuttavan asian hallitsemispyrkimykseen jakaa myös tarkastelemieni vertaistukiryhmien osallistujien mielipiteitä. Kun asiasta neuvotellaan omaan kokemukseen tukeutuen, mahtuu keskusteluun vastakkaisia näkemyksiä ilman ristiriitaa. Jos joku oman kokemuksensa perusteella argumentoi pelaamisen hallinan olevan mahdotonta, ei sitä kukaan voi kiistää. Se, että toisella ryhmäläisellä on erilainen kokemus, kertoo vain siitä, että erilaiset toimintatavat ovat mahdollisia.

Vertaistukiryhmien vuorovaikutus näyttäytyy neuvottelevana ja argumentoivana vuorovaikutuksena, jossa ongelmasta ja sen ratkaisusta neuvotellaan yhdessä. Eronteot ja kriittiset äänenpainot olivat mukana molempien ryhmien keskusteluissa. Juhila (2000) problematisoi ajatusta siitä, että auttamistyön vuorovaikutustilanteissa neuvonannon myönteinen vastaanottaminen olisi jotenkin toivottavaa auttamistyön onnistumisen kannalta. Ristiriidaton ja yhteisymmärryksessä sujuva vuorovaikutus tapahtuu epäsymmetrisessä ja hierarkkisessa tilanteessa. Jos asiakas sen sijaan vastustaa rooliaan neuvottavana, voidaan päästä argumentoivaan ja neuvottelevaan vuorovaikutusasetelmaan. (Juhila 2000, 126-128.) Tämä mahdollistuu vertaistukiryhmissä ehkä helpommin kuin muissa auttamistyön konteksteissa.

Ryhmästä luodaan keskusteluissa muutoksen mahdollistava voima ja samalla rakennetaan selviytymisen kulttuuria, johon ryhmän jäsenet voivat samastua ongelmaisen identiteetin sijaan. Hahmotelin luvussa 2.2. vertaistuen vaikutuksia kolmeen ryhmään: **muutoksen** mahdollistamiseen, **voimaantumiseen** ja **emotionaaliseen sekä käytännölliseen tukeen**. Kun nyt pohdin analyysissä ilmi tulleita vertaistuen vuorovaikutuksen erityispiirteitä (eli mahdollisuutta hallintapuheen ja ongelmapuheen avulla itse määrittellä ongelmansa luonne, kokemuksellisten neuvonantojen jakamista ja vastaanottamista tai vastustamista, kokemusten normalisoimista, erontekoje yksilöllisyyden ylläpi-

tämiseksi sekä selviytymisen kulttuurin rakentamista) suhteessa näihin vaikutuksiin, vaikuttaa selvältä, että kokemustiedon jakaminen ja vastavuoroinen auttaminen sekä kokemusten normalisoiminen ovat omiaan voimaannuttamaan ja mahdollistamaan emotionaalista ja käytännöllistä tukea ryhmissä. Muutoksen mahdollistuminen ei jää ainakaan vuorovaikutuksesta kiinni, sillä ryhmä yhdessä hakee ratkaisuja ongelmiin. On kuitenkin mahdotonta osoittaa näillä tiedoin vuorovaikutuste-kojen ja vertaistuen tutkittujen vaikutusten välille kausaalisia vaikutuksia.

Vuorovaikutusta tutkimalla on kuitenkin mahdollista todeta millaiset seuraukset eri vuorovaikutus-teoilla sosiaalisessa maailmassa mahdollistuvat. Se, että ryhmä vuorovaikutuksellaan normalisoi ongelmapelaajan kokemuksia, mahdollistaa näiden kokemusten avoimen jakamisen. Tämä mahdollisesti vähentää kokemuksiin liittyvää häpeää ja yksinäisyyden kokemuksia, eli toimii emotionaalisen tuen tavoin. Lyhyesti sanoen voi todeta, että vertaistukiryhmän vuorovaikutuksen ominaispiir-teet mahdollistavat vertaistuen tutkittuja vaikutuksia, mutta eivät välttämättä ole niiden syy.

Toisaalta voi pohtia vertaistukiryhmien vaikutuksia suhteessa vertaisten eri positioihin. Kirjallisuus-ten mukaan yksi osaltaan voimaantumista edistävä tekijä (Breton 2004, 70) on auttajan identiteetin omaksuminen osana tasa-arvoista ja vastavuoroista vertaisauttamista. Tällöin voisi ajatella voi-maantumisen heijastuvan etenkin itsensä konkarin tai noviisin positioihin asemoituviin, jotka useimmiten vuorovaikutuksessa auttoivat muita neuvonannoilla ja normalisoiden. Toisaalta voi-maantuminen voi liittyä pelkästään siihen, että yksityinen ongelma muuttuu yhteiseksi ja sitä voi-daan yhdessä käsitellä (Breton 2004, 70), jolloin pelkästään vertaistukiryhmään osallistuminen voi voimaannuttaa jokaista osallistujaa. Jos voimaantuminen määritellään kriittisenä ymmärryksenä omasta yhteiskunnallisesta asemasta (Wilska-Seemer 2005, 265-268) tai oikeutettuna suuttumukse-na (Hatzidimitradou 2002, 279) on ryhmän B jäsenen F puhe suomalaisen pelijärjestelmän ongel-mallisuudesta tulkittavissa voimaantuneeksi puheeksi.

Onko vertaistukiryhmien moniäänisyys pelkästään positiivinen asia? Vaikuttaisi siltä, että vertaistu-ki edellyttää riittävän samankaltaiseksi rakentuvaa ymmärrystä jaetusta ongelmasta. Esimerkiksi ryhmän A ohjaajan nikotiiniriippuvuus ei keskusteluissa uskottavasti rinnastu ongelmapelaajien kokemuksiin. Lisäksi pelaajien väliset eronteot korostavat kokemusten yksilöllisyyttä ja kiistävät pelaajien kokemusten tai ongelmista selviytymisen täydellistä samankaltaisuutta. Joissakin neuvon-antotilanteissa tämä näkyy jännitteisyytenä, mutta ryhmissä on kuitenkin runsaasti vertaisuutta ja yhteisiä kokemuksia korostavia normalisoivia puheenvuoroja. Vaikuttaisi siltä, että vuorovaikutuk-sen näkökulmasta tarkasteltuna ongelmapelaamisen erilaiset tulkinnat ja ratkaisukeinoista neuvotte-lu eivät vie pohjaa vertaistuelliselta vuorovaikutukselta. Sen sijaan voisi ajatella lukuisten tulkinta-

mahdollisuuksien laajentavan ratkaisukeinojen valikkoa ja tarjoavan ryhmiin osallistuville erilaisia selonteko- ja selviytymisvaihtoehtoja.

Selonteot rakentuvat aina vuorovaikutuksessa niiden yleisön tai oletetun yleisön kanssa. Selonteot täydentyvät ja jatkuvat ketjussa, jossa on lopulta mahdoton sanoa onko äänessä toimija, kanssatoimijat tai yleisö vai kulttuuriset diskurssit. Tästä syystä yksilö-ympäristö dikotomia on vuorovaikutuksen tulkinnassa hyödytön jaottelu. (Suoninen 1997, 165-167.) Tämä on mielestäni kiinnostava näkökohta tarkasteltaessa erityisesti ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta konstruktiiivisesta ja diskursiivisesta näkökulmasta. Onko niin, että diskursiivisessa vuorovaikutuksen tutkimuksessa ei ole nähty tarpeelliseksi erikseen erotella ryhmälle ominaisia vuorovaikutuksen ominaisuuksia, koska vuorovaikutuksessa on joka tapauksessa läsnä niin monia ääniä? Kuitenkin erityisesti vuorovaikutuksen keinojen kohdalla ryhmä tarjoaa erilaisen keinovalikon kuin kahdenvälinen vuorovaikutus. Keinovalikko muotoutuu vielä tarkemmin riippuen ryhmän jäsenten positioista ja ominaisuuksista.

Tutkielmani tulosten luotettavuutta lisää se, että aineisto on kerätty luonnollisesta aineistonkeruutilanteesta riippumattomasta tilanteesta. Läsnäoloni aineistonkeruuhetkellä on voinut vaikuttaa ryhmän vuorovaikutukseen. Keskeiset tutkielman tulokset liittyivät niihin vuorovaikutuksen piirteisiin, joiden uskon olevan keskeisiä vertaistuen vuorovaikutukselle yleensä. Uskon niiden siis olevan yleistettävissä vastaavankaltaisiin ryhmiin.

Vertaistukiryhmien moniäänisyys ei ole varmasti itsestäänselvä asia, mikäli ryhmät muodostuvat esimerkiksi vain täysin samassa tilanteessa olevista ihmisistä tai ryhmät ovat sitoutuneet johonkin tiukasti määriteltyyn ideologiaan tai hoito-orientaatioon. Vertaistukiryhmien vuorovaikutusta erilaisissa ryhmissä olisikin hyvä tutkia myös jatkossa. Keskeistä olisi huomioida sekä vertaisuuteen ja ryhmässä tapahtuvaan vuorovaikutukseen liittyviä erityispiirteitä.

Ongelmapelaamisen tutkimus on tällä hetkellä vilkasta. Näen tärkeänä etenkin sellaisen tutkimuksen, joka antaa puheenvuoron ongelmapelaamisen kokemusasiantuntijoille itselleen ja on valmis myös kyseenalaistamaan totuttuja peliongelmaan liittyviä diskursseja. Mielenkiintoista voisi olla myös verrata selviytymisen eri vaiheissa olevien ongelmapelaajien puhetapoja ja etsiä siten muutoksen mekanismeja myös diskursiivisesta näkökulmasta.

LÄHTEET

Abbott, Max Wenden & Volberg, Rachel. A. 1999. Gambling and problem gambling in the community: an international overview and critique. Report number one of the New Zealand gaming survey. The Department of Internal Affairs. Luettu sähköisesti: 12.11.2011.

Ahonen, Jukka & Halinen, Isto. 2008. Yhteisöllinen avohoito rahapeliongelmaisten tukena. Mallin kehittäminen ja yhteisöhoidon vaikutukset. Stakesin raportteja 12/2008. Helsinki.

Ahonen, Jukka. 2010. Ongelmapelaajien haastattelututkimus. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 59. Helsinki.

Arminen, Ilkka. 1994. Elämäkerrat etnometodina. Kokemusten organisointi nimettömien alkoholistien piirissä. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 188. Helsinki.

Arminen, Ilkka. 2001. Kokemusten jakaminen nimettömien alkoholistien (AA) palaverissa. Teoksessa: Ruusu vuori, Johanna, Haakan, Markku & Raevaara, Liisa. Institutionaalinen vuorovaikutus. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. Sivut: 82-103.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. 1966. The Social Construction of Reality. A treatise in the sociology of knowledge. Anchor Books. New York.

Binde, Per. 2011. A Swedish Mutual Support Society of Problem Gamblers. International Journal of Mental Health and Addiction. Published online 24.6.2011. Springer.

Blaszczynski, Alex & Nower, Lia. 2002. A pathways model of problem and pathological gambling. Addiction, 97, Pp. 487-499.

Blaszczynski, Alex, Ladouceur, Robert & Shaffer, Howard J. 2004. A Science-Based Framework for Responsible Gambling: The Reno Model. Journal of Gambling Studies. Vol. 20, No. 3, Pp. 301-317.

Borrell, Jennifer. 2008. A thematic analysis identifying concepts of problem gambling agency: With preliminary exploration of discourses in selected industry and research documents. Journal of Gambling Issues: Issue 22, 2008. Sivut: 195-218.

Breton, Margot. 2004. An Empowerment Perspective. Teoksessa: Garvin, Charles D., Gutierrez, Lorraine, M. & Galinsky, Maeda J. Handbook of Social Work with Groups. The Guilford Press. New York. 58-75.

- Corcoran, Jennifer, Mewse, Avril & Babiker, Gloria. 2007. The Role of Women's Self-injury Support-Groups: A Grounded Theory. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 17: 35-52.
- Disley, Emma, Pollitt, Alexandra, Cylley, Deirdre May & Rubin, Jennifer. 2011. Map the Gap. A critical review of the literature on gambling-related harm. RAND Europe: Technical report. Responsible Gambling Fund.
- Finn, Lizzie D., Bishop, Brian J. & Sparrow, Neville. 2009. Capturing Dynamic Processes of Change in GROW Mutual Help Groups for Mental Health. *American Journal of Community Psychology*. 44: 302-315.
- Ferentzy, Peter & Skinner, Paul. 2003. Gamblers Anonymous: A critical review of the literature. *Journal of Gambling Issues*, Issue 9. Luettavissa: <http://jgi.camh.net/doi/full/10.4309/jgi.2003.9.9> Luettu: 12.11.2011.
- Frey, Lawrence R. 1994. *The Call of the Field: Studying Communication in Natural Groups*. Teoksessa: Frey, Lawrence R. 1994. *Group Communication in Context*. Lawrence Erlbaum Associates. Hove, UK. Sivut: ix-xiv.
- Halme, Jukka & Tammi, Tuukka. 2008. Katsaus ongelmapelaamisen ja patologisen pelaamisen hoitoa koskevaan vaikuttavuustutkimukseen: tutkimus on vähäistä ja tulokset epävarmoja. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2008: 45, 301–313.
- Halme, Jukka & Murto, Antti. Kansanterveydellisiä näkökulmia rahapelaamiseen ja ongelmapelaamiseen. THL:n artikkeli. Luettavissa: <http://info.stakes.fi/pelihaitat/FI/julkaisut/index.htm> Luettu: 23.10.2011.
- Hatzidimitriadou, Eleni. 2002. Political Ideology, Helping Mechanisms and Empowerment of Mental Health Self-help/Mutual Aid Groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 12: 271-285.
- Heikkilä, Mirja & Hartikainen, Jari. 2010. Pelirajat´on –toiminta ”Paras koulu heti elämänkoulun jälkeen” Pelaajien vertaistukiverkosto -projektin 2008-2010 loppuraportti. Sosiaalipedagogiikan säätiö.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 1996. *Tutki ja kirjoita*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

- Hyväri, Susanna. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa: Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.). Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere. 214-235.
- Itäpuisto, Maritta. 2011. Hoitoon hakeutumisen esteet ja pelaajien kokemuksia hoidosta. Luento THL:n seminaarissa: Tutkimuksesta eväitä pelihaittojen puheeksiottoon ja hoitoon. 30.9.2011. Helsinki.
- Itäpuisto, Maritta. 2011. Peliongelmaisen hoitoon hakeutumisen esteet. Yhteiskuntapolitiikka 76 (3): 309-319.
- Jaakkola, Tapio. 2006. Viihteestä riippuvuudeksi – rahapeliongelman luonne. Tilastokeskuksen artikkeli. Luettavissa: http://stat.fi/artikkelit/2006/art_2006-12-13_002.html?s=0 Päivitetty: 14.12.2006. Luettu: 12.11.2011.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere. Sivut: 75-108.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Vastapaino. Tampere.
- Jokinen, Arja, Suoninen, Eero & Wahlström, Jarl. 2000. Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.). Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 15-34.
- Jokinen, Arja. 2000. Narratiivit muutostyön resurssina. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.). Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 131-166.
- Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja. 2000. Auttamisen organisaatiot ja ongelmien tulkinnat. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.). Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 35-64.

Juhila, Kirsi. 2000. Neuvot ja pulmat lastensuojelussa. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.). Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 105-130.

Korn, David & Reynolds, Jennifer. 2009. Global Discourse on Gambling: The Importance of a Public Health Perspective. Gambling and Public Health International Newsletter August 2009. Luettavissa osoitteessa: <http://www.gaphai.org/wp-content/uploads/Newsletter-August-2009.pdf> Luettu: 30.10.2011

Kuula, Arja. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.

Kuusela, Pekka. 2002. Sosiaalipsykologian maailmahypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktioismien muodot. UNIPress.

Kämppe, Jenni Johanna. 2007. Rahapelaaminen arkielämän ongelmana. Analyysi auttavaan puheliimeen yhteyttä ottaneiden käyttäytymismalleista. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Lindsay, Jocelyn, Roy, Valerie, Montminy, Lyse, Turcotte, Daniel & Genes-Dufault, Sacha. 2008. The Emergence and the Effects of Therapeutic Factors in Groups. Social Work with Groups. 31 (3-4): 255-271.

Lund, Pekka. 2010. Rahapeliongelma. Yksilölle jätetty taakka. PS-kustannus. Jyväskylä.

Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. 1996. Yksittäisilmiöt yhteisanalyysissä. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. Välittävät verkostot. Vastapaino. Jyväskylä. 243-253.

Maxwell, Joseph A. Julkaistaan 2012. What is Realism and why should qualitative researchers care? Näyteluku teoksesta: Maxwell, Joseph A. A Realist Approach for Qualitative Research. Sage Publications. George Mason University. Luettavissa: http://www.uk.sagepub.com/upm-data/44131_1.pdf

Mikkonen, Irja. 1996. Sairastuneiden vertaisryhmät ja terveydenhuollon ammattilaiset. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. Välittävät verkostot. Vastapaino. Jyväskylä. 217-225.

Mikkonen, Irja. 2009. Sairastuneen vertaistuki. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 173. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto.

- Munn-Giddings, Carol & McVicar, Andrew. 2006. Self-help groups as mutual support: What do carers value? *Health and Social Care in the Community*. 15 (1): 26-34.
- Nikander, Pirjo. 1997. Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. *Psykologia* 32 (6): 404-414.
- Nikkinen, Janne. 2008. Sosiaalieettinen näkökulma rahapeliongelmiin ehkäisyyn ja hoitoon. *Stakesin työpapereita* 30/2008. Helsinki.
- Nousiainen, Tuula. 1996. Kuinka omaishoitajien tukiryhmä käynnistyi? Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. *Välittävät verkostot*. Vastapaino. Jyväskylä. 207-216.
- Nylund, Marianne. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. *Välittävät verkostot*. Vastapaino. Jyväskylä. 193-206.
- Nylund, Marianne. 1999. Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa: Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.). *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Gummerrus. Jyväskylä. 116-135.
- Nylund, Marianne. 2005. Vertaistukiryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa: Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.). *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino. Tampere. 195-213.
- Nylund, Marianne. 2008. Vertaistuen monet kasvot – ryhmistä verkostoihin. Luentomateriaali. Virtaa vertaistuen verkostoihin – seminaari. Tampere 23.9.2008. Luettavissa: <http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=vertaistuki> Luettu: 1.4.2011.
- Orford, Jim. 2008. Asking the right questions in the right way: the need for a shift in research on psychological treatments for addiction. *Addiction*. 103 (6): 875-885.
- Pennington, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Suomentanut Marja Ahokas. *Gaudeamus*. Helsinki.
- Piispa, Matti; Laitalainen, Elina; Helakorpi, Satu; Halme, Jukka; Alho, Hannu & Uutela, Antti. 2009. Rahapelaaminen, pelaamisen aiheuttamat ongelmat ja niiden yhteys elintapoihin. Tutkimus työikäisistä suomalaisista vuonna 2008. THL:n raportti 29/2009. Helsinki.
- Pistrang, Nancy, Barker, Chris & Humphreys, Keith. 2008. Mutual Help Groups for Mental Health Problems: A Review of Effectiveness Studies. *American Journal of Community Psychology*. 42: 110-121.

Raevaara, Liisa, Ruusuvuori, Johanna & Haakana, Markku. 2001. Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Haakana, Markku & Raevaara, Liisa. (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. SKS. Helsinki. 11-38.

Riessman, Frank. 1965. The "Helper" Therapy Principle. *Social Work*. 10 (2): 27-32.

Shepherd, Matthew D., Schoenberg, Mike, Slavich, Susan, Wituk, Scott, Warren, Mary & Meissen, Greg. 1999. Continuum of professional involvement in self-help groups. *Journal of Community Psychology*. 27 (1): 39-53.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Suomalaisten rahapelaaminen 2007. Huhti-toukokuu 2007. Taloustutkimus oy.

Suomalaisen rapapelaamisen vuosikirja 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Sisäasiainministeriö.

Suoninen, Eero. 1993. Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. Sivut: 48-74.

Suoninen, Eero. 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen. Akateeminen väitöskirja. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Suoninen, Eero. 2000. Tanssilajit ja -tyylit asiakkaan kohtaamisessa. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.). Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 67-104.

Suoninen, Eero. 2011. Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa: Suoninen, Eero, Pirttilä-Backman, Anna-Maija, Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja. 2011. Arjen sosiaalipsykologiaa. WSOYpro. Helsinki. Sivut: 29-88.

Suoninen, Eero, Lahikainen, Anja Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija. 2011. Hyvinvointi ja pahoinvointi. Teoksessa: Suoninen, Eero, Pirttilä-Backman, Anna-Maija, Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja. 2011. Arjen sosiaalipsykologiaa. WSOYpro. Helsinki. Sivut: 291-319.

Tammi, Tuukka. 2007. Huoli peliongelmissa lisääntyy - ongelmat entisellä tasolla - suurin kulutus kasautuu pienelle ryhmälle. Stakesin taustatiedote. Luettavissa netissä:

<http://info.stakes.fi/pelihaitat/FI/huolipeliongelmistalisaantyy.htm> luettu: 30.10.2011

Tammi, Tuukka. 2008. Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin? Miksi rahapeliongelmistä tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2): 176-184.

Turja, Tuomo. 2006. Kuntien käytännöt ja tiedon taso rahapeliongelmaisten hoidossa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Taloustutkimus oy. Helsinki.

Valtonen, Jussi. 2011. Psykoterapian suurin ongelma. Toimittajan kommentti. *Psykologia*. 46 (2-3): 178-180.

Vanhanen-Silvendoin, Sari. 1996. Äitien vuorovaikutusryhmät. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne. *Välittävät verkostot*. Vastapaino. Jyväskylä. 227-239.

Vehviläinen, Sanna. 2001. Neuvomisen ongelmia ja ratkaisuja - vertaileva näkökulma. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Haakana, Markku & Raevaara, Liisa. (toim.) *Institutionaalinen vuorovaikutus*. SKS. Helsinki. 39-62.

Vesala, Kari Mikko. 1998. Avautuminen, valhe ja vaikeneminen. Teoksessa: Lahikainen, Anja-Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija. *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Otava. Helsinki. 63-80.

White, William. 2010. Nonclinical Addiction Recovery Support Services: History, Rationale, Models, Potentials, and Pitfalls. *Alcoholism Treatment Quarterly*. 28 (3): 256-272.

Wilska-Seemer, Kati. 2005. Voimaantumisen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa: Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.). *Vapaaehtoistoiminta*. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere. 255-276.

Internet-sivustoja:

Rahapeliyhtiöt

<http://www.fintoto-oy.fi/www/fi/fintoto/index.php> luettu: 30.10.2011

<https://www.ray.fi/fi/ray/toiminta/avustustoiminta> luettu: 30.10.2011

https://www.veikkaus.fi/fi/useinkysyttya?contentid=UKK_VEIKKAUSVOITTOVARAT luettu: 30.10.2011

Pelihaittoimijoita

<http://www.nimettomatpelurit.fi/ryhmat.htm> Luettu: 30.10.2011

<http://www.nimettomatpelurit.fi/Historia.htm> Luettu: 30.10.2011

<http://www.pelissa.fi> Luettu: 11.11.2011

<http://www.tiltti.fi> Luettu: 11.11.2011

LIITE 1: Tietoa osallistujille

Hyvä vastaanottaja,

Sinua on pyydetty osallistumaan pro gradu –tutkimukseen, joka on yksi Keski- ja Itä-Suomen ongelmapelaajien hoidon kehittämis- ja tutkimushankkeen (Pelissä-hanke) yhteydessä tehtävistä opinnäytetöistä. Tässä tiedotteessa kerron tarkemmin tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja siihen osallistumisesta.

Teen pro gradu-tutkielmaa Kuopion yliopistossa sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitoksella sosiaalipsykologian pääaineeseen. Tarkoituksena on tarkastella vuorovaikutusta peliongelmaista kärsivien hoitoryhmässä. Kiinnostuksen kohteena on ryhmässä syntyvä vuorovaikutus. Osallistujien henkilöllisyydellä tai yksilöllisillä ominaisuuksilla ei ole tämän tutkimuksen kannalta merkitystä, vaan keskiössä on ainoastaan vuorovaikutus.

Tutkimus toteutetaan taltioimalla ryhmän kokoontuminen videonauhalle. Ryhmäläisille osallistuminen on vapaaehtoista. Halutessaan ryhmän jäsen voi myös omalta osaltaan keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen ilmoittamalla tästä ryhmän ohjaajalle. Itse osallistun tilanteeseen ainoastaan videoimalla. Videoitavaan ryhmän kokoontumiseen osallistuminen ei edellytä ryhmän jäseniltä minkäänlaista ennakkovalmistautumista.

Videoitua aineistoa käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen ja sitä säilytetään luottamuksellisesti. Tutkimuksessa saatava tieto on luottamuksellista ja tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyttä suojataan kaikissa tutkimuksen vaiheissa niin, ettei osallistujia voi tunnistaa. Tutkimuksesta ei aiheudu Sinulle kustannuksia, eikä siitä makseta palkkiota.

Ennen videoitavan kokoontumisen alkua kerään osallistujilta kirjallisen luvan tilaisuuden videoimiseksi.

Halutessasi voit kysyä lisätietoja tutkimuksesta sähköpostitse: raheikki@hytti.uku.fi

Ystävällisin terveisin,

Riikka Heikkinen

LIITE 2: Lupa videointia varten

LUPA VIDEOINTIA VARTEN

Osallistun x.x.2009 videoitavaan ongelmapelaajien ohjattuun hoitoryhmään. Olen saanut kirjallisesti tietoa videoinnin tarkoituksesta ja luottamuksellisuudesta. Annan luvan videoida ryhmän kokouksen tutkimusta varten.

paikka ja päivämäärä

allekirjoitus